

TARTALOM

Encián

II. sorozat • XV. évfolyam • 2. (75.) szám
2020. december

Alapította 1935-ben és működtette 1948-ig
a brassói Encián Sí- és Turista Egyesület

Turistatörténet	3
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • Hogyan juthattunk a Keresztény-havasra a múlt század közepén?.....	3
NÁDUDVARY GYÖRGY • Huszonöt éves magyar koszorú a Kárpátokon.....	29
Tudod-e?	43
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • A GPS-ről (XIII.)	43
Túraajánló	49
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • Tavaszi virágtúra a Lempesre.....	49
Honismeret	60
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • Hamu és gyémánt Szentpéteren	60
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • Méz és megszentelt kövek Szászhermányon.....	66
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • Híd és cukor Botfaluban.....	72
Természetfotók	78
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • A Lempes – Barcaszentpéter, Szászhermány, Botfalu	78
Irodalom	97
PILINSZKY JÁNOS • Téli ég alatt.....	97
KOSZTOLÁNYI DEZSŐ • Téli alkony.....	99
ÁPRILY LAJOS • Tél integet.....	100

ÁPRILY LAJOS • Téli reggel.....	101
Encián-krónika	102
Hogyan kell turistáskodni?.....	102
Humor	105
Bölcs mondások, aranyköpések.....	105
Gyerekoldal	115
KOVÁCS ANDRÁS APOR • A Lempes növény- és állatvilága.....	115
Gasztronómia	117
VERES EMESE GYÖNGYVÉR • Év végi étkezési szokások a Barcaságon.....	117
Beszámoló	120
LONGAUER DIÁNA, SZÁSZ ÁGNES • Látogatóban a gyimesi és a moldvai csángóknál.....	120
Helynévszótár	124
KOVÁCS LEHEL ISTVÁN • A Keresztény-havas és a Pojána helynevei.....	124
Könyvajánló	136
HOCHBAUER GYULA • Nagypám első könyve: <i>A barcasági csángó-magyarok</i>	136
A következő szám tartalmából	140

Főttámogató: Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt. (BGA)

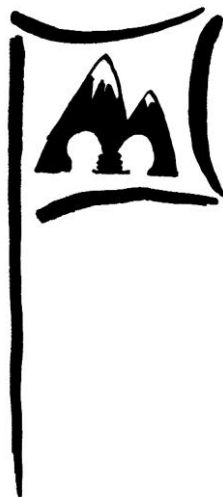

Az Encián megjelenését támogatja:

Médiapartnerek:

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

Hogyan juthattunk a Keresztény-havasra a múlt század közepén?

Már a címet is furcsa volt leírni, hisz a „múlt század” első hallásra nagyon messzi valaminek tűnik. Pedig nem, még én is a múlt században születtem, s nem vagyok száz éves, még a fele sem igazából. Így van, olyan 80–50 év távlatáról van itt most szó, amely átölelt különböző korokat, politikai rezsimeket, utolérte a nagy modernizálást.

A Pojána első írásos említése 1427-ből való. Egy bírósági dokumentumban a Polyán nevű legelőt Keresztényfalva és Brassó is magáénak követelte. A bíró Brassónak ítélte meg. Ugyanezen év június 14-én beszámolnak egy pojánai kirándulásról is.

A szász tanuló ifjúság már Honterus idejében szívesen kirándult a hegyre. Az 1543-ban alapított szász gimnázium diákjai minden évben meglátogatták a havast, itt tartották játékokkal és jókedvvel telt évváró ünnepélyüket, de havonta egyszer túrákat is szerveztek ide. Ez a rendszeres természetjárás 1716-ig tartott, ekkor rövid időre megszűnt, majd – nem annyira rendszeresen – újrakezdődött. Így lett a Keresztény-havas a *diákok havasa* (*Mons Gymnicus, Schulberg*).

Maetz Károly mérnök 1807-ben térképet készített a Pojána összes legelőjéről, kaszálójáról.

1857. november 21-én két középiskolás, a későbbi híres orvos Eduard Gusbeth (Brassó, 1839. augusztus 30. – Brassó, 1921. április 12.), valamint Eduard Copony először mászták meg a télen a Keresztény-ha-

vast. Ezt az első sikeres erdélyi téli hegymászást – a kor nagy teljesítményét – hosszasan kommentálták a korabeli újságok. Megjegyzendő, hogy a Keresztény-havas második téli megmászása csak 1870-ben sikerült.

A szász turistaegyesület 1883-ban felépítette első menedékházát a Keresztény-havason, és megkezdte az ösvények kijelölését.

1895. március 6-án zajlott le az első keresztény-havasi sítúra. Resch Adolf sível jutott fel a csúcsra. Ugyanebben az évben alapították Brassó üdülőjeként a Pojánát.

1905. november 3-án megalakult a KSV, a Brassói Síegyesület.

1907 januárjában felavatták a pojánai melegedőt, amely az ország első síkunyója volt. Ugyanekkor zajlott le az első éjszakai sítúra is.

1909. február 14-én zajlott le Brassó-Pojánában az első hivatalos síverseny (az első erdélyi síverseny), a Pojána – Nagy-Függő-kő¹ – Posta-rét² útvonalon. 10-en versenyeztek, a következő sorszámokkal: 1. Walter Dik, 2. Josef Kolbe³, 3. Willi Vogt, 4. Emil von Bömches⁴, 5. Dr. Siegfried Gusbeth, 6. Reinhl, 7. Essigmann, 8. Wächter, 9. Carl Gust, 10. Kurt Seewaldt⁵.

A pálya hossza 7,5 km volt kb. 600 m szintkülönbséggel. A pálya utolsó szakasza a versenyzők előtt ismeretlen volt. A Nagy-Függő-kőn és a Warten kb. 100–100 néző volt, a Posta-réten mintegy 2000-n várták a versenyzőket.

Fél háromkor kezdődött a verseny a síkunyó elől, a versenyzők egyperces időközönként indultak.

¹ Stejerisul Mare {1922} (**Nagy-tölgyes; Nagy-Függő-kő** {1895} / Große Hangenstein {1797}) – Der grosse hangende Stein {1797} – Gross Höllenstein {1781} – der Eichbusch bei der sogenannten Steinbergel {1705} – Hangerstein; Haynerstein {1705}.

² Livada Poștei (**Postarét** / Postwiese {1775}) – Fața Poștei {1922}.

³ Cs. és kir. főhadnagy, 1907. december 5-től a KSV (Kronstädter Skiverein – Brassói Síegyesület) tiszteletbeli tagja.

⁴ Gróf és boori lovag Emil von Bömches, magyar forrásokban Bömches Emil vagy Bömches Elemér (Szászsebes, 1879. július 9. – Brassó, 1969) erdélyi szász vadász, természetjáró, olimpiai sportlövő, miután megszületett a harmadik kislánya a Háromkislány-rét (Dreimädelwiese) névadója.

⁵ Az első világháború áldozata lett.

A versenyt Seewaldt nyerte meg, második lett Vogt, harmadik pedig von Bömches. Az első és utolsó versenyző között mintegy 6 perc különbség volt csupán.

1910. február 13-án zajlott le a második Erdélyi Síverseny, 12 versenyző indult, első lett Helmut Wächter, második Kurt Seewaldt, harmadik pedig Rudolf Stockhammer.

1911. február 26.: harmadik Erdélyi Síverseny 11 versenyzővel a Julius Römer menedékház – Pojána útvonalon. Első helyezett Wilhelm Janesch, második Otto Widmann, harmadik Fritz Gött.

1912. január 21-én a negyedik síversenyre került sor, majd 1914. február 8–15. között az ötödikre, amelyek már kombinált volt: sí, sífutás, síugrás. A leghosszabb ugrás: 13,5 m.

1920. február 8-án lesikló és szánkóversenyt rendeztek a Sárga úton. 1921-ben síugrósáncot építettek a Pojánán.

1921. február 26–27-én szervezték meg a hatodik Erdélyi Síversenyt a Keresztény-havas csúcsa és a Salamon-kő között. Ekkor szerepeltek először román versenyzők is.

1923. február 2 és 11 között a hetedik síverseny, ez is kombinált volt, a leghosszabb ugrás: 18,5 m.

1924. január 20-án sífutás versenyt szerveztek a Pojánán, 27-én pedig síugrás versenyt. Február 10-én a Teutsch aranyérem verseny vette kezdetét. Március 23-án tavaszi lesiklóverseny volt 18 résztvevővel.

1925-ben és 1926-ban is több síversenyt rendeztek a Keresztény-havason és a Pojánán, ekkor épült fel a Függő-kőnél a síugrósánc is.

1927-ben épült fel a nagy síugrósánc, amelyet a svájci Straumann és Otto Lexen mérnökök terveztek. Ebben az évben, valamint 1928-ban és 1929-ben is több síversenyt rendeztek. Ekkor neveztek be először külföldi versenyzők is a Pojánán szervezett síversenyekre.

A Keresztény-havason (1704 m-en) az 1930-as években építették fel az IAR repülőgépgyár menedékházát (Nagy-Krisztián menedékház, Felső ház), amely 2003. január 4-én teljesen leégett.

1930-ban a Hátsó Pojánában az Orendi-kert nevű oldalon hevenyészett síugrósáncot építettek.

1931 novemberében és decemberében megépült a Keresztény-havas aljában a gyakorló síugrósánc, mely a későbbiekben éveken keresztül a gyakorlatok és számos síverseny színhelye volt.

1932 novemberében az Encián gyakorló sűgrósáncot épített a Pojánán. A sánc erős fenyőgerendákból készült el december elejére, és már meg is kezdődtek rajta a gyakorlatok, versenyek. Évente szerveztek rendszeresen lesikló és sűgró versenyeket.

1934-ben megnyílt a Keresztény-havason a Családi út sűpálya.

1935. szeptember 1-én avatta fel az SKV az új, emeletes menedék-házát, amelyet a régi Schuler-ház mellé épített, és ekkor kapta ez a Julius Römer-Hütte nevet, Julius Paul Römer (Brassó, 1848. április 21. – Brassó, 1926. október 24.) szász botanikus tiszteletére, aki 1873-ban megalapította a Siebenbürgischer Alpen Verein-t, majd 1881-től a Siebenbürgischer Karpaten Verein lelkes tagja lett.

1935-ben a Pojána és Brassó közötti forgalmat hernyótalpas autóbusz kezdte lebonyolítani (sofőr: Labeş Nicolae).

1936-ban nemzetközi jamboree⁶ szerveztek a Pojánán mintegy 5 000 cserkész jelenlétével, ekkor javították meg, modernizálták a Pojána régi útját. A rendezvényen II. Károly is jelen volt. Ekkor vezették be a Pojánába az elektromos áramot és a csapvizet is.

1936. december 25–27. között az Encián háromnapos sítúrát szervezett a Keresztény-havasra. 1938-ban is itt ünnepelték a karácsonyt.

1936-ban építették ki a Keresztény-havas első profi sűpályáját, a *Szulínart* (Standard sűpálya).

1937-ben Lehmann Károly, Mircan Ion és Gáll Guszti a Keresztény-havason felépítették a Szulínár-menedéket (Lehmann-házat).

1937. november 21-én fejezte be az Encián a pojánai sűgrósáncát és tribünjét. Az átépített ugrósánc hídjának hossza 9 m, magassága pedig 205 cm volt.

1938-ban épült meg a Vörös út⁷. Már ekkor úgy tervezték az esését és kanyarjait, hogy ez a Pojánából a Keresztény-havasra vivő autót alapja legyen. Szintén ekkor nyílt meg a Szulínár sűpálya, majd 1939-ben a Stechil-rét – Porond sűpálya.

1947-ben nyílt meg a Farkas sűpálya profi versenyzők részére.

1951-ben a Pojánán szervezték meg a Téli Világ Diák Játékokat. Ebből az alkalomból adták át az első modern szállodát (*Sportul*), az első korcsolyapályát, az első bobbályát és az első felvonót, amely a Pojánát

⁶ Cserkésztalálkozó.

⁷ Drumul Roşu (**Vörös út** / Der rote Weg).

kötötte össze 2150 m hosszúságban a Keresztény-havas csúccsal. Románia első bajnoka Mihai Bărbăntaş lett.

A Slalom pálya 1952-ben épült a mai Sport szállótól ÉK-re, mellette a nagy ugrósánc.

Dombay István emlékei szerint az 1950-es években ZIL és Csepel katonai autók jártak a régi pojánai úton. Ezekre az autókra kétszer annyi személy fért, mint a régi hernyótalpas autóbuszra. A jeges úton sokszor megcsúsztak az autók, egy karral fékeztek. Két S kanyar volt a régi úton a nagy fent, a kicsike lent, s amint állva utaztak, Simalcsik István kiesett és meghalt. Az egyik autót Zsidó András vezette, többnyire mindig részegen.

A fentiek alapján is látható, hogy a Pojána, a Keresztény-havas igen fontos szerepet töltött be a téli sportok, a természetjárás történetében.

Az 1960-as évek elejéig A Pojánát csak két ösvény kötötte össze Brassóval. Az egyik a Nagy-Tölgyes (Nagy-Függő-Kő) gerincén kanyargott, és főleg a széناسzállító szekerek használták; a másik pedig az úgynevezett „régí út”, amely a Salamon-kőtől indult, és az Oaben patak völgyének sziklás oldalába vágta. A régi utat 1871-ben tervezték Johann Gött kérésére, a munkálatokat 1872-ben kezdte el a hegyivadász alakulat. A múlt század első felében többször korszerűsítették, autók számára is járhatóvá téve. A turistákat az 1930-as évektől lánctalpas járművekkel és katonai teherautókkal szállították ezen az úton.

1960-ban a polgármesteri hivatal elrendelte egy új út építését. Három különböző tervet nyújtottak be az útvonalat illetően. Az első terv szerint a nyomvonal – a „régí úthoz” hasonlóan – szintén az Oaben völgyét követte volna; azonban megépítéséhez a történelmi Bolgárszeg városrész jelentős részét le kellett volna bontani. A második variáns a központból, a jelenlegi Star áruház környékéről indult volna, a Cenk északi oldalát és a Krukk-gerincet követve, azonban elkészítése túl sokba került volna. A harmadik változat, melyet végül elfogadtak, a Postarét környékéről indult a Warthe-domb felé, és a Nagy-Tölgyes gerince mentén húzódott. Ehhez nem volt szükség házak lebontására, nem tételezett fel bonyolult építészeti megvalósításokat, és a panorámák miatt turisztikai szempontból is értékes volt.

A munkálatok 1962 utolsó negyedében kezdődtek, magát az utat pedig 1963 őszen kezdték építeni; a tervező Dumitru Gonțea, a kivitelező az Alexandru Filipescu által irányított ICT (Întreprinderea de

Construcții și Transporturi Brașov, Brassói Közlekedési és Szállítási Vállalat) volt.

A 10,5 kilométer hosszú utat 1964. december 19-én avatta fel Gheorghe Gheorghiu-Dej, a Román Kommunista Párt főtitkára; azonban ekkor még nem volt teljesen kész, és nem is volt leaszfaltozva. 1965-ben elkészültek a töltések, védőkorlátok, és a vízvezető rendszer. 1966-ban az utat egy további 1,8 kilométeres szakasszal hosszabították, és teljes egészében leaszfaltozták.

Az új út megépítése érintette a Kösörű-patak (Graft-patak) fölött húzódó Királyi sort⁸, lebontották a Fehér torony melletti Belvedere kilátót, valamint a a Warthe-dombon működő Hohe Warthe vendéglőt. Valószínű, hogy az útnak estek áldozatul a Warthe-dombon lévő honvédsírok is.

A következő fénykép-összeállítás a múlt századi pojánai hangulatot idézi: sízők, természetjárók útja Brassóból a Keresztény-havasra. ■

Az SKV első menedékháza a Keresztény-havason (1883)

⁸ Calea Poenii (**Pojánai út** / Schuleraustrasse) {1966} – Pușkin A. S. {1950} – Str. Warthe; La Varte {1922} (**Várta utca** / Warthe) – Calea Stejerișului (**Füg-gőkő út** / Hangensteinweg) {1890} – Aleea Regală; Drumul Regelui {1885} (**Királyi sor; Királyút** {1895} / Königsweg {1885}; Königswaldchen) – Str. Nerva Traian – Str. Nucilor – Eugen von Trauschenfels Gasse – Am Schuldbachtischchen {1874} – Weg über den Hellenstein nach Neustadt {1798}

Öt honvéd sírja a Warthen

Az SKV Höhenheim menedékháza a Pojánán (később Ruia)

„Sífelvonó” a Pojánán 1925-ben

Sízők a Pojánán

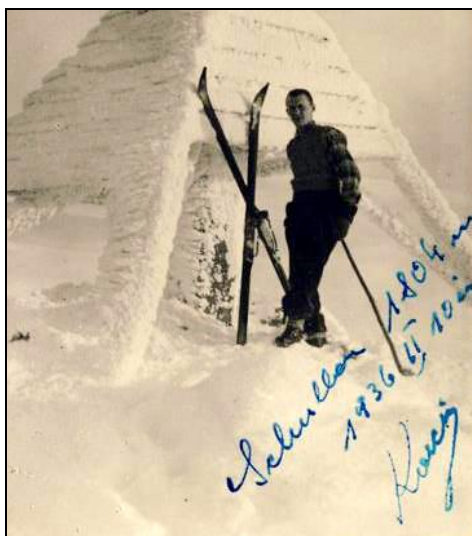
Síugró 1927-ben

Lánctalpas „busz”

Lánctalpas busz a Pojánára

A Keresztény-havas csúcsán 1936-ban

II. Károly a cserkész jamboree megnyitóján

A jamboree jelvénye, alkalmi bélyegsorozat, a jamboree botjelvénye

A tábor főbejárata és az akkor bevezetett villany

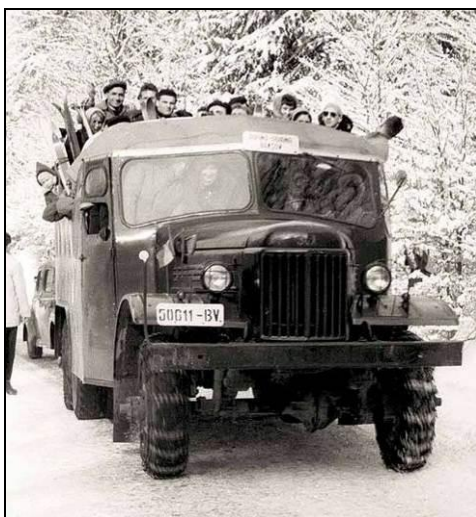
Cserkészek a sátor előtt

A cserkészek menedékháza (Lehmann Károly)

Pojánai busz a Posta-réten

ZIL 151-es 6×6-os busz

Csevegés egy teraszon, 1940

Gheorghe Pâslaru sofőr

GMC (General Motors Company) CCKW-352A1 busz

Pojánai busz

Studebaker US-6 busz

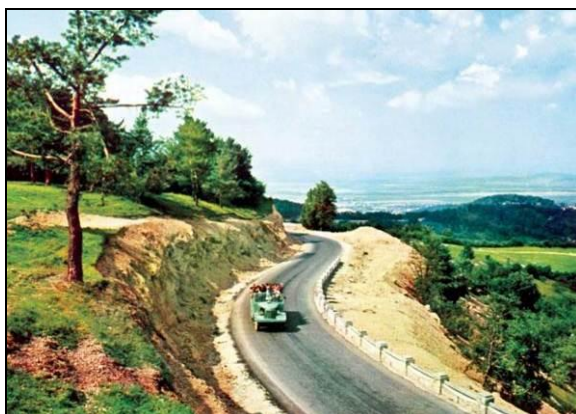
Magirus M206, 22 ülőhelyes 1717-BV rendszámú busz
1936. szeptember 1-én vásárolta a város 689 895 lejért

Busz a Sport szálloda előtt

Utazás a Pojánára (ZIL 157)

1965: A pojánai út építése (Gruia Hilohi)

A kommunizmus idején Poiana Stalin volt a neve

A Julius Römer menedékház

Székecskék a Keresztény-havasra

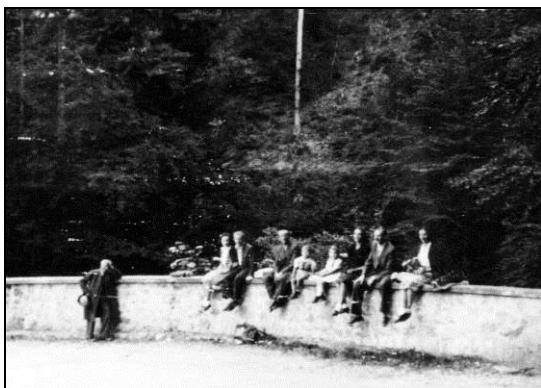
1950-es évek, akkor Sztálin Pojánája – függőhíd a tó fölött (Égető Béla)

1950-es évek, mulatság a Pojánán (Égető Béla)

A Pojánán (Égető Béla)

A régi úton (Égető Béla)

A Pojánán (Égető Béla)

A Keresztény-havas csúcán (Égető Béla)

1958: a Keresztény-havasán még látható a bob pálya maradványa (Égető Béla)

1950-es évek: felvonó a Keresztény-havasra (Égető Béla)

1967: A pojánai út építése (Gruia Hilohi)

A Posta-réten várakozik a tömeg a pojánai buszra (1967)

1970-ben alakították itt ki a buszok végállomását
Škoda-Karosa 706-RTO buszok, a vonalszám 20-as lett

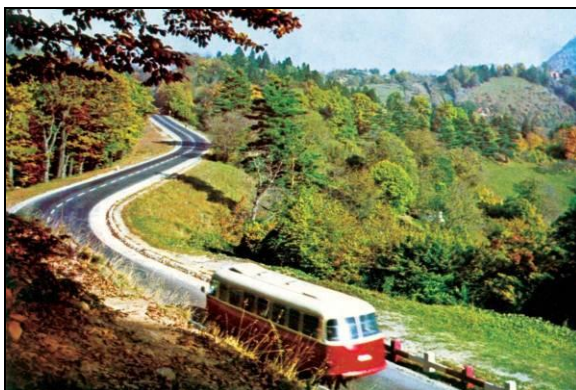
Buszok és utasok a Pojánára

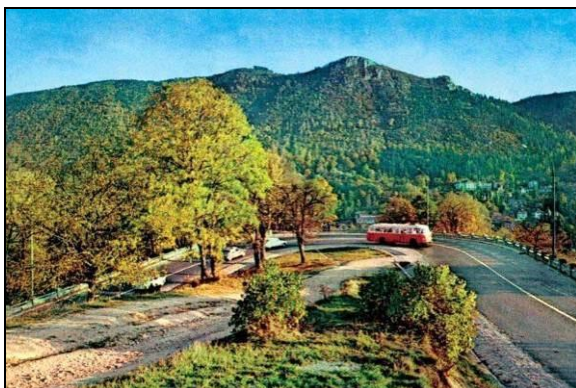
Pojánai busz

Škoda-Karosa ŠM 11

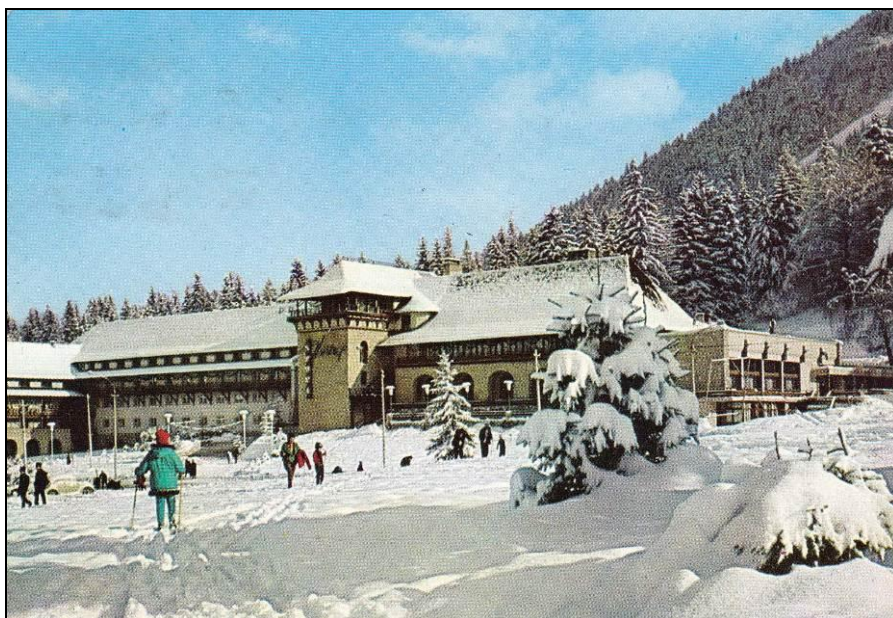

Új út a Pojánára

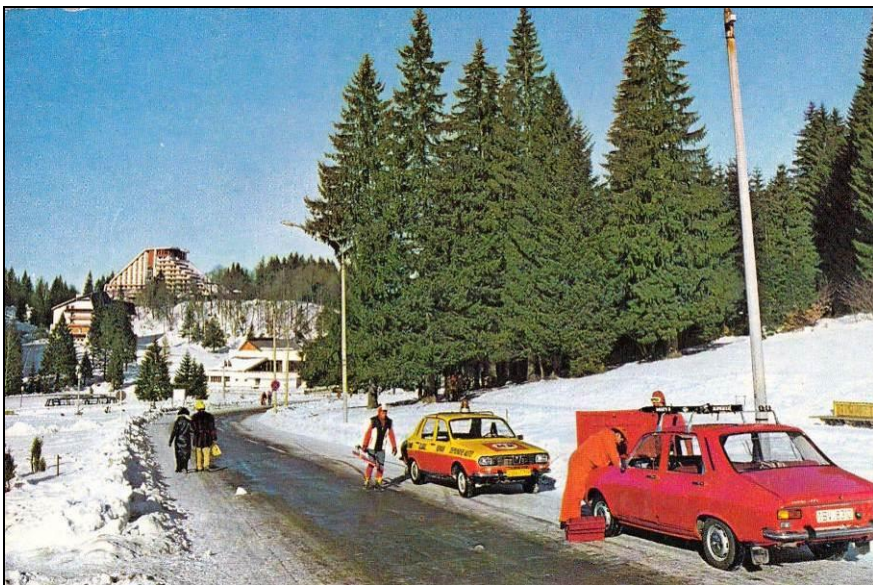
Repülő a Capra Neagră szálloda előtt (1971)

A Sport szálloda

Szállóvendégek sora a Pojánán

A „Daciás” korszak

Nádudvary György
nadudvarymar@yahoo.com

Huszonöt éves magyar koszorú a Kárpátokon

Huszonöt évvel ezelőtt, 1995. december 6-án, indult el Orsováról az „Első Kárpát-Koszorú Expedíció” csapata. Négy vakmerő magyarországi hegymászó: Mályi József, Mezey László, Ferenci Miklós és Papp Imre vállalkozott a 2500 kilométeres gerinctúra megtételére a Kárpátokon keresztül, Dunától Dunáig, vagyis Orsovától a Pozsony melletti Dévényig. Emberfeletti nehézségekkel kellett megküzdenek. Csupán Mályi Józsefnek sikerült eljutnia Dévényig, végig a Kárpátok gerincén haladva. Téli viszonyok közepette azóta sem sikerült ezt megismételnie senkinek. Brassói EKE osztályunk segítette a térségünkbe érkező csapatot 1996 januárjában.

Az V. EKE Országos Vándortáborán, amelyet az EKE Háromszék rendezett 1996. nyarán Málnásfürdőn, kellemes meglepetés ért. Mályi Józsi mosolyogva ajándékozott meg albumával, melyben úti élményeit osztotta meg sok szép fénykép kíséretében.

Ez az album egyik legkedvesebb ereklyém, ebből közlök a kedves olvasóval, Józsi sorait idézve, a szép 25 éves jubileum alkalmából. Kiderül belőle, számos nehézség akadályozta az expedíciót, de barátságok is szövődtek.

Lapozzuk hát együtt az albumot:

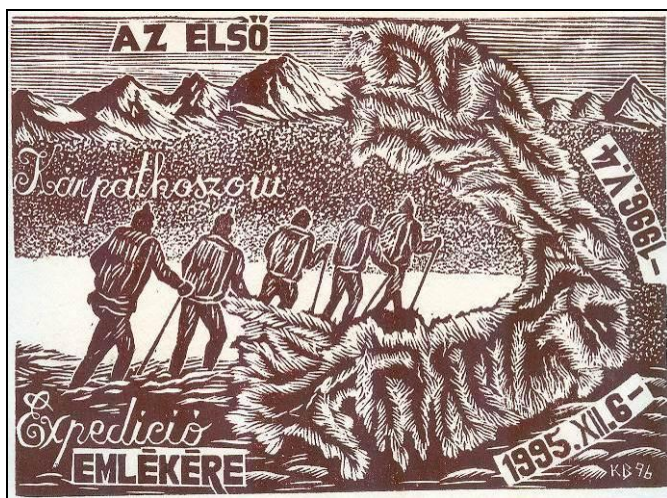
„Cserna falu határába ereszkedtünk le élelmiszer-utánpótlásért. Köd előttem, köd utánam, Isten tudja honnan jöttem. Most éppen látunk, de fél óra múlva ismét rabul ejtett. Sajnos a Godján hegységben sokszor akadályozott minket. A köd és eső csak arra volt jó, hogy néha-néha csodálatos fényjátékokkal ajándékozott meg minket.

Amikor a Retyezát gyönyörű hegyeiben jártunk, arra gondoltam, ide hozom kis feleségemet először a nagy túra után. Ez így ment vagy harminc hegységen keresztül.

Meredek hegycsúcsok között gyönyörködünk a Fogarasi-havasokban. Kutatjuk, merre le, merre veszélytelenebb az út. Már háromszor futottam neki a 2544 méter magas Moldoveanu-csúcsnak. Most a negyedik Fogaras-főgerinc kísérletre sikerült. Szép naplementét láttunk a Moldoveanu megmászása közben. Csodálatos fényekben fürdött a Moldoveanu északra lefutó gerince. Ferenci Miklós navigációs munkát végzett. A GPS sokat segített a tájékozódásban.

Zakariás Antal gőzmozdonyként törte előttünk a havat a Bucsecs beosztásáig. Borzsák Saci a Bucsecs-hegységben tartott velünk. Különös északi fények kísérték egy darabig. A Bucsecs-hegységben sokáig aggasztott, hogy hol fogunk leereszkedni Bușteni-be. A Szarvas-völgyön keresztül megoldódott a probléma.

A Csukás-hegységben különleges sziklaképződmények között vezetett az utunk. Ide már vittünk túrasíket, de nem kellett sokáig. Vittük tovább a hátunkon.

Kósa Bálint fametszete – 1996

A Keleti-Kárpátokban, szomorú, nagy széltörés volt novemberben. Kommandó és környéke szenvedte a legnagyobb károkat. Fazakas Gyula iskolaigazgató úr mégis szívesen fogadott be minket. A széltörések miatt a mi dolgunk is megnehezedett kicsit.

Az Egyes-kői turistaháznál sok barátunk várt a velünk való találkozásra. Kellemes emlék számomra. A kedves várakozók között volt számomra a legkedvesebb várakozó is, kis feleségem, Mályiné, Kaiser Erika. Elkísért gyalogosan a Gyilkos-tóig.

A Pongrác-tető után ismét nagy széltörésbe keveredtünk. Tanakodtunk, hogy mitévők legyünk. Velünk tartott Csíki Károly és Bögözi Gábor.

A Kelemen-havas elején eltörött Papi [Papp Imre] túrásije és az én síkötésem.

Nagy autós kerülővel jutottunk át Kárpátaljára. [Nem engedték át a csapatot a román-ukrán határon] Visszamasztunk [a magyar-ukrán határon átkelve] a vízvásztó főgerincére, a Máramarosi-havasok Csornahorai szakaszára. Érintve Ukrajna legmagasabb csúcsát, a Hoverlát, leereszkedtünk a Tatár-hágó melletti Kőrösmezőre. Ott, 1996. március 8-án, Miki [Ferenci Miklós] és Papi bejelentették, hogy feladják a további küzdelmeket. Másnap hazautaztak. Mezővel [Mezey László] sportosabbra vettük a menetünket. Korábban keltünk és később feküdtünk le. Így gyorsabban haladtunk a hóolvadás ellenére is.

Megérkeztünk a Magas-Tátrába. Pihenőnapon indultunk el megmászni a Kárpát-Koszorú legmagasabb csúcsát. Mezey Lacival 1996. április 8-án másztuk meg a 2655 méter magas Gerlachfalvi-csúcsot. Mező ezt követően jelentette be, hogy az ő ideje is lejárt, völgy utakon gyorsítja meg útját Pozsonyig. Magyarai Gábor sietve kért nekem segítséget Budapestről. Fóti István régi túratársam és barátom jött segíteni a Magas-Tátrában és a Nyugati-Tátrában. Gyakorlott síző, de a túrasízés nem volt kedvére való. A Nyugati-Tátrában különös odafigyelést követelt az éles gerinc. Ezért sokszor a hátunkon vittük a felszerelésünket.

Hosszú, magányos túrázásban volt részem az Árvai-Magurában, a Kis-Tátrában és az Inovecen. Magyarai Gábor, aki az úton mindvégig kintartott, Csicsmányban várt rám. Ugyanolyan rönkházakat építettek itt is mint Erdélyben, de itt a világon egyedülálló módon díszítették.

Alig vártam, hogy meglássam a Dunát. Sokszor tekintgettem dél felé a Kis-Kárpátokban. Szomorú széltörést kaptam a Kis-Kárpátokban. Túratársammá szegődött vagy 50 km-en keresztül.

Megérkeztem a Dunához, Dévényben, 1996. május elsején. Barátokkal, túratársakkal, rokonokkal fényképeket készítettünk Dévényben, 1996. május 4-én. Megérkeztem Budapestre, újra itthon vagyok 1996. május 5-én.”

Albumomban a következő bejegyzés olvasható: *„Meleg szeretettel emlékezünk vissza a nálatok eltöltött szép napokra. Köszönjük, hogy sok napon keresztül túrtétek azt a felfordulást, amit mi okoztunk. Az első Kárpát-Koszorú Expedíció célba ért Dévényben. Ezt a kis albumot fogadjátok szeretettel! Aláírás: Mályi József és Magyar Gábor”*

Egyik legszebb, legemlékezetesebb turistaélményemet éltem meg 1996.január 15-én, egy hétfői napon. Reggel megérkezett Magyarországról Magyar Gábor terepjáró autóval. Az expedíció csapatának szükséges rakományt, élelmiszereket és egyebeket, leraktuk pincénkbe. Utána Józsiék elébe mentünk a Királykő-hegység lábánál fekvő Plaiul Foii turistaközponthoz. Napsütéses, havas, mínusz 10 fokos hidegben a Rudărița völgyben mentünk a csapatot fogadni. Közel kétórai gyaloglás után találkoztunk a hótól, széltől cserzett, napbarnított hegymászókkal. Éjszakára nálunk pihentek meg. Józsi kibérelte hálózsákjával a nagy ebédlőasztal alatti helyet. Amikor levetették bakancsikat olyan lábszag terjenget a szobában, hogy azonnal az ablakhoz mentem és kinyitottam. Ezt látva Ferenczi Miki megszólalt: *„Hiába nyitod ki az ablakot, amíg nem zuhanyozunk addig ezt szagoljuk. Saját szagomat is utálok.”* Hát igen, a Fogarasi-havasok 70 km hosszú gerincét járva, nyolc napig nem került le lábukról a bakancs.

A húszéves évforduló alkalmából már beszámoltam róla, de ismét megemlítem azokat, akik részünkről Józsiékat elkísérték, segítettek a környező szép hegyeinkben. Máthé István két napon át a Királykőn vezette a társaságot, mutatta meg a biztonságos átjárót. Zakariás Tóni a sepsiszentgyörgyi Balló Zolival a Bucsecsen segített, törték a mély havat. A Kárpát-kanyarban, Predeáltól a Bratocsai-hágóig a négyfalusi Kovács Attila, akkori Brassói EKE elnökünk, tartott Józsiékkal.

Magyar Gábor Orsovától egészen Dévényig nagy szakértelemmel, lelkiismeretesen kísérte az expedíciót a terepjáróval. Úttalan utakon menve biztosította az élelmiszerral való fokozatos ellátást és az egyéb szükséges eszközöket. Nála nélkül sem lehetett volna sikeresen megkoszorúzni a Kárpátokat. Magyar Gábort kiválóan segítette Erdély területén az EKE Kolozsvár 1891 két turistája: Nagy Lajos és Gyurka László.

Szeretettel emlékezem a fáradhatatlan néhai Behabecz Magdára, az EKE akkori országos titkárára. Öt hónapon át tartotta a kapcsolatot

Józsiékkal, addig, amíg el nem hagyták országunkat és értesítette az EKE osztályait arról, hogy mikor érkezik az expedíció térségükbe.

Amint azt Mályi József összegezte, A Kárpátok sikeres megkoronázásáért száznegyvenen dolgoztak. Legtöbbet Magyarai Gábornak, Kaiser Erikának és az Erdélyi Kárpát-Egyesületnek [EKE] köszönhet. A téli expedíció tagjait a Magyar Köztársaság Kormánya 1997. február 14-én kitüntette.

A sikeres expedíció nem volt öncélú. A kitaposott úton, a Kárpát-Koszorú Nemzetközi Túramozgalom keretében sor került a Második Kárpát-Koszorú Expedícióra. Orsováról hat fős csapat indult 2004. május 1-én, mintegy folytatásaként az elsőnek, hiszen az elsőn Mályi Józsi 1996. május 1-én ért célba, Dévénynél. A Túra főszervezője Vámos László volt, a Pestkörnyéki Turista Egyesület elnöke, a túravezető ki lehetett volna más, mint Mályi Józsi. A többi négy hegymászó: Mocsári László [Miskolc] – a túra fotósa, Csima Mihály [Nagytarcsa], Polgár Lajos [Gödöllő] és Rațiu Krisztián [Nagybánya]. Menetközben, rövidebb szakaszokon, 144 turista csatlakozott az expedícióhoz. Egyik legkedvesebb fényképem a csapattal készült, a Nagy-kőhavas csúcsán. Az expedíción végig baráti szellem uralkodott, együtt érkeztek meg Dévénybe 2004. szeptember 18-án.

*

A folytatás: Kárpátok Bércein Vándorút

Nagy Péter közléséből tudjuk meg az alábbiakat:

„2004-ben a Kárpát-koszorú Nemzetközi Túramozgalom keretén belül, közel 5 hónapos vándorlással immár másodszer jártuk be a Kárpátok főgerincét, igaz jóval kedvezőbb, tavaszi-nyári időjárási viszonyok közepette.

*Hazaérkezésünk után felröppent a gondolat: a kárpáti főgerinc útvonalán bélyegzők telepítésével hozzunk létre egy – a Magyarországon óriási népszerűségnek örvendő Országos Kéktúrahoz hasonló – bárki által teljesíthető, és (csakúgy, mint az OKT-n) a kihelyezett bélyegzők segítségével a bejárást igazolható túraútvonal-hálózatot. Így született meg a **Kárpátok Bércein Vándorút, külföldiül: Carpathians Divide Trail.***

Az egyes szakaszok felmérése, GPS nyomvonalak rögzítése 2005-ben kezdődött (valójában folytatódott a 2004-es bejárással), a bélyegzők telepí-

tésére első alkalommal 2010 júliusában, a Gyergyói-havasok – Nagy-hagymás-hegység – Csalhó-hegység bércein került sor. A bélyegzők elkészítésére Domokos Attila tagtársunk vállalkozott, lenyomata a Kárpátok Bércein Vándorút logója. Első ránézésre a bélyegzők egyformáknak tűnnek, azonban a készítésük során a lenyomatós felületükre apró jelek kerültek, így egymástól megkülönböztethetőek. Ezek az apró jelek kezdetben pontok voltak, később egy székeley rovásjel, az adott hegység nevének betűiből választva.

Az útvonalon a bélyegzőket egymástól átlag 10–12 km-nyi távolságra, sziklákba befúrva, egy speciális ragasztóval rögzítjük. Megtalálni a környezetükről készített fotók és – elsősorban – a felvett GPS-koordináták alapján lehet.

Az elképzelésünk az, hogy a vándorút ne csak a Kárpátok vízválasztó főgerincén vezessen, hanem az esetenként a vele párhuzamos kárpáti hegységek bércein is, lehetőséget adva az útvonal változatos és tetszőleges variálhatóságára.

Így például a Déli-Kárpátokban lehetőség van Orsovától a Kárpátok fő vízválasztóján vándorolva a Cserna – Godján – Kis-Retyezát – Retyezát, Déli-gerinc – Tulisa-hegység – Merisori-hágó (a Sztrigy és a Zsil vízválasztója) – Kudzsiri-havasok – Tártărău-hágó – Lotru-hegység útvonalon az Oltig, illetve a folyón átkelve a Fogarasi-havasokba eljutni. De lehet a Mehádia – Vulkán – Páreng – Urdele-nyereg – Kapacina-hegység – Kozia-hegység – Pripoare falu – Topolog-patak majd Lajtorja-patak völgye kalandos és nehéz útvonalon a Fogarasi-havasok főgerincét a Lajtorja-nyeregnél elérni.

A variálhatóság pedig abban rejlik, hogy például a Mehádia után a Zsil-Cserna hágón át a Kis-Retyezátban folytathatjuk az utat, vagy a

Tulisa-hegységből – Petrozsényen keresztül – a Páring felé vesszük az irányt, majd a Tăiata-hágóból a Groapa Seacă-hágón keresztül a Lotru-hegység főgerincén vándorolva érjük el az Oltot (és a Fogarasi-havasokat).

Napjainkra kb. 2800 km-en helyeztünk ki bélyegzőket a fő- és az alternatív útvonalakon egyaránt. Erdélyben (Romániában) szinte teljes egészében befejeztük ezt a terepi munkát, a bélyegzőkkel tarkított térképünkön csupán a Csalhót a Kelemen-havasokkal összekötő Besztercei-havasok a fehér folt.

Munkánkat 2019-ben folytattuk Kárpátalján (Ukrajnában), a Máramarosi-havasokban, ám az idén ránk rontó koronavírus járvány és egy szomorú (számomra tragikus) eseménysorozat kiváltotta helyzet miatt a folytatás egyelőre bizonytalan.”

Vámos Laci így számolt be a Kárpátok Bércein Vándorútról: „A KBV gyalogos nemzetközi túramozgalom a Kárpátok leghosszabban bejárható vízvásztóján vezető, öt országot érintő, Orsovától Dévényig tartó 2600 km-es túraútvonal megismertetésére, bejárására. A teljes távot jelentő tájegységi túrák útvonalai térinformatikai bázison, GPS-trackeken, a pecsételő helyek GPS útvonalpontokkal vannak rögzítve. A túramozgalom minden adata a KBV központi információs felületét jelentő internetes portálon (karpatok.eu) szabadon elérhető. A pecsételők meghatározott pontokon (sziklába) rögzített fémbélyegzők, amelyről az előzetesen regisztrált turista egy bélyegzőpárna segítségével az erre a célra nyomtatott igazolólapra lenyomatot készít. A teljes- és résztávokat teljesítők a teljesítés igazolása után érmet, oklevelet kapnak.” ■

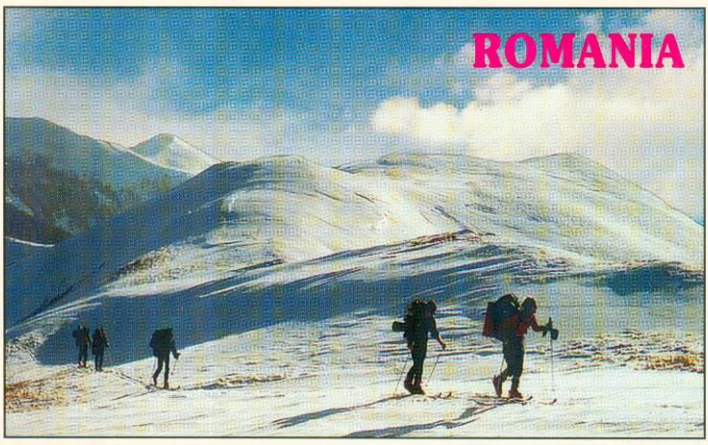

Kőbe helyezett bélyegző

Mályi József

Mezei László

Mályi József

Tecuci l'iszi

România

România

BRASSO 1996. I. 15-22

ELŐ KÁRPÁT-KÖZELI EXPEDICIA

RÉSZTVEVŐI:

MÁLYI JÓZSEF (expedíció vezetője)

FELENCI MIKLÓS *Tecuci l'iszi*

PAPP IMRE *România*

MEZEI LÁSZLÓ *Mező*

MAGYARI FÁBOR (*Jászvázó*)

MATE ISTVÁN (*királykői kiserő*)

ZAKARIÁS ANTA (*Bucuresti kiserő*) *László Antal*

**CARTE
POȘTALĂ**

214

© Reproducerea operei: Editura S.S. COM.IND. nr. 1/01/89/21.77

Iarnă în Carpați. Carpathian winter. Les
Carpathes en hiver. Winter in Karpaten.

Tatranský národný park
Vysoké Tatry
 Zotavovňa Budovateľ ★ Hotel Park ★ Západ
 slinka ★ Popľad z Hrebienka na Lomnický štít

Kedves Nádudvari család!
 Örömmel jelentjük hogy 1996 máj 4-én
 az Első Kárpát-közösségi Expedíció bár
 megfigyelés alatt létszámmal, de
 célba ért a Dévényi-Vár-hegypénél.
 Sok-sok nehézség van mögöttünk, de
 amel erősebben maradtak meg bennük
 azok a megismerők, amiket idet
 során szerzett barátságokból bányuk
 Ezen belül is kiemelkedően kedve
 fogadtak bányuk, öletek, és
 ezzel nagyban segítettek célunk
 megvalósításában.
 Rövidesen személyesen is
 jelentkezünk.
 Tisztelettel várunk től
 a megvárakoztatott
 Nagy József

Foto ● František Vrbovský,
 Václav Bistika,
 Karol Kertész

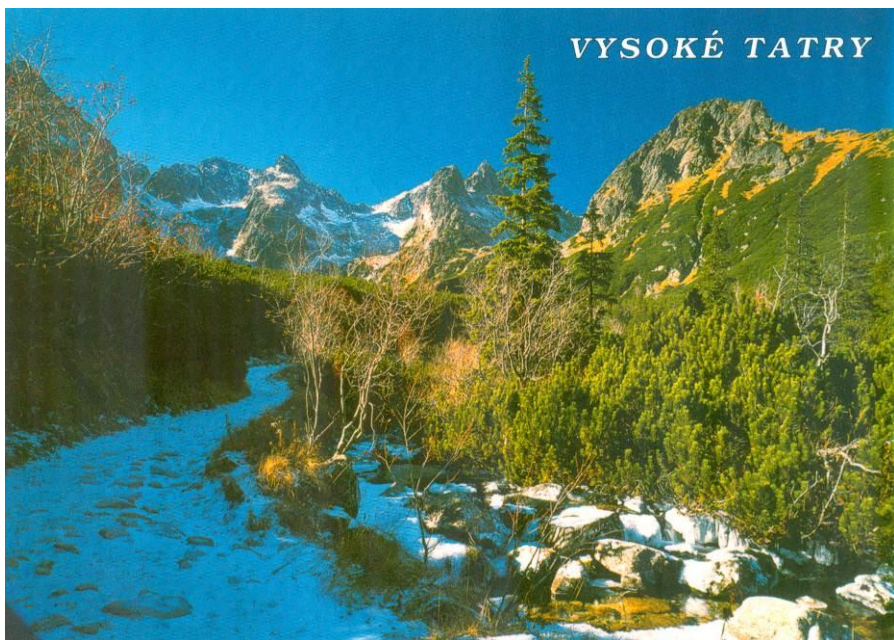
Poszony 1996. máj. 4-én

NAHKAJESTERVO PRÁVOA, Bratislava

70L
 POŠTA ROMÂNĂ
 1994

ROMÂNIA

ROMANIA

VYSOKÉ TATRY – dolina Zeleného potoka
v pozadí Čierny štít, Jastrabia veža
a Kozi štít

Kedves Marika, Gyuri, Cs és
Györgyi!

Sok szeretettel üdvözlünk Tite-
ket Budapestről és egyben küldjük
éte a sátrát. Sikertől megvár
A különbözettel majd abszámolunk
Györgyit szívesen látjuk nálunk,
de azért nem kell külön kitérőt
tennie!

Jályi János
Erika

Foto Ladislav JIROUŠEK Spilská Nová Ves © 0965-22730

JKL
35/94

Nádudvari György
str. Republicii 46. ap. 5.
Brassó

068 148-344

LITO & PRINT: ExpoGraph Košice, Levoča (1241-94)

Bp. 1994. VII. 10.

POPRADSKÉ PLESO

Tátra: A poprádi tavon.
Auf dem Popper See.

V Y S O K É T A T R Y

Kedves Gyuri és Családjá - mindannyistok!

Az Első Kárpát-korozó expedíció kis munkacsoportja üdvözlőtét küldt a magas-Tátrából. Üdvözlőtétünköt küldjük abból az alkalomból, hogy elvittük a Kárpátok legmagasabb pontját a 2657m magas Szilvásvárosi csúcsot. Ukrajnában, Kárpátalján is sok barátot találtunk magunknak. Összomel fogadtak. Örömmel társztak velünk, segítettek nekünk. Közöttük is a Hámvasosi hevesektan, jól éreztük magunkat (Károsmenedél, Ferenc, Miki és Papi kísérttek.) Lengyelországban már nem találtoztunk magyarokkal, de szintén találtunk segítőkét-barátokét. Itt szlovákiban is segítik utunkat, még azok is, akiktől nem mertük remélni sem. Itt csak pár száz kilométer van hitra Dévényig.

zo zblerek N Baráthovej
tlač Skalica

Baráti üdvözléttel:
Gyurui foki és Miki foka

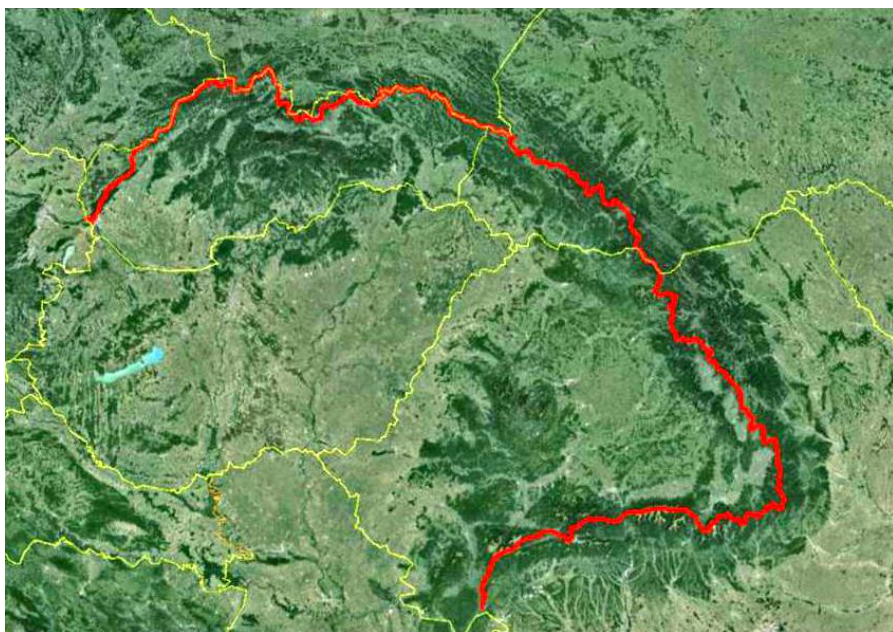

post

Nádudvari György és családja
str. Republicii nr. 46. ap. 5.
Brassó

Romania

KÁRPÁTOK BÉRCEIN VÁNDORÚT

Gyergyói-havasok - Nagyhagymás-hegység - Csalhó-
hegység

Marosfőtől - Duráuiig

2010. július 3-10.

MKE - Pestkönyéki Kárpát Egyesület®

1 N46 39.910 E25 42.387	2 N46 44.182 E25 43.086	3 N46 45.515 E25 48.529
4 N46 46.687 E25 47.942	5 N46 47.968 E25 47.405	6 N46 49.404 E25 43.681
7 N46 52.449 E25 46.396	8 N46 54.891 E25 48.071	9 N46 57.432 E25 56.160
10 N46 49.580 E25 45.080	11 	12

Bélyegzők a Kárpátok Bércein Vándorúton

A Medvék mérője nevű helyen (Nagy-kőhavas, Ándir-bérc)
Kovács Lehel István gyűjteményéből

TU D O D - E ?

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

A GPS-ről (XIII.)

Útvonaltervező

Előző Encián számunkban a GARMIN GPSmap 62s készülék *Geoládák* menüpontját ismertettük.

A következő menüpont az *Útvonaltervező*.

Az **útvonal** (útvonalterv vagy route) az általunk meghatározott útpontok sorozata, amelyek között a GPS pontról-pontra légvonalban navigál. Az útpontokon adott sorrendben áthaladva tehát eljutunk a végcélig. A készülék jelzi a következő pont irányát (irányszögét), távolságát, a becsül egy odaérési időt (a pillanatnyi sebességünk függvényében), és hangjelzéssel figyelmeztet, ha odaértünk. Ezután automatikusan áttér a következő útpontra és tovább vezet. Ha okos térképpel rendelkezik a GPS-ünk, akkor nemcsak légvonalban tudunk tervezni, hanem az általunk megadott pontok között – igényünknek megfelelő (fizetős, földút stb.) – utakat keres a készülék és ezeken vezet minket.

A GARMIN GPSmap 62s készülék 50 útvonal tárolására képes, mindegyik legfeljebb 250 útpontból állhat.

Nyilván, ideális helyzetben otthon számítógépen vagy laptopon szoktuk megtervezni az útvonalat és azt lementjük a GPS készülékre, de ettől függetlenül a túra GPS-ek használatával is megtervezhetjük az útvonalunkat, menet közben folyamatosan ellenőrizhetjük ezt, meg-

oszthatjuk a helyzetünket, ha szükséges újratervezhetünk, majd hazaérve elemezhetjük és bemutatathatjuk a kirándulásunkat.

Ha kiválasztjuk az *Útvonaltervező* menüpontot, az *Út létrehozása* lehetőség jelenik meg először. A *Vál. első pontot* felkínálja az első útvonalpont megadását. Tulajdonképpen itt a következő pontkategóriákat választhatjuk:

- Térképen megmutat – a térképen kiválaszthatjuk a pontot
- Legutóbbi találatok – felsorolja a legutóbb használt pontokat
- Útvonalp. –felsorolja az útvonalpontokat
- Geoládák – felsorolja a geoládákat
- Összes ÉH –felsorolja az összes érdekes helyet
- Címek – címet adhatunk meg
- Útkeresztez. – útkereszteződést adhatunk meg
- Település – települést választhatunk ki a megadott listából
- Vásárlás – üzletkategóriát választhatunk (All categories «összes kategória», áruház, élelmiszerbolt, üzlet, bevásárlóközpont, gyógyszertár, vegyes, felszerelés, ház és kert, lakberendezés, különleges kiskeresk, komputer/szoftver, vegyes, Florist, Gift/Antique/Art, Record/CD/Video, Sporting Goods, Wine & Liquor, Bookstore, egyéb), majd a kategóriának megfelelő pontokat sorolja fel
- Étel és ital – először a megfelelő kategóriát választjuk ki (All categories, amerikai, ázsiai, Barbecue, kínai, bisztró vagy pékség, nemzetközi, gyorsétterem, olasz, mexikói, pizzéria, halétel, steak vagy grill, pékség, kávézó vagy étkezde, francia, német, angolos ízek, különleges élelmisze, egyéb), majd felsorolja az ide tartozó pontokat
- Üzemany.-szolgáltat. – pár kategória közül választhatunk (All categories, vegyes, benzinkút, kamionparkoló), majd megkapjuk a pontok listáját
- Szállás – kategóriák: All categories, hotel vagy motel, panzió, menedékhely, kemping, sport és oktatótábor, egyéb, majd következik a pontok listája

- Szórakozás – All categories, színház, bár vagy éjszakai klu, mozi, kaszinó, egyéb, majd a pontok listája, amelyből választani tudunk
- Kikapcsol. – kategóriák: All categories, golfpálya, síközpont vagy mene, bowling center, jégpálya, uszoda, sport- vagy fitnesskö, nyilvános sportrepülő, vidámpark, park vagy kert, stadion vagy atlétika, majd a pontok
- Látványoss. – All categories, vidámpark, múzeum vagy történel, látnivalók, park vagy kert, állatkert vagy akváriu, stadion vagy atlétika, előadóterem vagy ko, borkereskedés, pince, meleg vizű forrás, Sports complex – Soc, Sports complex – Rug, Sports complex – Aus, Major Attractions, Minor Attractions, Offbeat Attractions, egyéb, majd a pontok
- Közlekedés – először a megfelelő kategóriát választjuk ki (All categories, autókölcsönző, repülőtér, tömegközlekedés, szállítmányozás), majd felsorolja az ide tartozó pontokat
- Autós helyek – kategóriák: All categories, autókölcsönző, autójavító, márkakereskedő vagy, hajószerviz, parkoló, pihenőhely vagy turis, autóklub, autómosó, kamionparkoló, majd a pontok
- Intézmény – All categories, könyvtár, iskola, óvoda, templom, rendőrség, tűzoltóság, önkormányzatok, bíróság, közösségi központ, határátkelő, kormányzati iroda, tűzoltóság, posta, bank vagy ATM, közmű
- Kórházak – kiadja a kórházak listáját
- Dagály – kiadja a dagályra vonatkozó pontokat
- Hajózási szolgálat. – kategóriák: All categories, étel és ital, víz, üzemanyag, élelmiszerbolt, szivattyú, le/felhajtók, javít, mosdó, WC, sólyák és kiköt
- Földrajzi pontok – All categories, ember alkotta helyek, víz tulajdonságai, szárazföld tulajdonsá
- Egyéb – All categories, hajózási szolgálat, GARMIN képvislet, személyes szolgálat, üzleti szolgáltatások, kommunikáció, javítóműhely, szociális szolgáltatás, egyéb

Ha kiválasztottuk az első pontot a fenti kategóriákból, majd hozzáadjuk (*Használ*) az útvonalhoz, akkor a készülék felkínálja a következő pont hozzáadását (*Következő pont*). A folyamatot addig folytathatjuk az előbbi módon, amíg az összes pontot hozzá nem adjuk az útvonalunkhoz. Az útvonalnak legalább két pontból kell állnia.

Az útvonal mentéséhez nyomjuk meg a QUIT gombot.

Ekkor a készülék az *Út létrehozása* menüpont alá beszúr egy *Útvonal 001* menüpontot. Ha erre rámegyünk, a következő lehetőségeink lesznek:

- Út szerkesztése – ennek a menüpontnak a segítségével szerkeszthetjük az útvonalunkat. Új pontokat adhatunk hozzá, megváltoztathatjuk a pontok sorrendjét, eltávolíthatunk pontokat. Az Olvas menüponttal a térképen megnézhetjük a pontunkat, a Lépés le/fel segítségével előre vagy hátra vihetjük a pontunkat, a Beilleszt-el új pontot adhatunk az útvonalunkhoz (az új pont a kijelölt pont elé kerül), az Eltávolít-tal pedig pontot törölhetünk (a pontot csak az útvonalból törli, a memóriából nem)
- Térkép – a térképre helyezi az útvonalunkat, majd a Menj gomb lenyomásával elindíthatjuk a navigálást
- Magasságprofil – megmutatja az útvonalunk magasságprofilját
- Név megváltoztat. – új nevet adhatunk az útvonalunknak. A megfelelő betűk, írásjelek bevitele után válasszuk a Kész gombot
- Útvonal fordítás – megfordítja az adott útvonalat. A kezdőpont lesz a végpont, a végpont a kezdőpont, és minden pont fordított irányba kerül
- Útvonal törlése – kitörölhetjük az adott útvonalat, természetesen csak akkor, ha igennel válaszolunk a *Biztosan töröld ezt az útvonalat?* kérdésre

Navigáció az útvonal mentén

Az útvonalat azért hoztuk létre, hogy a GPS készülékünk navigáljon a segítségével, vagyis vezessen minket a célba.

Ehhez nyomjuk le a FIND gombot, majd válasszuk ki az *Útvonalak* lehetőséget. Az útvonalak listájából válasszuk ki a kívánt útvonalat, ez

megjelenik a térképen, majd nyomjuk meg a Menj gombot. Ezzel elkezdődik a navigálás.

Ha úgy nyomjuk meg a FIND gombot, hogy már van egy aktív útvonalunk (ezt úgy is ellenőrizhetjük, hogy a főmenüben válasszuk ki az *Aktív útvonal* menüpontot, majd egy adott pontot az útvonalból), akkor a FIND a következő lehetőségeket kínálja fel:

- Másik keresése – másik navigációs lehetőség keresése, újra-
indítja a navigálást
- Navigációt leállít – leállítja a teljes navigációt
- Útvonal-tevék. módos – módosítja az útvonal tevékenysé-
geket. Ezek a következők lehetnek: légvonalban, autóveze-
tés, motorkerékpár, kerékpározás, túrakerékpározás, hegyi
kerékpározás, gyalogos, túrázás, hegymászás, ATV/lég-
vonalban. Ezért a tevékenységek azért fontosak, mert a GPS
készülék ezeknek megfelelően keresi az utakat, ösvényeket,
navigációs lehetőségeket

Amint láttuk, lehetőségünk van az útvonal megfordítására is, így visszafele haladva az úton is navigálhatunk.

Közelségi útvonalp.

Egy adott helyet egyfajta biztonsági zónával vehetünk körbe. GPS készülékünk riaszt, ha az adott helyet a megadott távolságon belül megközelítjük.

A főmenüben válasszuk ki a *Közelségi útvonalp.* menüpontot. Ekkor a készülék felkínálja a *Riasztás létrehozás* lehetőséget. Ha erre rámegegyünk, az előbbi módon, ahogy az útvonalpontot megadtuk, itt is megadhatunk egy pontot. Ezután egy számszerkesztő jelenik meg, amelynek segítségével megadhatjuk a biztonsági zóna sugarát. Vigyázat, mert a mértékegység-beállítástól függetlenül ezt mérföldben kéri a készülék! Ha megnyomjuk a *Kész* gombot, aktiválódik a biztonsági zóna, amelynek a neve implicit a kiválasztott pont neve lesz.

Ha még egyszer rámegegyünk a *Közelségi útvonalp.* menüpontra, a *Riasztás létrehozás* lehetőség mellé már bekerült az előbb megadott biztonsági zóna is. Ha ezt kiválasztjuk a következő újabb lehetőségeink lesznek:

- Sugár módosít. – az előbbi számszerkesztő ablak segítségével módosíthatjuk a biztonsági zóna sugarát
- Térkép – térképre teszi a pontot, és megjelenik a Menj navigációs lehetőség
- Törlés – törli a biztonsági zónát és a riasztást

A riasztás egy hang- és egy képernyőüzenet a GPS készüléken, amely jelzi, hogy elértük a biztonsági zónát.

(Folytatjuk.) ■

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

Tavaszi virágtúra a Lempesre

Szépen havazik a Barcaságon, s ha kisétálunk a négyfalusi dombokra, például a Bivalylegelőre, a szánkózás örömét – pár percnyi pihenés erejéig – felválthatja a táj szépségének csodálása. A Barca-mező fölött őrködő Lempesre látni, pont oda, ahová az óriások a tenger vizében elázott gatyáikat kiterítették száradni...

Ja, hogy milyen óriások? Sokan tudják, hogy a Barcaságot régen óriások lakták, egyes szász mondák szerint ezek maguknak a hunoknak a leszármazottjai voltak, s mondják, hogy egy napon, amint az óriáskirály kint sétált, a királyi pálcáját beléejtette a tengerbe, amely annak idején szintén a Barcaság partjait mossa. Kiadta menten a parancsot, hogy a vizet eresszék le és keressék meg a királyi pálcát. A sok óriás erre nekiállt, a partokat sok helyen átvágta, hogy a vizet leeressze. Így keletkeztek a szorosok, s a tenger helyén lett a nagy Barca-mező. Természetesen megtalálták a királyi pálcát, de bizony a szentpéterei hegy oldalára ki kellett teregetni az elázott alsóneműjüket...

Sokat kószáltak annak idején az óriások, s sok kellemetlenséget, de gyönyört is okoztak a maiaknak. Szintén mesélik, hogy az utolsó Barcaszentpéteren lakó óriás családnak csak egy lánya volt, akit anyja és apja gyakran hagyott otthon, hogy a házat s udvart őrizze. Az óriásgyerek legszívesebben homokkal játszott. Közben nyaka körül csillogó sárga gyöngyökből fűzött láncot hordott. Egy nap, mikor a kislány újból magára

maradt, egy teknőcskében homokot hordott a patakról. Útban hazafelé azonban elvágódott, s a homokot kiöntötte. Közben a nyaklánc is elszakadt, s a sárga gyöngyök úgy szétgurultak, hogy többé nem találta meg azokat. Azt mondják, hogy a barcaszentpéteri Lempes-hegy a kiöntött homokból lett, s az óriásleányka gyöngyeiből pedig a tavaszi héricsek.

Igen, azok a gyönyörű tavaszi héricsek, leánykőkörcsinek, kockás tulipánok! Hagyjuk egy percre a bivalylegelői szánkózást, a gyönyörűen szitáló hópolyheket, a Benciu vendéglőjéből megvásárolt forralt bort, s varázsoljunk tavaszt, sétáljunk át egy tavaszi virágtúrára a Lempesre!

A Lempes, Várhegy vagy Szentpéteri hegy, románul Lempeș vagy Dealul Cetății, németül Leimpesch, Barcaszentpéter dombja. Az Olt nagy kanyarulatától délre helyezkedik el, mintegy a Baróti-hegység déli meghosszabbításaként. Közel 180 méterrel emelkedik a környék fölé, legmagasabb pontján (45,72319° É; 25,65735° K; 704 m) a középkorban erődítmény és kápolna is állt. Területe természetvédelmi rezervátum, emellett kedvelt vitorlázó- és kirándulóhely.

Nevét onnan kapta, hogy a magasabb részeket és az északi oldalt borító tölgyesbe számos hársfa gyűl. A brassói szász nyelvjárásban *Leimpesch* hársbokrot jelent (németül ezt *Lindenbusch*-nak mondják).

A mondával ellentétben a Lempes nem homokból van, hanem a Keresztény-havas egy részéhez hasonlóan krétai konglomerátumból épül fel. Vízfolyások, patakok, erek, források nincsenek, mivel a konglomerátum minden vizet elnyel, de a domb környéke mocsaras, lápos, így a Lempest a szomszédos szászhermányi láppal együtt 2008-tól *Natura 2000* természetvédelmi területként tartják nyilván.

A Lempes déli nyúlványa a 620 méter magas *Talinenberg*, amely egészen az országútig és a házakig nyúlik, s amelyen a La Tène kultúrához tartozó temetőt találtak (villanova-hallstatti urnasírok, a katalógusokban „*Morminte dacice*”-ként, dák sírokként szerepelnek...). Gerincén fenyvesligetek vannak, meredek oldalain előbukkan a konglomerátum, ezt a nyugati oldalon egyes helyeken agyag borítja.

A Lempesen több könnyű túraösvény található. Ezek nincsenek jelelve, azonban eltévedni szinte lehetetlen.

A Domb utcáról (Strada Dealului) indulunk neki a hegynek, körülötte tavaszi virágok. Nemhiába nevezik a Lempest *Brassó virágoskertjének*. Flórájában megtalálhatók a holocén egy szárazabb és melegebb időszakát túlélő maradványnövények, például a *tavaszi hérics* (*Adonis vernalis* L.) vagy a *piros kígyószisz* (*Echium maculatum* L.).

A tavaszi hérics csodaszép, ám mérgező növény. Szív glikozidokat és kevés flavonoidot tartalmaz, így a szívre nagyon erős hatású. Koncentrált főzete szívmegeállást okozhat.

A Lempes melletti lápos területen is több reliktum faj nő, ilyen például a *lisztes kankalin* (*Primula farinosa* L.). Ez a jégkorszaki reliktum faj csak itt fordul elő Erdélyben, de van itt *erdélyi májvirág* (*Hepatica transsilvanica* Fuss), *berki szellőrózsa* (*Anemone nemorosa* L.), *tavaszi kankalin* (*Primula veris* L.), *odvas keltike* (*Corydalis cava* Schweigg. & Körte), *magyar nőszirm* (*Iris aphylla* L.), *pirosló hunyor* (*Helleborus purpurascens* W. et K.), *nagyezerjófű* (*Dictamnus albus* L.), *erdei ibolya* (*Viola reichenbachiana* Jord. ex Boreau), *leánykőkörcsin* (*Pulsatilla grandis* Wender.), *törpejácint* (*Hyacinthella leucophaea* (C. Koch) Schur).

Nyárády Erazmus Gyula (Nyárádtő, 1881. április 7. – Budapest, 1966. június 10.) erdélyi magyar botanikus *Új növények a Délkeleti-Kárpátok és a Feketetenger vidékének flórájához* című tanulmányában két saját maga által felfedezett alfajt is leír a Lempesről:

Allium sphaerocephalum L. ssp. *burcicum* Nyár.

Foltis longis, fistulosis, filamentis interioribus apice trifidis, dentibus longis aequalibusque, e perigomo cca 4 mm longo valde exsertis umbella sine bulbillis. Ab A. sphaerocephalotypic o differt: umbella laxissima, pedunculis longissimis, flexuosis, perigonio albomembranaceo, floribus sterilibus densis, brevibus, albo-viridibus.

Hab. Transsilvania, comit. Brassó. In graminosis mentis Talinenberg, supra pagum Barcasztpéter, alt. cca 530—600 m s. m., 18. VI. 1930.

Ez a *bunkós hagyma* alfaja, a másik növény pedig a:

Festuca sulcata Hack. var. *incurvata* Nyár. v. n.

Gracilis, usque ad 67 cm alta, ioliis 25—30 cm longis, scabris. 0-7—0-8 mm latis, sulcatis, in sectione cum typo congruit. Culmus versus anculam tenuiter scaber. Panicula 7—S (9) cm longa, modice contracta. Spiculis 10—13 mm longis, gracilibiisque, 10—12-floris, arisia 1—1-5 mm longa instructis, saepissime recurvaís. — Hab. Transsilvania, com. Brassó. In graminosis montis Talinenberg supra pagum Barcasztpéter, alt. cca. 530—600 m s. m., 18. VI. 1930.

Ennél a *csenkesznél* Nyárády megjegyzi: „*Hosszú karcsú, sokvirágú és részben sajátságosan elgörbült tűzérkéiről könnyen felismerhető. A két sorban álló virágok csúcsukkal a fűzérke lapján lévő középvonal felé*

szorulnak, tehát így egy -más felé közelednek. Ezáltal a füzérke középvo-
nala hátszerűen kidomborodik és ezen oldal felé a füzérke elgörbül. Az
elgörbült füzérkéknak rendes termésük lesz, szétbontásukkor semmi ,
olyan jelenséget nem észleltem, amely a füzérkének görbeségének terato-
logikus vagy pathologikus eredetét igazolná. Érdekes, hogy egyes gyen-
gébb szárazokon 4—8 virágos füzérké is vannak, melyeknek hossza 6—7
mm és egyenesek. Ez a növény vastagabb levelei miatt osztható a *F.*
sulcata csoportjába. Ugyanezen lelőhelyen olyan alakok is élnek, amelyek
termetben különösen hasonlítanak a leírt alakhoz. Ezeknek levélvastag-
sága csak 0-5—0-6 mm között ingadozik és zöld színe miatt a *F.*
pseudoviná-hoz inkább volna tehető mint a *F. valesiaca*-hoz. Ámde még
az utóbbitól is eltér szálla nélkül is 8 mm h. füzérkéivel, melyeknek vi-
rágpelyvái 4 mm hosszúak. Úgy látszik összekötő tag a leírt alak és a *F.*
valesiaca között, melyet a HKv-ban *F. valesiaca f. longispiculata* Nyár.
Néven jelöltem meg.”

A Lempes magasabb részeit és északi oldalát tölgyerdő borítja,
melybe kislevelű hárs vegyül, de található bükk és gyertyán is. Aljnö-
vényzetére jellemző a som, mogyoró, fagyal, kecskerágó, bangita. A
domb déli oldalán kökény és törpe mandula terem.

Tekintsük át a hegy állatvilágát is. A madarak közül megemlíthető
az ölyv, sólyom, héja, varjú, harkály, gébics, cinege, pinty. Az emlősök
közül itt tanyázik a szarvas, őz, nyúl, róka, mókus. A 20. század első fe-
lében még gyakran rendeztek itt vadászatokat, például Heinrich
Wachner a *Krostadter Heimat- und Wanderbuch* című könyvében felje-
gyezte, hogy a *Kronstädter Jagdverein* (Brassói Vadásztársaság) egy
1933-as vadászatán 364 nyulat és 17 rókát lőttek.

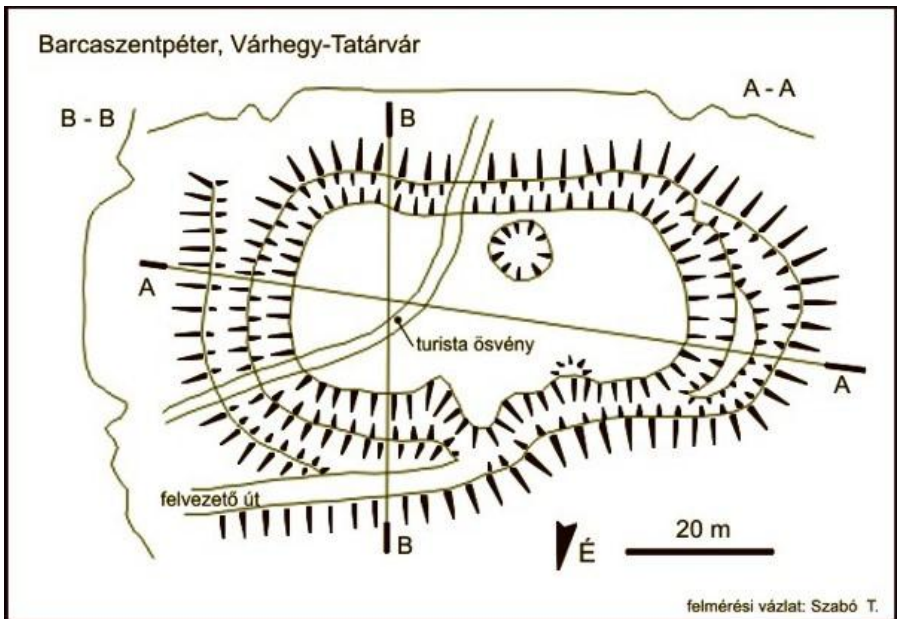
Orbán Balázs szerint „de érdekes e hegy mint lelhely is, mert e hegy
alján találtak (*Fichtel*) egy őskori elefánt (*Mammuth Eleph. Primig.*) és
egy ős jávorigim (*Elendthier*) kövült csontjaira.”

A Lempesen kiszemes boglárkát (*Pseudophilotes vicrama schiffer-
mülleri* Hemming) is fotóztak.

Könnyű, alig emelkedő ösvényen megyünk fel a Talinenberg gerin-
cére, a nagy platóra, ahonnan nemcsak gyönyörű kilátás nyílik a Barca-
ságra, hanem a légköri áramlatoknak köszönhetően kiválóan lehet itt
sárkányokat eregetni, vagy siklóernyőkkel, vitorlázó sárkányrepülő-
kkel felszállni. Nem csoda, hogy 1937-ben a domb keleti lábánál nyílt
meg Románia legelső vitorlázó-oktató iskolája, Ernst Philipp felügyele-

tével. A növendékek kezdetben a helyi fogadó nagytermében, később a szász közösségi házban laktak, majd 1944-ben a Lempes keleti oldalán iskolakomplexum épült, mely nem csak barakkokat és konyhát biztosított, hanem külön házakat is az oktatók számára. Szomorú, hogy 1948-ban az egyik hangár és a műhely leégett, a legtöbb gép odaveszett, a barakkokat és a másik hangárt pedig hamarosan lebontották. Az 1950-es években a domb nyugati lábánál létesült az új sportrepülőtér és a hozzá tartozó iskolakomplexum. Ez utóbbi azonban nem sokáig töltötte be eredeti feladatát, mivel egy idő után tudószanatóriumot rendeztek be benne.

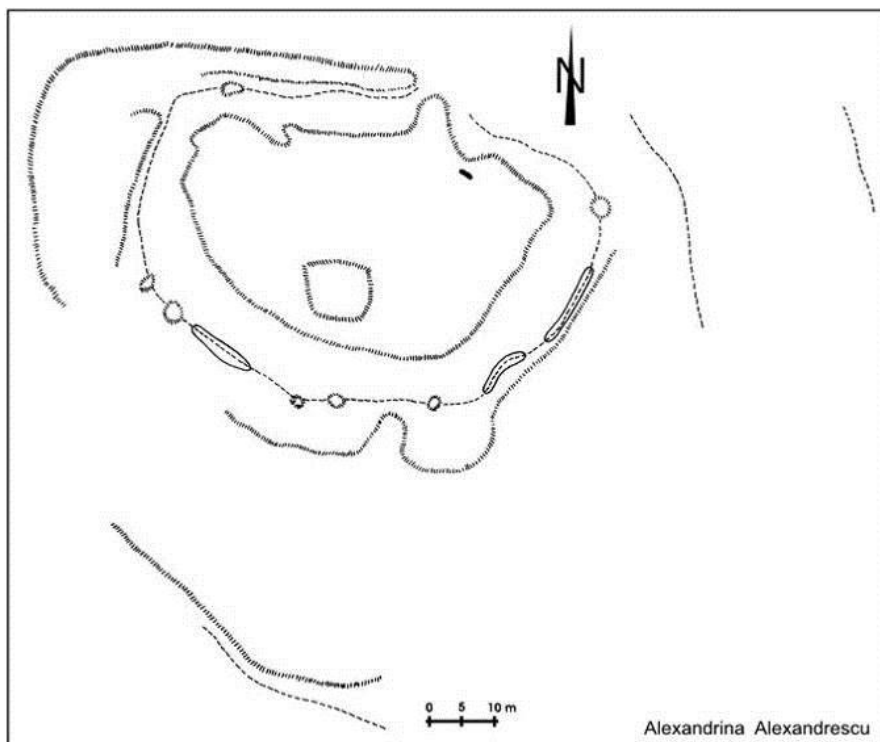
A gerinc csodálatos, álomba illő tájat rejt. Mindehhez napnyugtakor kell felkapaszkodnunk rá. Az ég narancssárga színe és a tökéletes fény, amellyel eljátszadozhatunk fényképeinken, a masszív tölgyek és emberek körvonalai elbűvölő, egyedi emléket biztosítanak.

varak.hu

Szinte adja magát, hogy a platóról fennebb induljunk, be a sűrű erdőbe évezredes titkokat kutatni, a múlt fátylát lebegtetni. Az ősvény

egy helyen kiszélesedik, valóságos úttá válik, s mintha spirál alakú földsáncok, várfalmaradványokat látnánk szerteszét. Igen, megérkeztünk a Tatárvárhoz vagy Nagyvárhoz (*Taterburg, Tartarenburg, Grabeburg*), a Lempes egykori kopár csúcsára, amelyet most sűrű lombhullató erdő nőtt be.

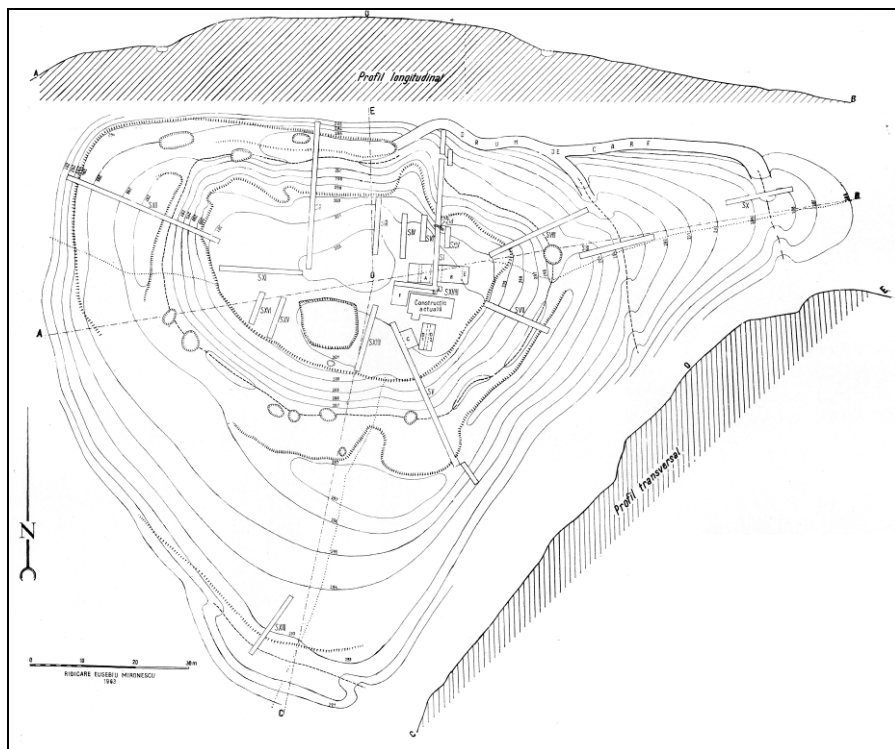
varak.hu

Több történész szerint a Német Lovagrend építette a 13. század elején, és egyike volt a Barcaságot védő erős kőváraknak, melyeket 1225-ben II. András elfoglalt és valószínűleg lerombolt. Egy 1240-es oklevél egy Szent Péter-hegyi templomot említ (*Ecclesia Mons sancti Petri*); ez arra utalhat, hogy a vár területén egy Szent Péternek szentelt kápolna volt, melyet a 13. század közepén a közeli falu szász lakosai plébánia-templomként használtak. A faluban később felépülő erődtemplom át-

vette Szent Péter titulását, és a településre vonódott át a Petersberg (Péter-hegy) név is.

A várat kettős védősánc vette körül. Orbán Balázs így írt róla: „*meredeken fellővelő hegycsúcsot köridomban egy 2 öl széles és ily magasságú gátony futja körül, 480 lépés kerületben, e gátonynak sáncza belül van, mi mutatja, hogy az onnan vett földdel töltetett fel, s az – nem mutatván a falrakatnak semmi maradványát – nem is lehetett más mint egyszerű földtöltés. Ezen külső gátonyon belül a hegycsúcs még vagy 30 lábnyira emelkedik, s tetőlapján egyenes 280 lépés kerületű fennlapon végződik. E fennlap oromszélén másik gátony vonul el a falrakatnak csalhatlan nyomaival. Tehát ez volt a vár felső falövedzte balliuma, melynek közepe táján mély üreg jelöli a közép köztorony helyét, egy másik üreg meg a betölt vár kutját, melynek kőrakatára még emlékeznek az öregebb emberek. Tehát itt egy szabályszerű alsó és felső balliummal bíró, s a szokásos donjonnal erősített váracs feküdt, melynek még más külső védművei is voltak; mert a vár csúcsától mintegy 60 lépésnyire, úgy észak mint dél irányban, a menedékesen lehanyatló hegyhát egy-egy széles mély sáncz által van átmetszve, mely sánczok a csaknem függélyes keleti és északi oldalon – feleslegesen levén – nincsenek folytatva. Ezen az idő romboló hatalmával daczolt maradványok kétségtelessé teszik, hogy e csúcsot egy tekintélyes és fekvésénél fogva nagyon erős vár koronázta egykoron, egy vár, melyről semmi történelmi tudomásunk, de sőt még sejtelmekre feljogosító hagyományunk sincsen; egy mesés vár, melyet a néphit óriások művének állit lenni, s mely egyik lánczszemét képezte a haza keleti részét behálózott azon várlánczolatnak, melynek létele ugyan bámulatba ejti az észlelve kutatót, de biztos tudomására annak, hogy mely hatalmas nép emelte azokat, nem juthat a történelmi bizonytalanságnak homályos ködében. Ezen vár – mint fekvéséből megítélhetni lehet – egy összekötő lánczszem volt a háromszéki és barczasági ős várak között, mely a veczeltetői, csokástetői és Bikfalva feletti Csigavárt a czenki, feketehalmi és krizbai ősvárakkal hozta láttani kapcsolatba. Tatárvár neve eredhetett attól, hogy a mint említém, a régi hun-székelyeket és avarokat e tájat tatároknak nevezik, vagy talán attól, hogy azt valamely tatár csapat rabló kalandozásai központi helyéül felhasználta; de semmi esetre nem építette, mert az sokkal bevégzettebb mű volt mintsem egy futva duló ellenség ilyet emelhetett volna. De nemcsak ezen titokszerű rom az, mi ide vonhatja az útast, talál az a fáradalmas fölmászásért*

gazdag kárpótlást azon nagyszerű körlátványban is, mely e hegycsúcsról felmerül, mely a Barcaságot és Háromszéket egészen új nézpontról, s változó alakban tünteti fel, s mely önmagában is megérdemlené az ide való feljövételt.”

A. D. Alexandrescu, I. Pop, M. Marcu: *Raport asupra săpăturilor de la Hărman, jud. Brașov (1961–1970)*

A belső terület peremén falakat csalhatatlan nyomait észlelte. Tudósítása szerint a 19. század közepén még emlékeztek az idősebb emberek a vár betöltött kútjának kőrákatára is.

A hegyen 1400-ban egy Szent Gervasius – magyarul Szent Gyárfás – kápolnát említenek, mely ekkor a pápától búcsúengedélyt kapott. Valószínű tehát, hogy a falubeli templom felépítésekor a hegyen álló régi templom új titulust kapott. Szent Gyárfás és Protáz, más néven

Szent Gerváz és Protáz, olaszul: San Gervasio e Protaso, (1. század vége körül – Milánó, 250 körül) szentté avatott vértanúk. Vértanúságukról, mint a római katolikus egyház, mind az ortodox kereszténység megemlékezik.

Az 1960-as években régészeti ásatásokat végeztek, mely során 12–13. századi kerámiát és egy nyílhegyet találtak. A plató északkeleti részén vályogmaradványokat leltek, mely arra utal, hogy itt voltak a szállások.

Kövek és utak a Lempesen

A földszáncokból kirajzolódó spirálok jutatták eszünkbe a csigalépcsőket. A középkori várakban az általában kőből épített csigalépcsőket szűkre tervezték, és úgy, hogy az óra járásának megfelelő irányban csavarodjanak. Ennek az volt az oka, hogy az emberek nagy része jobb kezes, s az esetlegesen támadó ellenségnek így volt a legnehezebb dolga karddal való támadáskor (vágásai mind a falnak ütköztek), míg vé-

dekezni viszonylag könnyű volt. Nemcsak, hogy a támadó jobb keze nem mozoghatott szabadon, de a korabeli támadó seregek csatárláncát főként nehéz páncélzatú lovagok alkották, akiknek eleve siralmas dolguk volt 25–30 kiló acélba csomagolva feljutni a szűk, kanyargó lépcsőkön. A sors pikantériája, hogy abban az időben a balkezességet az ördöggel cimborálás jelének vélték, ezért a balosokat eleve diszkvalifikálták a lovagságból.

Ha már a csigalépcsők kanyarulatáról beszélgettünk, felelevenítettük a jobb és baloldali közlekedést is. Az alaphelyzetet itt is az határozta meg, hogy az emberek nagy része jobb kezes, így a kardot a bal oldalukon hordva, a lóra csak egyik irányból tudtak felülni, mégpedig a ló bal oldaláról, így az a része kellett hogy a járda mellett, vagyis az út bal oldalán legyen. Ha a ló előre indult, ezt nyilván az út bal oldalán tehetette meg. Parkinson törvénye így hangzott: *„Ha a kardot jobb kézzel forgatták, akkor a hüvelyt bal oldalon kellett viselni. Bal oldalt viselt kardhüvellyel azonban fizikailag lehetetlen jobbról felülni a lóra. ... Ha viszont az ember bal oldalról száll lóra, akkor a lovat az út bal szélére vezeti, hogy felszállás közben ne akadályozza a forgalmat.”* Napóleon volt az, aki elrendelte az általa meghódított területeken a jobbkezes közlekedést. A francia forradalom idején szimbolikus jelentősége volt annak, ki melyik oldalon halad: a szegények a jobb oldalon, a ribillió ellenfelei, az arisztokraták pedig a bal oldalon. Így nem csoda, hogy Napóleon a közlekedés megváltoztatása mellett döntött. Rossz nyelvek szerint döntésében szerepet játszott az is, hogy ő maga balkezes volt.

Mindezeket felelevenítve kerestük meg a csúcs közelében elrejtett geoládát, s a jól eltelt nap örömeivel indultunk ugyanazon az úton haza.

Megjegyeztük, hogy a Lempes valódi csoda, nemcsak tavasszal, amikor színpompás virágok isszák magukba az újjászülető napfényt, hanem az év minden napján az, s ez a csoda Brassótól alig kétlépésnyire található... ■

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

Hamu és gyémánt Szentpéteren

Barcaszentpéter vagy Szentpéter, Mons Sancti Petri, Petersberg, Pittersbarch vagy Peterschbarch, Sânpetru. Község Brassótól 6 km-re északra. 1880-ban 1688 lakosából 1080 német, 543 román, valamint 3 magyar anyanyelvű, 2002-ben 3 449-en lakták, közülük 3 125 román, 92 magyar, 89 cigány és 138 német nemzetiségű. A XX. század elején tizenhatszor ennyi szász élt itt, és Brassó vármegye egyik legjelentősebb szász falva volt. De a történelem más sorsot szánt neki...

A freskó sarkában ücsörgő kockás tulipán nem sejthetett semmit. A vár nagytermének faláról nem láthatta a napok óta égő lármafákat, az éjszakába hasító lángnyelveket. Csak akkor lepődött meg igazán, amikor lovasok vágattak át a várkapun. Keletről jöttek, Hermány felől, és igencsak siethettek, mert erősen felverték a száraz augusztusi port. Nem az ünnepre jöttek, Mária mennybeviteléért tegnap harangoztak a faluban. Az pedig, hogy húszan-huszonöten lehettek, bajt jósolt még a kis kockás tulipánnak is. Közel 50 éve járt erre hasonló vágózó csapat, s az akkori nagy csata után béke ülte meg a Lempest. Sok mindent átélt, mióta a lovagok itt hagyták a nagyterem falán, de az állandó beszédtemaként visszatérő nagypolitikához mit sem értett. Sokan megfordultak körülötte: fejedelmek, hadvezérek, lovagok; országok, nemzetek sorsa

dőlt el előtte, de valahogy ezek a földi szavak oly távolinak tűntek. Ittlétének négy évszázada során csak ismétlődő történeteket látott, és nem tudta megérteni, hogy miért pusztítják egymást az emberek, minek a sok háború, kinek kell a hatalom. Ő akkor érezte hatalmasnak magát, mikor a József-napi tavaszi napsugarak előcsalogatták a Lempes alól. Pepita fejét körbeforgatta a zsenge zöld fű felett, és tudta: erre a pár napra övé a világ. Tavasz volt, béke, és ő vidáman bólogatott a lágy napsugaraknak. „*Jönnék a tatárok!*” – hallotta a kétségbeesett kiáltást, és nem sejtette, hogy öt nap múlva itt már kő kövön nem marad...

Szentpéter a Barcaság egyik legrégebbi települése. 1240-ben már oklevél említi.

Alapítását a Német Lovagrend barcasági letelepedésével és a szász hospesekkel hozzák összefüggésbe. A Földvár–Cruceburg fő útvonal mentén fekszik, mint Hermány és Prázsmár is.

A szász faluszervezési elv ma is nyomon követhető a faluban. A házak és a nagy udvarok egy széles járdára nyílnak, amelyet jókora előtér választ el az úttól. A település két párhuzamos utca köré szerveződött: a templom elülső főutcája (*Vordergasse*), valamint a temető hátulsó utcája (*Hintergasse*). Ezekre merőleges a Brassóba vivő főút.

1240. március 17-én IV. Béla a kerci apátság alá rendelte, és templomát a ciszterciek gondozására bízta. Az egykori, Szent Péternek szentelt, háromhajós bazilika a XIII. század elején épült, így feltehetőleg a Barcaság egyik legrégebbi temploma volt. A falu címerében két keresztbe fektetett kulcs, a Szent Péterre bízott mennyország kulcsai szerepelnek.

A Lempes csúcán, a Várhegyen álló szentpéteri várnak mindmáig ismeretlen a története. A történészek hajlanak arra, hogy a Német Lovagrend öt barcasági várának egyikét lássák benne. Valószínű, hogy a várat Petersburgnak hívták a lovagok, és a benne lévő kápolnát szentelték először Szent Péternek. A vár emléke ma is él, de az emberek Tatár-várként emlegetik. Már maga II. Endre is lerombolhatta, de valószínűbb, hogy valamelyik tatárjárásnak esett áldozatul a vár, hisz az oklevelek a hegyen még 1400-ban egy Szent Gervasius (Szent Gyárfás) román kori kápolnát említenek, mely ekkor kapott a pápától búcsúengedélyt.

Tatárok pedig bőven jártak erre. 1241. március 31-én Brassóval együtt égették fel a Bodzai-szoroson⁹ át betörő hordák. Ugyanez történt 1285-ben is, majd 65 év béke következett, de 1350-ben a törökök dúlták fel Töröcsvár felől jövet. 1420–1493 között 15-nél is többször ostromolták. Ekkorra tehető a templom körüli erődítmény építése. A hat erős védőtornyossal ellátott hatszögű erőd két külső fala között lévő sánca a Négyfaluból eredő Dirba vizét vezették. A helytörténészek nagy része a patak nevét egyszerűen a német Der Bach-ból (*a patak*) származtatja. A legbelső fal 8 m magas.

1544-ben Johannes Honterus brassói reformátor hatására lakói evangélikus hitre tértek át.

1600-ban ismét tatárok dúlták fel a falut. 1610-ben a belső falgyűrűben kétszintes lakó- és éléskamrákat képeztek ki. 1611-ben a barcaszentpéteri mezőkön ütközött meg Báthory Gábor a később lengyel segítséggel győzedelmeskedő Serbán vajdával. 1617-ben és 1625-ben tűzvész pusztította a települést, ekkor a papilak és vele együtt a teljes irattár odaégett.

1658-ban mindent elpusztító erejű tatár támadás próbáltatta meg a falut. A templomerőd némiképp menedéket nyújtott a lakosságnak, de a falu majdnem teljesen elpusztult.

Az elesetteket a templomban temették el. A törökök vezette hatalmas tatár betörés célja II. Rákóczi György megdöntése volt, Köprülü Mehmed nagyvezír ekkor nevezte ki Barcsay Ákost fejedelemmé.

1706-ban Pekry táborozott itt kurucaival. Aprószentek napján a Brassóból kémkedni jött, majd Szentpéterben lerészegedő rácokat megtámadta, és sokat közülük levágva, egész Brassóig űzte őket.

1713-ban ledőlt a harangtorony. 1718-ban és 1756-ban pestisjárvány tizedelte a falut, 1760-ban, 1769-ben és 72-ben ismét tűzvész pusztított, ez utóbbi annyira, hogy Brassó ispánjának fát kellett adományoznia az újjáépítéshez, de hamuvá vált minden 1793-ban is.

A középkori templomot 1793–1794-ben teljesen lebontották, a helyébe felépített új, klasszicista stílusú csarnoktemplomnak (45,7118° É; 25,6336° K; 566 m) a régiből csak emléktöredéke maradt fenn: az oltár mögött őrzött két boltozati zárkó, az egyikben a kezében kulcsot tartó Szent Péter domborművét, a másikon Isten bárányát láthatjuk. A klasz-

⁹ A szorost a törökök *Tallisin*-nek nevezték, vagyis Boldogság-hágónak.

szicista stílusú oltár 1800-ra készült el. Egy Krisztus szobor, valamint Szent Péter és Szent Pál apostolok szobrai láthatók rajta.

A jelenleg látható torony 1817-ben épült. Két harangja közül a nagyobbik 1640-ből, a kisebbik 1456-ból származik.

1823-ban hatalmas tűz ütött ki, 1825-ben építették fel az új hivatali épületeket.

A templom orgonáját 1826-ban készítette el Johann Thoiss (1769–1830). A 20 regiszteres, két klaviatúrás, pedálsoros orgonát Karl Einschek javította fel 1908–1909-ben.

1849. február 4-én Szentpéternél ütköztek meg először a székelyek az oroszokkal, akiket a fenyegetett Brassó hívtott segítségül. 1855-ben ötször is leégett a falu.

A falu szász temetőjében kapott helyet az első-világháborús emlékmű (45,7170° É; 25,6328° K; 562 m).

1937. augusztus 25-én itt nyílt meg Ernst Philipp felügyeletével az ország első vitorlázó repülőiskolája és kis repülőtere (45,7181° É; 25,6338° K; 562 m). A Lempes feletti áramlatok igen kedveznek a sportágnak, ma is sok bemutatót, versenyt tartanak itt.

1945-ben 224 szentpéteri szászt deportáltak a Szovjetunióba, ezek közül 55 ott is halt meg, a többiek inkább Németországba emigráltak, de nagy kivándorlási hullám érintette a falut 1958–1960 között is.

1952-ben az egykori repülőiskolát tudószanatóriummal alakították át (45,7224° É; 25,6474° K; 582 m).

Szentpéteren az 1986-ban létrehozott brassói hőerőmű hamuülepítő tavat alakított ki, amelyet hatalmas csőrendszer köt össze Brassóval.

Ma Szentpéteren többnyire idős szászok és idős magyarok maradtak. A brassói református egyházközség öregotthont létesített itt, és magyar istentiszteleteket is tartanak.

Az egykori szász település jellegzetességeit magán viselő faluba ma is érdemes ellátogatni.

A vendégeket háromcsillagos szálloda várja. A Biemann Hotel (45,7068° É; 25,6392° K; 570 m) mestergerendája kiemeli az 1889-es és 2003-as alapítási évszámokat.

Igazi gyémánszemként a templomerőd további meglepetéseket tartogat: majdnem teljesen épen maradt XIV–XV. századi gótikus freskókat. A templomhajótól északkeletre fekvő bástyát kápolnának nevezik, keresztelési vagy temetkezési kápolna lehetett egykoron. Oldalfalait és gó-

tikus keresztboltozatát freskók borítják változatos keresztény tematikával: Szent István megkövezése, Mária megkoronázása, Szent Mihály a mérleggel, Krisztus az apostolokkal, szász öltözetben lévő pap stb.

A tudósanatóriumtól sétálhatunk ki az egykori várhoz is (45,7234° É; 25,6569° K; 741 m). Közel 1 km-t kell megtennünk a gyönyörű lombhullató erdőben, hogy a csúcsra érjünk. Visszavisszatekintve szép kilátás nyílik a Királykőre¹⁰, a Bucsecsre¹¹, a Keresztény-havasra¹², a Nagy-kőhavasra¹³.

Orbán Balázs így ír a vár maradványairól: „[...] csakhamar felküzdém magam a sűrű erdő miatt bajosan megmászható hegység főcsúcsára, s mily nagy volt meglepetésen, midőn ottan egy az elnevezést igazoló várromra; a Tatárvárnak titokszerű maradványaira találtam. A meredeken fellővelő hegycsúcsot köridomban egy 2 öl széles és ily magasságú gátony futja körül, 480 lépés kerületben, e gátonynak sáncza belül van, mi mutatja, hogy az onnan vett földdel töltetett fel, s az – nem mutatván a falrakatnak semmi maradványát – nem is lehetett más mint egyszerű földtöltés. Ezen külső gátonyon belül a hegycsúcs még vagy 30 lábnyira emelkedik, s tetőlapján egyenes 280 lépés kerületű fennlapon végződik. E fennlap oromszélén másik gátony vonul el a falrakatnak csalhatlan nyomaival. Tehát ez volt a vár felső falövedzte balliuma, melynek közepe táján mély üreg jelöli a közép köztorony helyét, egy másik üreg meg a betölt vár kutját, melynek kőrakatára még emlékeznek az öregebb emberek. Tehát itt egy szabályszerű alsó és felső balliummal bíró, s a szokásos donjonnal erődített váracs feküdt, melynek még más külső védművei is voltak; mert a váracsúctól mintegy 60 lépésnyire, ugy észak mint dél irányban, a menedékesen lehanyatló hegyhát egy-egy széles mély sáncz által van átmetszve, mely sánczok a csaknem függélyes keleti és északi oldalon – feleslegesek lévén – nincsenek folytatva.”

A Lempes és a közeli szászhermányi láp természetvédelmi terület.

A 276,5 ha összterületen élő több mint 150 növényfaj közül itt több növényföldrajzi jelentőségű ritkaság is található, például a barcasági istác (*Armeria maritima* ssp. *barcensis* (Simonk.) P.Silva) és a lisztes

¹⁰ Königstein, Piatra Craiului.

¹¹ Butschetsch-Gebirge, Bucegi.

¹² Mons Gimnicus, Schuler, Masivul Postăvaru.

¹³ Großstein vagy Hohenstein, Piatra Mare.

kankalin (*Primula farinosa* L.) csak itt élő erdélyi ritkaságok, de van itt kétféle árvalányhaj (*Stipa pulcherrima* K. Koch. és *Stipa capillata* L.), pusztai és vékony csenkesz (*Festuca rupicola* Heuff. és *Festuca valesica* Schleich. ex Gaudin), lappangó sás (*Carex humilis* Leyss.), karcsú fésűs perje (*Koeleria macrantha* (Ledeb.) Schult.), hasznos tisztesfű (*Stachys recta* L.), tavaszi hérics (*Adonis vernalis* L.), piros kígyószisz (*Echium russicum* J. F. Gmel.), magyar nőszirm (*Iris aphylla* L.), tavaszi tőzike (*Leucojum vernum* L.), kormos csáté (*Schoenus nigricans* L.).

A hideg források igen ritka jégkorszakbeli reliktnövények megélését is biztosítják, például ez a pálcakajmár (*Pedicularis sceptrum-carolinum* L.) legdélebbi előfordulási helye, itt él a télisás (*Cladium mariscus* (L.) Pohl), lápi nyúlfarkfű (*Sesleria caerulea* (L.) Ard.), lápi nádtipp (*Calamagrostis stricta* (Timm) Koeler), nyugati kékperje (*Molinia caerulea* (L.) Moench), de innen köszön vissza a kockás tulipán is (*Fritillaria meleagris* L.). ■

Barcszentpéter

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

Méz és megszentelt kövek Szászhermányon

Szászhermány vagy Hermány, Mons Mellis, Honigberg, Huntschprich vagy Hooentschprich, Härman. Falu Brassótól 12 km-re északkeletre, Sepsiszentgyörgy felé. 1850-ben 2 031 főből 12 volt magyar, 123 cigány, 644 román és 1252 német. 2002-ben 4 425 lakosából 3 955 román, 113 magyar, 249 cigány és 105 német nemzetiségű. A környező dombok gazdag növényvilágából készített édes nedű miatt lett Méz-hegy a falu neve, s ez a különleges világ ma természetvédelmi területként él tovább.

Már közel járt az 50-hez, mikor lábát először a Barcaságra tette. Szikár alakjáról, szögletes, szakállas arcáról egyszerre rítt le a bölcsesség, tudomány, hit, bátorság és nagyság. Egy rend feje volt, rendé, mely vezetésével állammá alakult.

A szentföldi alapítása után három nagymester vezette a rendet, míg Heinrich Walpot von Bassenheim, Otto von Kerpen, Heinrich von Tunna után negyedikként az 1170 körül türingiai kisenemesi családból származó Salzai Hermann (Hermann von Salza) egyengette útját a Barcaságra, majd a Baltikumba.

Az államalapító fiatalon lépett be a Német Lovagrendbe, s nagy nehézségek árán küzdötte fel magát, míg 1209-ben nagymesterré választották.

A kudarcos keresztes hadjáratok, s az egyre nagyobb muzulmán térhódítás hatására Hermann von Salza elfogadta II. Endre meghívását, és lovagrendjét 1211-ben a Barcaságra vezette.

A Gertrúdisz királyné támogatta német telepesek különleges jogállásuknak köszönhetően felvirágoztatták a Barcaságot, várakat, templomokat, falvakat építettek, de amikor Salzai vezetésével a pápa fenn-

hatósága alá tartozó önálló államot akartak a német lovagok a Kárpát-kanyarban létrehozni, II. Endre 1225-ben kiűzte őket Magyarországról.

A Lovagrend a Baltikumba költözött, s Salzai nekiállt államot alapítani. II. Frigyes német-római császárnál kényes diplomáciai ügyeket segített elsimítani a császár és lázongó fia, Henrik között, valamint közvetítőként lépett fel a császárság és a pápaság között, 1230-ban pedig kulcsszerepe volt e két hatalom kibékítésénél.

Mazóviai Konrád kérésére a Kulm vidékén (Chełmno) telepedtek le azzal a céllal, hogy Lengyelország részére foglalják el a pogány balti Poroszországot. Salzai 1226-ban megkapta II. Frigyesztől a rimini aranybullát, amely jogot szerzett a Baltikumban való letelepedésre, s ez biztosította a Német Lovagrend hatalmát Poroszország felett, 1234-ben pedig IX. Gergely pápa új széles körű kiváltságokkal ruházta fel a teutonokat.

Salzai Hermann bölcsessége, megfontoltsága és műveltsége szilárd hátteret biztosított ahhoz, hogy a Lovagrend szabadon kiépíthesse országát, megalapítsa Marienburg (Malbork) fővárossal saját államát. Salzai 1237-ben, két évvel halála előtt, még jobban kiszélesítette hatalmát, hisz a Márianus Lovagok rendjébe beleolvadt a livóniai Kardtestvérek rendje is.

A nagy államátya olasz földön, Salernóban halt meg 1239. március 20-án. Itt, a Barcaságon, emlékét egy falu őrzi...

Szászhermány nevének eredetét többféleképpen magyarázzák. Egyesek szerint Hermann von Salza kölcsönözte nevét a falunak, mások szerint a székely Hermán nemzetségről kapta ezt. Orbán Balázs szerint „*hogy a «Hermán-nem» a székelyeknél mint nemzetség meg volt, arra adatul szolgálhat az egy 1339-ki oklevélben előforduló László, a Herman-nemből (de genere Herman) való Dénes fia, ki a három rendű székelyeknek volt ispánja (comes trium generum Siculorum)*”. Benkő József kétféleképpen magyarázza a név eredetét: az egyik elmélete szerint „*a Hermán szó Hermestől (Mercurius) ered, kit a régi székelyek és góthok is isten gyanánt tiszteltek*”, másikban viszont azt állítja, hogy nevét „*érmánytól – mi forrásos helyet jelent – vette*”.

Német és latin nevének eredetét Orbán Balázs is érdekesen magyarázza: „*... s hol a hagyományok szerint régen vadméhek tanyáztak, melyeknek mézéből a hosszú utazásukban elfáradt s megéhezett német tele-*

pülők jól ellaktak. Megtetszvéen pedig ezen ízletes étket nyújtó vidék, oda meg is települtek, s a természet által ingyen nyújtott ez első étkezésök emlékére, telephelyöknek is Honigsberg nevet adtak.” A település címere is a mézre utal. A piros pajzson lévő aranygyűrűn egy T és egy F betű van egymásra téve. Jelentése: Terra Favi, vagyis „a méz földje”.

Szászhermány

A település a Szent Miklós tiszteletére szentelt templom köré szerveződött, amelyet a XIII. században építettek (45,7150° É; 25,6853° K; 528 m). Ezzel kapcsolatos a falu első okleveles említése is 1243-ból, amikor IV. Béla a cisztercieknek adományozza azt. Az eredeti templom kétségtelenül románkori, bazilikális alaprajzú, két mellékhajóval. Ebből az időből megmaradt néhány ablak és oszlopfő, a szentély keresztboltozata, a románkori apszis. Egykori köríves ablakait részben befalazták, részben nagyították. A szentély mellett két ciszterci típusú oldalkápolna volt.

Szászhermányt I. Lajos király 1377-ben Brassó fennhatósága alá rendelte, ezt az adománylevelet Zsigmond király 1433-ban, mikor a falu papilakjában szállt meg, megújította.

1421-ben törökök támadták meg a falut, ennek köszönhető a templom kör alakú kezdetben hármás, majd kettős védőfala. Szászhermányban, Prázsmártól 8 km-re, a szászok második legjelentősebb gótikus

templomerődje áll. Hét torony-bástyával erősített fala 12 m magas. Az egyik hatszögű torony kilóg a négyszögű alaprajzúak sorából. A templom tornya 52 m-es magasságával minden barcasági rekordot megdöntött. A törökvész után a szentély északi falához sekrestyét toldottak, három hajója hálóboltozatot, szentélye keresztboltozatot kapott. A szentélynek félköríves záródásához kívülről sokszögű záródást építettek. A diadalív is csúcsíves lett. A nyugati kapu csúcsíves, míg a déli félköríves, szép kőkerettel. Nyugati bejárata előtt emelkedő tornyát vár-toronnyá formálták és négyszintesre magasították. A várfalak külső oldalán lőrések találhatóak. A templomerődöt mély és széles vizesárok vette körül, amelyen a déli oldalon lévő kapuhoz cölöpökön nyugvó fahíd vezetett, a végén egy felvonóhíddal. Az árkot időközben feltöltötték, a híd helyén pedig egy oszlopsoros, fedett folyosót képeztek ki, amelyen a kaputorony alatti hosszú, szűk folyosóra lehet jutni. Itt még látható a leereszthető csapórács.

A belső udvar védőfalához két emeleten, összesen 200 kis kamrát építettek, fából készült nyílt folyosókkal, lépcsőkkel. Itt működött az iskola is. Mára az északi kamrasor egy része elpusztult, ezen az oldalon csak 2-2 kamra látható.

A várfalból kiemelkedő torony kápolnát rejt, amely baptisztérium vagy ravatalozó lehetett. A vakolat alatt 1460–1470-ből való falfestmények rejtőztek, amelyeket 1920-ban feltártak. A nyugati falon az utolsó ítélet, a keleti falon a keresztre feszítés jelenete Máriával és Szent Jánossal, alatta 5 donátor képe, a déli és északi falon apostolok csoportja, a boltozaton pedig a négy evangélista látható. Az utolsó ítélet képcsoport jelenetei igen érdekesek: a 12 apostol szerepben Szent Péter a kulcsokkal, amint az üdvözülteket vezeti a mennybe, a halottak feltámadása, a kárhozottak elűzése és 10 éremkeretben a 10 szűz képe. Szűz Mária életét az Angyali üdvözlés, Jézus születése, valamint a tisztaságát szemléltető szimbólumok teszik teljessé.

A templom 1422-ben öntött harangját a XIX. század közepén öntötték újra.

A falut 1532-ben István moldvai vajda, 1552-ben a moldvai Illés, Ráres Péter vajda fia, 1599-ben és 1600-ban Mihály vajda, majd 1602-ben Basta generális csapatai dúlták fel.

A reformáció idején a falu lakói lutheránusok lettek, a templommal együtt.

1612-ben Báthory Gábor jött ide, hogy a tőle elpártolt hermányiakat meghódítsa. Ezek azonban Böhmen János vezetése alatt a templomerdőbe húzódtak. Báthory végül is 14 napi eredménytelen ostrom után, április 20-án a falut felgyújtva vonult el seregével. A monda szerint a hermányi nők minden maradék lisztjükből édes süteményeket készítettek, s a körülvelt várból az ostromlókra szórták, lássák, temérdek ételmük van még.

1658-ban egy hétig tartotta magát az erődített templom őrsege a moldvai vajda ellenében, mire az bosszúból felgyújtotta a falut. II. Rákóczi Ferenc alatt a kurucok is megostromolták, de elfoglalni nem tudták.

1787-ben építette meg Franz Eberhard szobrász és a brassói Mohr festő a templom oltárát. Az oltárkép a keresztre feszített Krisztust ábrázolja. Kétoldalt két apostol szobra, a koronán pedig Mózes és Áron.

1799-ben egy 16 regiszteres, két manuális Johannes Prause orgonával látták el a templomot, amelyet a szebeni Hermann Binder 2006-ban újjított fel.

A felkelt székelyek 1848 decemberében a faluval együtt a templomerdőt is elfoglalták az osztrák katonaságtól. A szabadságharc után a vár hadi jelentősége megszűnt.

Nemcsak az ősi áldozatot szimbolizáló pelikánnal díszített kapukövei, várkövei érdekesek Szászhermánynak, hanem azok is, amelyek mondákat ihlettek. Két változatban is él egy híres kő, a *Kakas-kő* mondája. Az egyik szerint egy óriás hajította vetélytársára a hatalmas követ, amely december 21-én, az éj leghosszabb napján forogni kezd, ha a kakas megszólal. A második változat szerint a kő maga Hannes, a falu egykori legerősebb embere, akinek vad és veszélyes kakasa vájta ki a szemét, mikor le akarta vágni azt. Vakon tévelyegve az erdőben, összegörnyedve a fájdalomtól vált kővé Hannes, s a kő forogni kezd, ha éjjélkor megszólal egy kakas a faluban.

A templom 400 éves padjai újjászületve nyikkannak a népviseletbe öltözött szászok vidámsága alatt az augusztus 15-én tartott hagyományos falunap idején, melyre a községhez tartozó Vámoshíd¹⁴ lakosai is ellátogatnak.

Így kötődnek egymáshoz a méz s a kövek Szászhermányon, és a mellit¹⁵ csillogását az Olt közeli kanyargása, s a vidék lábjaiban élő endemikus¹⁶ jégkorszaki fajmaradványok teszik teljessé. ■

Magányos fa

¹⁴ Podu Olt, Podu Oltului.

¹⁵ Mézkő, egyike a ritka szerves eredetű ásványoknak.

¹⁶ Csak egy bizonyos, behatárolt területen élő faj.

Kovács Lehel István
klehel77@yahoo.com

Híd és cukor Botfaluban

Botfalu, Bott, Brenndorf, Branjdref, Bod község Brassótól 17 km-re északra. 1880-ban 1913 lakosából 1155 német, 646 román és 16 magyar anyanyelvű, 2002-ben pedig a 3 927 fő így oszlott meg: 3 291 román, 469 magyar s mindössze 64 német. Egykor itt létesítették a Magyar Királyság legnagyobb cukorgyárát, s ezáltal nemcsak a középkorban töltötte be a híd szerepét, hanem a modern kor kereskedelmében is.

Hetek óta mérnökök özönlötték el a falu határát. Szorgalmasan dolgoztak. Voltak, akik a földparcellákat mérték fel, mások karókkal jelölték ki az épület alapvonalát. Szintező, teodolitok, hatalmas mérőszalagok, rajzolóasztalok és temérdek tervezőlap járt kézről kézre, hogy nemcsak a mélyalap készüljön el, de felmérés készüljön a Barca-mező szinte összes parcellájáról, s a gazdákkal való beszélgetések során felkészíthessék őket a változásra. A mező már nem fog olyan lenni, mint eddig...

A Barcaság hegyvidékei a legforróbb nyarakon is gazdagon látták el a patakokat vízzel, dúsán szolgáltatták a termőföldek életadó nedűjét. A védett völgyekben lakó emberiség az ősidőktől fogva kihasználta az Istenadta szent földeket, a Barca síkságának termékenységet. Először *talajváltó* mezőgazdaságot alkalmaztak, s addig műveltek egy területet, amíg az ki nem merült, majd újat törtek fel helyette. Ez a parlagoló, legelőváltó rendszer azonban hamar kimerült a népesség szaporodásával és a földterületek szűkössége miatt, így áttértek a *kétnyomásos* földművelésre. Ekkor a földeket már két részre osztották. Az egyikbe gabonát vetettek, a másikat ugaron hagyták, itt legeltették az állatokat. Az ugar volt a tulajdonképpeni nyomás, mert ezt a legelő állatok megtaposták, megnyomták, valamint trágyázták is. Az ugar nem műveletlen földet jelentett, mint a parlag, mert azt többször is felszántották, előkészítet-

ték a következő évi vetésre. Az eszközök fejlődésével a középkorban bevezették a *háromnyomásos* földművelést. Itt a földeket három egyforma részre osztották. Az elsőbe ősszel gabonát vetettek (leginkább búzát, rozsot), a másodikba tavasszal árpát, zabot vagy zöldséget, a harmadik nyomást pedig ugaron hagyták. A vetéstervet évente forgatták, így megmaradt a talaj termőképessége. A külterjes állattartás érdekei határozták meg a nyomáskényszert: a természeti környezet kialakította dűlőkön meg kellett határozni a közösen használt ugar helyét, a gabonával bevetett nyomásokat aratásig kerítés – *tanorok*¹⁷ – vagy árok védte a legelő állatoktól. Később érő növényeket nem lehetett vetni, hisz az aratás utáni tarlóra beengedett állatok kárt tettek volna benne, így a rendszer szigorúan meghatározta a faluban élő családok munkavégzési rendjét.

A Barcaságon 1889-ben változott meg gyökeresen ez a rendszer, hisz Botfalu határában ekkor alapította meg itt a szerencsi cukorgyárat is működtető, főként német tőke által létrehozott Magyar Cukoripar Rt. a korabeli Magyarország legnagyobb cukorgyárat.

A háromnyomásos mezőgazdaság már nem felelt meg a cukorrépa termesztésnek, hisz a cukorrépa kétéves növény, betakarítása szeptemberre-októberre esik, valamint a vetésforgót is másképp kell alkalmazni: korán lekerülő előveteményekre (például őszi búza) van szükség, a legjobb utónövények pedig a tavaszi zab és sörárpa. A cukorrépa négy évnél korábban nem kerülhet ugyanarra a táblára, s a táblák kiválasztása is mérvadó, hisz a táblák alakja, nagysága, fekvése összhangban kell, hogy legyen a megműveléshez szükséges különleges gépekkel.

A cukorgyár létesítésével szembesült először a Barcaság az ipari forradalom hatalmas vívmányaival, melyek nemcsak más életszemléletet és életvitelt hoztak, hanem örökre szakítottak az évezredek, ősi és hagyományos mezőgazdasággal. Vajon megérte-e?

Botfalut valamivel később alapították, mint a környező falvakat. A Földvár–Keresztvár úton, a Vidombák pataka fölé a Német Lovagrend

¹⁷ *Tanorok*: eredetileg mezőkerítés, elkerített mező, kaszálórész, hogy az állatok nem menjenek be; később értelmet változtatott: mezőmunkások gyülekezőhelye, itt fogadták fel a kaszásokat, aratókat stb. piachely is volt itt kialakítva *fn* [Föld.].

egy hidat emelt, és melléje egy őrhelyet épített, de mivel a vidék nagyon termékeny volt, az őrhely mellé egyre többen telepedtek le, s létrejött a híd melletti falu: *Brückendorf* – így magyarázza pár történész Botfalva nevének eredetét, hisz 1377-ben Brigondorf néven említik, s talán erre utal a címerében lévő elmetszett gyűrű is, amely a fűzes patak áthidalását jelentheti (mások gyűrűbe szúrt botként írják le a címet, s így ez a falu magyar nevére utal). Román neve is, mely 1813-ban *Pott* alakban is előfordult, egy hídra¹⁸ utal. Orbán Balázs azonban mást látott e névben. Leírja, hogy az Olt balpartján egy kúpszerű domb magaslik ki a mezőből, amelyen „sz. Brigittának volt egy (hihetőleg a vár romjaiból épült) kápolnája, s onnan eredett volna kezdetleges német neve Botfalvának, mely előbb Brigittendorf volt, s mely később Brigendorffá, most Brendorffá ferdítettet el.”

Magyarul már 1316-ban Botfalva.

Szent Miklós tiszteletére szentelt temploma (45,7652° É; 25,6424° K; 502 m) a XIII. században épült. Az ismert adatok szerint 1415-ben Márton, 1455-ben Miklós volt a plébánosa, 1474-ben pedig a Bécsben tanult Reiching Jakab, aki 1486-ban a brassói káptalan dékánja lett. A honterusi reformáció idején a falu és temploma evangélikussá vált.

A templomot a XVI. században erős várfallal vették körül.

1611-ben Quinten Nicola Mátyás rávette a botfalviakat, hogy Báthory Gáborhoz pártoljanak, s templomerődjükbe székely őrséget fogadjanak be.

1612. augusztus 2-án Weiss Mihály brassói királybíró emberei Böhmen János vezetésével váratlanul Botfalvára mentek, s a gyengén őrzött templomerődöt elfoglalták. Quinten Nicola Mátyás is fogságba esett, majd Brassóba küldték, ahol Weiss lefejeztette.

Báthory Gábor csapataival pedig ádáz küzdelem kezdődött, s a templomerőd ostroma alkalmával maga az ostromló csapat vezére Némethi Gergely is elesett. A monda azt tartja, hogy védők vezére, a magát már Szászhermánynál kitüntetett cseh származású János, a falakra gerendákat erősített kötelekkel, a vársáncot szalmabálákkal töltötte meg, s az egyik toronyban fáklyát gyújtatott, míg ő a csapatával egy másik, sötét toronyban húzódott meg. Az éj idején rohamra törő székelyek a kivilágított tornyot lődözték, s amikor elkezdtek felmászni

¹⁸ Románul a híd: *pod*.

a falakhoz támasztott létrákon, a följük kötött gerendák köteleit elvágva, leseperete őket, a sáncba helyezett szalmát meggyújtva pedig világosságnál lőhetette a támadókat. 480-ra teszik a történészek az itt el-esett székelyek számát, a monda szerint pedig a templom harangozója egy szakállas puskával magát a magyar vezért is megsebesítette, s az 3 nap múlva meg is halt.

Földrengés miatt 1790-ben a torony összeomlott, az 1480 és 1511-ből származó harangok pedig elpusztultak. A középkori templom az 1802-es nagy földrengéskor teljesen összeomlott s helyébe később (1804–1806) egészen újat építettek.

Botfalu

A templom kétmanuálos, pedálsoros, 19 regiszteres orgonáját 1816-ban készítette a barcarozsnyói Johann Thois. Érdekes megoldás, hogy 1869-ben az oltárt beépítették az orgona alá. Az oltárképet, amely a Getszemáni kertben – egy angyal társaságában – imádkozó Krisztust ábrázolja, a nagyszebeni Carl Dörschlag festette.

1848. december 5-én magyar huszárok üzték el a botfalusi templomerőd osztrák védőit. Orbán Balázs szerint a 22 éves pávai Vajna Ferenc által vezetett 18 újonc Kossuth-huszárról volt szó, s az történt, hogy *„Vajna rohamra indítá kis csapatját, de mikor a százokhoz ért, vette csak észre, hogy többi társai nem követik; ezen végletek közt pardont*

kiáltva megadási készségét jelenté ki, s Geiser nevű tisztjüket – korábbi ismerősét nevéen szólítva – kérte, hogy vegye védelme alá; de ez a helyett egy mellette álló közlegénytől puskáját elragadva, a védtelent lelőtte. Ez volt az egyetlen lövés, mit forradalom alatt a brassai szász nemzetőrök tettek, de alig hiszem, hogy ezen egyetlen haditényükre büszkén hivatkozhatnának.”

A szabadságharc után majdnem egy kilométer hosszú tötéssel szabályozták az Oltot, s védték meg a falut a gyakori kiöntések ellen.

1865-ben a templom erősített várfalait elbontották, a köveket házak építésére használták fel. Orbán Balázs szerint: *„Megsemmisült ekkor azon bástya is, melynek falait még élénk színű és igen művészi falfestmények ékíték, s mely baptisariuma lehetett az 1802. október 26-án földindítás következtében összeomlott régi és igen nevezetes egyháznak.”*

Az 1889-ben alapított cukorgyárat (45,7545° É; 25,5944° K; 505 m) 1892-ben a Kornfeld Zsigmond vezette Magyar Általános Hitelbank vette meg. A gyárat Pilzenből és Prágából érkezett gépekkel szerelték fel. A társaság 1894-ben magyar iskolát nyitott a gyár mellett.

1900-ban a gyár már éjjel-nappal üzemelt, 640 férfi, 280 női napszámot és kétszáz gyermekmunkást foglalkoztatott. Évi 75 ezer mázsa süveg-, kocka-, darabos és porcukrot állított elő, amelynek felét Romániába és Kis-Ázsiába exportálták, a másik felét csaknem teljesen az erdélyi piac vette fel. A gyárnak köszönhetően fellendült a vidék szarvasmarhatartása, s a répa feldolgozásának melléktermékeivel sertéseket hizlaltak.

1933–1934-ben egy újabb híd épült ki Bodfaluban. A Londonból érkező Guglielmo Marconi feltaláló szigorú felügyelete alatt itt állították fel a hatalmas hosszú-hullámú átjátszó antennákat (45,7545° É; 25,6070° K; 502 m). Az 1936. január elsején üzembe helyezett adó 150 kW erősséggel sugárzott az 1875 m-es frekvencián, s így Kelet-Európa legerősebb rádióadója lett. A botfalusi stúdió csak később költözött Bukarestbe.

1935-ben itt született dr. Binder Pál, Brassó és a Barcaság híres helytörténésze.

1942 januárjában Botfaluban mérték az ország eddig feljegyzett legalacsonyabb hőmérsékletét, –38,5°C-ot.

1956-ban a falutól különvált Cukorgyártelep¹⁹, de ma is a község része.

1965-ben a rádióadót egy francia gyártmányú, Thomson-Houston típusú, 1200 kW teljesítményűre cserélték le.

1982–1983-ban Hajdú Gyula plébános egy házból kápolnát alakított ki, amely ma nemcsak a római katolikusoknak, hanem a reformátusoknak és unitáriusoknak is ökumenikus templomként szolgál. A templom bejáratához közösen székelykaput állíttattak (45,7583° É; 25,6067° K; 500 m).

2003-tól a rádióadásokat egy 200 kW-os digitális Harris adó garantálja a 153 kHz-es frekvencián. Az antennák 250 m magasak.

A cukorgyár, amely 2010-ben, mint az egyedüli belföldi tulajdonú cukorgyár, a romániai cukorkvóta 18,4%-át termelte meg, 2011. január 18-án csődeljárás alá került.

Az említett hírességek teszik Botfalut a „leg”-ek falujává, s jelképét erősíti az az óriási tölgy is, amely a múlt század elején még állott a Pap dombján.

A monda szerint a fa közelében egy medve élt, s éjjelente végigjárva a falut nagy károkat okozott. Ám a hatalmas állat egy napon méz után kutatva mászott fel a tölgyfára, a vadméhek azonban megtámadták, s üvöltve zuhant az Olt vízébe.

A *medve fája*, amelyet 12 férfi sem tudott körülölelni, már régen nincs a domb tetején, de mesélik, hogy évente egyszor, éjfélkor velőtrázó medvebógás hallatszik a Pap dombjáról, s felszívódik a messzeségbe.

Mert múlandó világunkban a „leg”-ek is megsemmisülnek egyszor... ■

¹⁹ Colonia Bod.

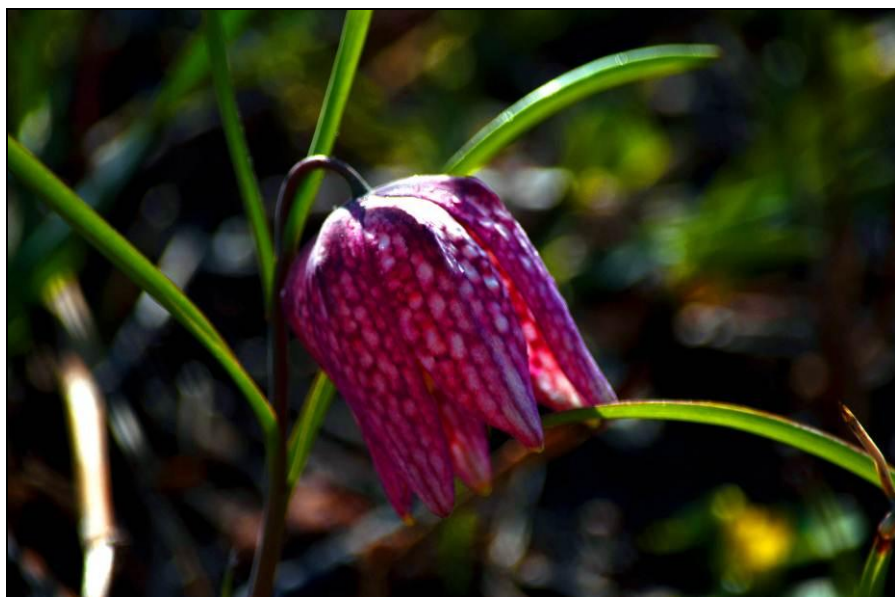

Bemutatkozik:

**A Lempes –
Barcaszentpéter,
Szászhermány, Botfalu**

Törpejácint

Kockás tulipán

Tavaszi hérics

Barcaszentpéter

A barcszentpéteri szász evangélikus templom

A barcszentpéteri szász evangélikus templom, háttérben a Lempes vonulata

Siklóernyőzés a Lempesen

Siklóernyőzés a Lempesen

Tavaszi hérics

Sárkányeregető túra

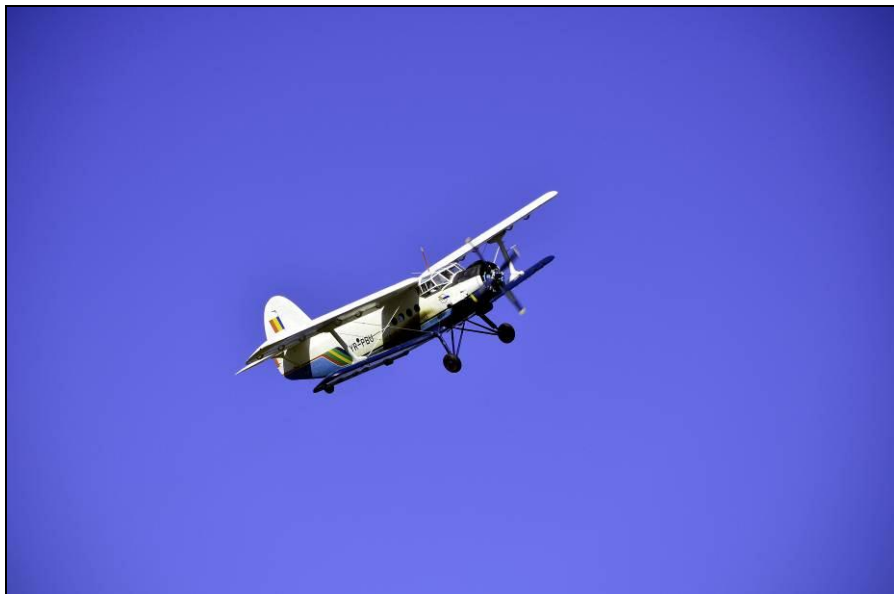

Sárkányeregető túra

Repülőszervezetek a Lempes fölött

A Lempes gerincén

Lovagvár-túra a Lempesen

Szent Mihály freskó Barcaszentpéteren

Kamrák a belső falban Barcaszentpéteren

A szászhermányi szász evangélikus templom

A szászhermányi szász evangélikus templom, háttérben a Lempes

A szászhermányi templom kápolnája és falfestményei

Falak és gyilokjáró Szászhermányon

Kamrák és orgona Szászhermányon

A szász és a magyar templom Botfaluban

Pilinszky János

Téli ég alatt

Cholnoky Tamásnak

Fejem fölé a csillagok
jeges tüzet kavarnak,
az irgalmatlan ég alatt
hanyattdölök a falnak.

A szomorúság tétován
kicsordul árva számon.
Mivé is lett az anyatej?
Beszennyezem kabátom.

Akár a kő, olyan vagyok,
mindegy mi jön, csak jöjjön.
Oly engedelmes, jó leszek,
végig esem a földön.

Tovább nem ámitom magam,
nincsen ki megsegítsen,
nem vált meg semmi szenvedés,
nem véd meg semmi isten.

Ennél már semmi nem lehet
se egyszerűbb, se szörnyebb:
lassan megindulnak felém
a bibliai szörnyek.

Leánykökörccsin

Kosztolányi Dezső

Téli alkony

Aranylanak a halvány ablakok...
Küzd a sugár a hamvazó sötéttel,
fönn a tetőn sok vén kémény pöfékel,
a hósík messze selymesen ragyog.

Beszélget a kályhánál a család,
a téli alkony nesztelen leszállott.
Mint áldozásra készülő leányok,
csipkés ruhába állanak a fák.

A hazatérő félve, csöndesen lép,
retteg zavarni az út szűzi csendjét,
az ébredő nesz álmos, elhaló.

S az ónszin égből, a halk éjszakában
táncolva, zengve és zenélve lágyan,
fehér rózsákként hull alá a hó.

Áprily Lajos

Tél integet

Hajnalban deret hint az égi kék.
Eltűntetek már, mókusok, pelék?

Befogadott-e régi odvatok?
Dióimtól szörnyen meghíztatok.

Vajon szigorú lesz-e teletek?
Szeretnék elaludni veletek.

Csak lelnék barlangot, mely befogad,
hogy zsibbadásba öljem gondomat.

Sziklás, védő odút, hol alhatom,
hol nem tudom: van háború s atom.

Aludnám, míg indul a hó-zene,
éber patakszó felébresztene,

a betömött odút kibontanám,
kilépnék és új nap ragyogna rám.

Áprily Lajos

Téli reggel

Ködben ember haladt.
Páncélos hó harsant a súly alatt.

Szakadt a fátyol: hegytetőre ért.
Nap villogtatta bükkcserjén a dért.

Gallyak hóbarlangjába cinke szállt,
fény szédített s egy napos titok,
s dermedt rügy-csipkerózsikák között
dalolt:

– Nyitni fog – nyitni fog – nyitni fog!...

Feje felett
azur-kék szajkó-toll csillant a fán
s hókristályos lett kalap és kabát:
a rikoltva rebbenő madár
leverte rá a cifra bükk havát.

S amerre járt:
hegyek ontották rá a napsugárt
s hó-szikra kápráztatta, – milliárd!...

Köd várta lent.
A ködbe visszament
s házába tért derült aszkétaként.

Két szemben a csodálkozás kigyúlt:
– Sötét ember, honnan hozol ma fényt?

A régi turistalapok válogatott írásai

Encián, V. évfolyam, 4–5. szám,
Brassó, 1939 április – május

Hogyan kell turistáskodni?

Gyakorlati tanácsok kezdők részére.

Ha Rip van Winkle tizenöt évi alvás után ma fölébredne a környező valamelyik hegyen, ugyancsak dörzsölné szemeit a csodálkozástól. Pedig akármilyen csodáltnivaló, tény, hogy másfél évtizede sincs annak, amióta a turistasport oly hihetetlen mértékben elterjedt. Tizenöt év előtt még szinte kockázatos volt egyedül elbarangolni a hegyek távolabbjain, ma pedig nehezen lehetne elképzelni, hogy ünnepnapon vagy vasárnap „magányosan” sétálhasson valaki a hegyekben. Annak, hogy ennyire fölkapták a „gyalogolást”, az a magyarázata hogy az emberek ma sokkal egészségesebben tudnak és akarnak élni, mint akár másfél évtizeddel ezelőtt. Az a tisztviselő, vagy gyári munkás, aki egész héten át a kenyérért robotol, a legtermészetesebbnek tartja ma, hogy szabad napján kora reggeltől késő estig a szabad természetben töltsé idejét, és testileg-lelkileg felüdülve, készüljön fel a következő heti talán nehezebb munkára.

Minden sport csak úgy egészséges, ha ésszerűen űzzük. Télen a sportokra ez fokozottabb mértékben áll, és ezeknek űzésénél szem előtt kell tartani azt, hogy a gyakorlati emberek jó tanácsa csak hasznukra lehet. A legáltalánosabb, mert legolcsóbb téli sportok élén még ma is a turistaság áll. A nagy tömegekre nézve a turistaság nem a sokezer méteres hegyek bebarangolása, sziklás hegycsúcsok megmá-

szása, hiszen ezek eléréséhez sok kilométert kell utazni, hanem a legközelebbi környékünkön levő hegyekben való járkálás: a kirándulás. Tulajdonképpen nem kellene ehhez semmi, mint „egy rossz ruha” és cipő, a gyakorlat azonban azt mutatja, hogy nem sok ugyan, de valami mégis kell a kiránduláshoz. Elsősorban megfelelő vastagtalpú, ha lehet szeges cipő, amely ellenáll akár a legerősebb sziklának is, főleg azonban vízhatatlansága miatt az időjárás változásainak. Olyan turistacipőt vegyünk csakis, amely garantáltan vízmentes, mert ha drágább is ez, mint a látszólag tartós „dupla-talpú” cipő, hosszú évek multával rájövünk, hogy a drágább áru volt az olcsóbb, mert a turistacipő egy életre szól. Semmi esetre se vegyünk szűk cipőt. Sőt! Legalább egy számmal nagyobb legyen a turistacipő, mint a viselni szokott félcipő, mert a turistacipőbe a gyapjú térdharisnyán kívül még külön gyapjú zokni is be kell, hogy férjen. A legmegbízhatóbb mérték az, hogy lábunk nagyujját még a gyapjú zokni felhúzása után se érezzük a turistacipőben. Persze, azért nem kell „csónak” nagyságút sem venni. A turistacipő csak látszólag nehéz, mert az az óriási előnye van, hogy az embernek nem kell néznie, hová lép. Ha otthon vesszük fel a turistacipőt, vigyázzunk a fürdőszobában vagy a konyhában és általában kőpadlón vagy kőlépcsőn, megfontoltan lassan menjünk vele, mert nagyon könnyen el lehet csúszni a sima kövön.

A turistasághoz persze nem elég a cipő a hozzá tartozó gyapjú zoknival. A szabadban való járás szinte követelően írja elő, hogy térdnadrágot (knickerbocker) viseljünk, ami sokkal praktikusabb bármely más viseletnél. Rendkívül hódít a tiroli nadrág is. Felsőruházatunkhoz tartozzék télen meleg gyapjúpulóver s meleg gyapjúsál is, amellet természetesen arra is kell gondolni, hogy eshet az eső ezért kiegészíti a turistaviseletet a lehetőleg vízhatlan vászonból készült viharbabát. Ha még kézbe vesszük a szeges végű botot, amely a kiránduláson sok mindenféle szempontot figyelembe véve nélkülözhetetlen, akkor készen vagyunk a szabályszerű túrára.

Mielőtt elindulunk, beszéljük meg azt is, hogy a turistának a gyomrára is kell gondolnia. Bár általában a hátizsákot tartják legjobban a turistaruhához illőnek, sokan vannak, akik a rendkívüli egyszerű oldalzsákot, újabban pedig a hátizsák helyén viselendő tornisztert kedvelik. Mindennek megvan a maga előnye és hátránya, ami a használat folyamán kiderül. Általánosságban a lényeg itt is az, mint a turistacipőnél és

ruházatnál, hogy csak jó minőségű árut vegyünk lehetőleg szaküzletben. Ha egyszer átázik a hátizsákunk, az több bosszúságot jelent, mint ha valamivel többbe került a vízhatlan vászonáru. A hátizsákba kerülnek az élelmiszerek, a hőpalackok, a gyümölcs, esetleg még egy pulóver, kézipatika – sérülések ellen –, és mindaz, amit magunkkal akarunk vinni a kirándulásra. Praktikus, ha az élelmiszereket külön erre a célra szolgáló alumíniumdobozba rakjuk, mert így a felvágottat teljesen friss állapotban ehetjük meg még este is. Mielőtt a hátizsákba csomagolunk, gondoljunk arra, hogy mindent úgy helyezzünk bele, hogy ha szükségünk van valamire, ne keljen a zsák egész tartalmát kirámolni. A torniszterek előnye a hátizsákkal szemben nagyobb túráknál éppen az, hogy sok zsebük lévén, sokkal könnyebben tudunk rendszer szerint csomagolni benne. Aki rövid útra megy, annak rendkívül célszerű a kis oldalzsák. A turista egyik legfőbb parancsolata, hogy túra közben a kezében a boton kívül ne legyen semmi, még a kalapja sem. Tehát a hátizsákba úgy csomagoljon, hogy pulóvere, viharkabátja, is praktikusan elhelyezhető legyen, mikor hegynek fölfelé mászik.

A turistaság lényege a testmozgás, a test minden izmának felfrissítése. Velejárója természetesen az, hogy az ember többé-kevésbe megizzad. Túra közben a tempó lassításával csökkentjük testünk melegét, túra után pedig langyos zuhannyal vagy lemosással tisztítjuk meg magunkat. Túra után legnagyobb öröm, hogy a frissen ledörzsölt testtel egészséges, üdítő álomba merülünk, amelyből testi és szellemi frisséssel szinte új emberként ébredünk fel másnap.

–S. g. –

Az ENCIÁN vicces oldala

Bölcs mondások, aranyköpések

A Magyar Természetbarát Szövetség honlapja valóságos kincsesláda, Kalmár László gyűjtéséből közlünk aranyköpéseket.

- A bacilus nem hegymászó.
- A balerinának a lába beszél, a szalonturistának a szája jár.
- A baleset nem a bátor turistát éri, hanem a vakmerőt.
- A betű közellátóvá és szükkeblűvé tesz, a természet messzelátóvá és nyíltszívűvé.
- A csúcson túl mindig lejtő van.
- A csúcsra nem elég felmenni, le is kell jönni.
- A csúcsról nem látod a völgy virágait.
- A disznótorra való kirándulás tor-túra de nem tortúra.
- A divat a természet torzképe.
- A fa csak olyan arányban terjesztheti koronáját az ég felé, amilyenben a gyökerei a földbe fogódnak.
- A gyökértelen májusfa hamar elfonnyad.
A forrásból nem aranyserleggel isznak.
- A friss levegő, a Nap életető tüze, az üdítő víz, az erőt újító anyaföld: az élet e négy alapeleme a turistaságban vannak összefoglalva foglalata a természetjárás.
- A férfi a szabad természetben a legerősebb, a nő a legszebb.

- A gyopár akkor van biztonságban, ha a termőhelyét nem lehet megközelíteni.
- A havas csúcsa közelebb van a Naphoz és mégis a leghidegebb.
- A havasi gyopár nem terem üvegházban.
- A havason kisebb a föld vonzereje, mint a völgyben.
- A hegycsúcsok élvezik a leghosszabb napokat.
- A hegycsúcson minden út található.
- A hegyek közt nem csak fizikailag juthat magasabbra az ember.
- A hegyek por- és füstmentes régiójában szinte elfelejtjük, hogy por és hamu vagyunk.
- A hegyen az ember közelebb van istenhez és önmagához.
- A hegyen túl mindig kisebb a völgy, mint a hegyen innen.
- A jó térkép jobb kalauz, mint a rossz vezető.
- A jó térkép, mint egy jó étlap felkelti az érdeklődést, étvágyat csinál.
- A kalauz-könyvekben néha mondvacsinált természet van.
- A kalauzkönyv sok fáradságtól, költségtől és - élvezettől kímélhet meg.
- A kandi néz, de nem lát; a fásult lát, de nem néz, a turista néz is, lát is.
- A kengyelfutó, a házaló és a vándorcigány nem turista.
- A kenyérkeresés muszáj-fáradfozása nyűg, a turista önkéntes fáradozása élvezet.
- A kirándulás úgy aránylik a turistasághoz, mint borvíz a borhoz.
- A kis kényelmetlenség fűszere lehet a turistaságnak, a nagy kényelmetlenség azonban méreg.
- A korszó a kútra jár, a turista a korszóra.
- A koránkelés meghosszabbítja a napot, a későn lefekvés megrovidíti az életet.
- A következetlen ember olyan, mint a vizesárok: egyszer árad, másszor kiszárad.
- A közös túrázás a házasság erősítője és termékenyítője.
- A leghosszabb élet is másodpercekből áll, a leghosszabb út is lépésekből. Jól oszd be a perceidet és a lépéseidet.
- A legjobb kézilámpás a telihold.

- A legmagasabb hegyen is közel van a föld és távol az ég.
- A legtágabban vett földrajz a tudományok enciklopédiája, a turistaság pedig a sport enciklopédiája.
- A legveszedelmesebb út nem okvetlenül a legélvezetesebb.
- A lustaságra mindig lehet okot találni.
- A lusták ürügye: a fárasztó turistaság nem kellemes, a nem fárasztó unalmas.
- A lángész és az embergyűlölő egyedül jár. A lángészből van kevesebb.
- A madár sohasem énekel hamisan.
- A magas csúcson törpe lesz a fenyő.
- A magas hegyek és a mély völgyek tartják meg a leginkább a havat.
- A magyar tenger legalább egészen magyar, ha nem is egészen tenger.
- A mennydörgés hinni tanít, a szivárvány remélni, a verőfény szeretni.
- A meredek csúcsra nem lehet rohanva feljutni.
- A múlt nélkül nincs jövő.
- A művelt turista a maga teljében élvezzi az életet.
- A nagy csúcsokat többnyire csak messziről látjuk.
- A nagyon korán és nagyon későn nyíló virágot megveszi a fagy.
- A napfény és az árnyék összetartozik.
- A nehéz cipő megkönnyíti a hegymászást.
- A nemturisták ürügye: a fárasztó turistaság nem kellemes, a nem fárasztó unalmas.
- A néprajz a legérdekesebb virág az eszmélve járó turista útja szélén.
- A nővér a beteget, a jó levegő az egészséget ápolja.
- A pihenés nem tétlenség, hanem új erő gyűjtése.
- A por- és füstmentes hegyek között elfelejtjük, hogy por es hamu vagyunk.
- A regényes vidék ritkán termékeny. A regényes ember ritkán alkotó.
- A rengeteg útvesztőjében az ember megtalálja önmagát.
- A sas nem ismer demarkációs vonalakat.

- A sok bor szomjat csinál, a kevés víz szomjat olt.
- A szabad levegőt nem lehet szuronnal elzárni.
- A szabad természet igazi szanatórium. Minden test-lelki bajnak elejét veszi, a meglévőt enyhíti és gyógyítja.
- A szabadban sétálni hasznosabb munka, mint az íróasztalnál görnyedni.
- A szoba koporsó, a város temető, a turistaság feltámadás.
- A százados rom nem csak történelmi emlék, hanem a táji romantika gyökere is. konzerváljuk a romokat.
- A síkon is lehetünk felfedezők.
- A sűrű ködben a legjobb derű sem nyújt igazi gyönyört.
- A természetjárás a legjobb mesterszakács.
- A tavasz arra emlékezteti az öregembert, hogy mi volt, az ősz az ifjat, hogy mi lesz.
- A tavasznak virága van, az ősznek gyümölcse.
- A természet csendje a legszebb szimfónia.
- A természet gyógyszertára a leggazdagabb patika.
- A természet iskoláját soha nem lehet befejezni.
- A természet megvan az ember nélkül, te az ember nem lehet meg a természet nélkül.
- A természet mindig szép, de egyes szépségei más-más évszakban érvényesülnek legjobban.
- A természet nyitott könyv, csak az ABC-t hozzá nem mindenki ismeri.
- A természet nyitott könyv, de zárt falak között élő ember analfabéta, a turista tanítja írásra-olvasásra.
- A természet szertára szemléltetőbb, mint bármely iskoláé.
- A természet templomában a turisták a hívők.
- A természetbarát hétvégi telke a nagyvilág.
- A természetben az a csodálatos, hogy ami csodálatos, az is természetes.
- A természetben élni ártatlanság, a természettel élni okosság, a természet nélkül élni ostobaság, a természet ellen élni bűn.
- A természetet büntetlenül nem lehet megerőszakolni.
- A természetet és a kenyeret nem lehet megenni.
- A természetjárás célja nem a kimerülés.

- A természetjárás nem csak a láb sportja, hanem a szemé is.
- A természetjárás nem kilométerekből és szintemelkedésekből áll.
- A természetjárás télen is virulhat, mint a fenyő.
- A természetjáró adja meg az árát, ha rossz útra tér.
- A természetnek a művész a kosztosa, az iparos a bérlője, a tudós a kéme, a turista a szeretője.
- A természetnek az iparos a bérlője, a tudós a kéme, a turista a szeretője.
- A természetnek is szüksége van barátokra.
- A torna a turistaság cikóriája.
- A turista gyógyszerét a természet ingyen adja.
- A turista hitbizománya a nagyvilág, nem lehet kisajátítani.
- A turista meleg ruhája néha kényelmetlen lehet, de hiánya veszedelmes lehet.
- A turista munka nem áldozat, hanem kötelesség.
- A turista ne követeljen mindig abszolút tisztaságot, a desztillált víz nem iható.
- A turista vigasztalódják az oláh közmondással: jobb a rossz idő, mint semmiféle idő.
- A turista ágyát a jól eső fáradtság veti puhára.
- A turista élvező geográfus.
- A turista étlapja a térkép.
- A turista önként fárad.
- A turistaság a honismeret és honszeretet abc-je.
- A turistaság a legideálisabb foglalkozás: nem fajulhat kenyérkeresetté.
- A turistaság a sportok univerzitása.
- A turistaság a tudomány cserkésze.
- A turistaság az egészség takarékpénztára.
- A turistaság az elveszett paradicsom keresése és némileg megtalálása.
- A turistaság az ifjút férfivá teszi, a férfiút ifjúvá.
- A turistaság célja maga az út, ezért minden turista út célhoz vezet.
- A turistaság fáradozása nem áru, hanem ár.

- A turistaság hasznos művészet, a kilométerfalás haszontalan mesterség.
- A turistaság jobb szakács, mint az éhség.
- A turistaság kibékíti az ellenfeleket és szorosabbra fűzi a barátságot.
- A turistaság szelep, amely elvezeti a civilizáció mérgegázait.
- A turistaság társadalmában meg van oldva a nőemancipáció és a feminizmus minden problémája.
- A turistaság és patika fordított arányban állnak egymáshoz an arányos.
- A turistasághoz nem csak láb kell, hanem lélek is.
- A turistaélvezet mértéke nem a megtett kilométerek számától függ.
- A turistának jobb borúban indulni és derűben visszatérni, mint megfordítva.
- A turistának jó lába és gyomra, nyílt szeme és szíve legyen.
- A turistáé a legnagyobb latifundium: az egész föld.
- A táj intim szépsége csak szép lélekben tükröződik híven.
- A táj szépsége részben a turista lelkéből ered és oda hat vissza.
- A tájak igazi szépsége a saját lelkünkben van.
- A tájképfestő keresi a táj szépségét, a turista rátalál.
- A tájoló csak mutat, dönteni a vezetőnek kell.
- A tájék igazi szépsége a saját lelkünkben van.
- A tökéletesség csúcsán találkoznak azok, akik a hegyek más-más oldalán törekedtek a magasba.
- A törpe lélek a Tátra csúcsán sem áll magasan.
- A történelem a természet napjának a holdja.
- A történelem az élet tanítómestere.
- A túratársak nem szorulnak házasságközvetítőre.
- A vadász csapása az ösztön útja, a hadak pályája az erőszaké, a kereskedelem útja az önzésé, a turista ösvénye az eszményé.
- A vasúti kocsiból a táj csak mozgó fénykép.
- A vezető a vezet szemével, a vezetett a vezető szemével szokott látni. egyik sem igaz látás.
- A vidék szépsége inkább az élvező turistáé, mint a telekkönyvi tulajdonosé.

- A villamosság korszakával szemben is haladást jelentene az ózon kora.
- A világból annyi a miénk, amennyit meglátunk belőle.
- A világgýűlölet ellenszere a természet szeretete.
- A vándor a napnyugtát várja, a turista a napkeltét.
- A vándorösztön nem turista vonás.
- A vízesésnél jól esik a ... sör.
- A völgyben légy galamb. A csúcson legyél sas.
- A zerge nem lesz házi állat a turista nem lesz rabszolga.
- Ahol hegy van, völgy is van.
- Akarat híján minden hegy túl magas.
- Akárméddig megyünk: szemünk és vágyunk tovább ér.
- Aki a hegyeket járja, annak a földi lét nem a siralom völgye.
- Aki a hegyen felfelé halad, szerényen meghajlik, aki lefelé megy, peckesen ágaskodik.
- Aki a szabad természetben bolyong, helyes úton jár.
- Aki a természetet nem ismeri, az az életet sem ismerheti.
- Aki egész nap szembe akar menni nappal annak délben meg kell fordulni... aki háttal annak is.
- Aki fölfelé megy, nem lát annyit, mint aki lefelé jön.
- Aki nem gyalog jár, mankón jár.
- Aki sokat utazik, sokat lódít, aki nem utazik, elhiszi.
- Aki szereti a természetet, nem gyűlölhetheti az embereket, nem lehet önző.
- Akárméddig megyünk: szemünk és vágyunk tovább ér.
- Ameddig a lábad elér, mind tiéd a világ.
- Amiről a forrás mesél, arról a folyamnak már fogalma sincs.
- Annak a fának, amely magasra akar nőni, mélyen kell gyökereket eresztenie.
- Az Alföldön a homokbucka és a kunhalom is hegynek számít.
- Az alföld kenyeret ad, a felföld lelket.
- Az alpinizmus a turistaság szublimálása.
- Az egészség koalíciója: a levegő, napfény, mozgás.
- Az ember a természetben közelebb kerül önmagához.

- Az ember elrontja a természetet, a természet megjavítja az embert.
- Az emberek keresik a kockázatot, csak míg az egyik a meredeket mássza, addig a másik a szakadékok szélén jár.
- Az emberek közti hajszában ütött sebet a természet adta magány hegeszti be.
- Az emberek szívesebben járnak sima úton, mint egyenetlik azokat.
- Az emberi elme feladata: kifürkészni a természet titkait, felhasználni a természet erőit.
- Az enerváltság és idegesség a mi nemzedékünk eredendő bűne. A megváltó természet apostola, a turistaság.
- Az idegenforgalmi vállalattal turistáskodó bérelt lábon jár és kölcsön szemmel lát.
- Az ifjúság és a tavasz sok emberből turistát csinál.
- Az igaz turista leszakítja minden órának a virágát, de nem szakít le egy vadvirágot sem azért, hogy eldobja.
- Az igazi művészet tömörített természet.
- Az igazi turista nem válogat az évszakokban.
- Az irgalmas nővér a beteget ápolja, a szabad levegő az egészséget.
- Az is lehet igazi turista, aki nem jár nyaktörő utakon.
- Az iskolai természetjárás a legjobban egyesíti a kellemest a haszonnal.
- Az ismerős hegyek messziről is szépek.
- Az utazó útja a célért van, a turista célja az út.
- Az útikalauz sok fáradságtól, költségtől és élvezettől kímélhet meg.
- Az volna az ideális fürdőhely, ahol télen nyaralni, nyáron telelni lehetne.
- Az állat jár, szalad, költözik, repül, húz, vándorol, mégsem turista.
- Az éles szem az országúton is felfedező lehet.
- Az élet egy turista-út, a vége a halál. Ne siessünk nagyon a cél felé.

- Az élet szétválasztja a társadalom rétegeit, a turistaság egyesíti a szabad természet ölén.
- Az élet- és turista-célokhoz gyakran csak kerülő úton lehet eljutni.
- Az életcél olyan, mint a közeli csúcs: ha elértük, ott a következő.
- Az életet sem ismerheti, aki a természetet nem ismeri.
- Az őskorban az ember a természet rabja volt, az ókorban félt tőle, a középkorban megtagadta és elszakadt tőle, az újkorban leigázta, hogy kizsákmányolja. a jövőben örök frigyre kell vele lépnie, hogy igazán a természet koronája lehessen.
- Az önkéntes fáradság élvezet, a kénytelen pihenés nyűg.
- Az összes nagyhatalmak sem tudják a Tátrát az alföld felé tolni.
- Az öt érzéket legteljesebben a turista használja ki.
- Az Úr égő csipkebokorban jelent meg Mózesnek, és megjelenik minden rózsabokorban a kegyes turistának.
- Az Úristen elsősorban a turisták számára teremtette a világot.
- Az úthálózat a vidék idegrendszer, a vízhálózat a vérédenyei.
- Az útjelzés a turista sorvezetője.
- Az úttörő rendszeresen nem csak az utat töri, hanem önmagát is.
- Az üres és zsúfolt gyomor nem jó turista.
- Borult égből gyakoribb, mint derült égből a villám.
- Csak az a turista tud igazán élvezni, aki nélkülözni is tud.
- Csak az hal meg, akit elfelejtettek.
- Csak az szeretheti a hazáját igazán, aki ismeri is.
- Egy a nap a szabadban több pihenés mint kettő az ágyban és több oktatás mint egy hét az iskolában,.
- Egy fecske nem csinál nyarat, de a nyár sok fecskét csinál.
- Egy pohár tej a havason többet ér, mint egy palack pezsgő a városban.
- Egyszer minden lejtő véget ér.
- Együtt könnyebb.
- Előbb az inget vedd fel, aztán a bundát. Előbb a hazádat ismerd meg, aztán a nagyvilágot.
- Fáradság nélkül nincs élvező pihenés.
- Földi tájakban gyönyörködni mennyei élvezet.
- Gyógyszer helyett szedd a lábad!

- Gyökerétől elválasztott fenyő hamar kiszárad.
- Gyökértelen fának nem nő koronája.
- Ha az élet harmóniáját akarjuk, ne a természetet alakítsuk a magunk képére, hanem magunk alakuljunk a természet képére.
- Ha csak szép emléket viszel haza, máris gazdagon térsz meg a túráról.
- Ha divatba jön a természetjárás, kimegy a divatból a sok divatos nyavalya.
- Ha egyedül jársz, nem fog rajtad a turáni átok.
- Ha a Földön mindig egyenes irányba haladunk, a leghosszabb úton oda térünk vissza, ahonnan elindultunk. A turista így van minden útjával.
- Ha minden út Rómába vezet, merre menjen, aki nem Rómába akar menni?
- Ha mindig keltnek megyünk, nyugatra jutunk.
- A túrára ne felejtse otthon a hátizsákod és a feleségedet.
- Hegyről nézve szép a völgy, völgyről nézve fenséges a hegy.
- Háborút, fürdőt és pénzt csak pénzzel lehet csinálni.
- Időnként a társaság kedvéért is érdemes túrázni.
- Ismerd a tegnapot, és tegyél a holnapért!
- Ismerős hegyek messziről is szépek.
- Járatlan utat a jártért el ne hagyj!
- Jó hogy a leghosszabb nap nem a legforróbb.
- Karod nem ér tovább, mint a lábad.
- Kissé fáradni kellemes, nagyon kifáradni nyűgös.
- Könnyebben lehet a zsarnok ellen büntetlenül merényletet követni, mint a természet ellen.
- Lassan járj, tovább élvezel.
- Lefelé könnyebb jutni, de bukni is.
- Legsokoldalúbb medicina a természet.
- Levegő, verőfény, mozgás: e triász az egészség koalíciója.
- Lustaságra mindig lehet okot találni.

Kovács András Apor
Zajzoni Rab István Középiskola, Négyfalu, IX. o.

A Lempes növény- és állatvilága

Az alábbi szóráscsban keressük meg a következő szavakat:

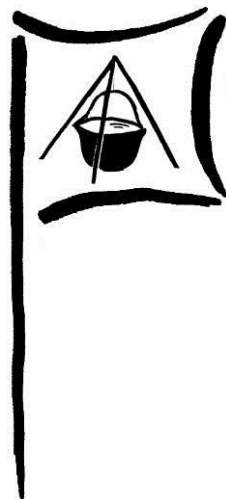
cinege, csenkesz, gébics, harkály, héja, hérics, hunyor, ibolya, istác, kankalin, kékperje, keltike, kígyószisz, leánykőkörcsin, májvirág, mókus, nagyezerjófű, nőszirm, nyúl, ölyv, őz, pálcakajmár, pinty, róka, sólyom, szarvas, télisás, tisztessű, törpejácint, varjú

A fentiek a Lempes igencsak gazdag növény- és állatvilágának egy részét képezik. Közülük jó pár erdélyi, barcasági ritkaság, jégkorszaki maradványfaj.

Ú I U I J M T I S Z T E S F Ú H A P B Y
F S Z L B O P Q L O Q O K A N K A L I N
Ó Ő O P F R T H A R K Á L Y U J N D V G
J Ö C R M I N V H Y D N Y I A Z I N A C
R V L P Q Z I F C Q E K I T L E K Y M L
E M I Y K S C H N B B I J V R T E C T W
Z Ó S O V Ő Á K Í G Y Ó S Z I S Z C G L
E K T G C N J Q Y P K Z B H E X L É G Z
Y U Á Z P A E V K S A C T Y M H B E S W
G S C V Y R P M F Y T N I P U I E E J D
A S Q L N W R Á J I V O A N C P K S W E
N A O X Y L Ö J D H G Z Y S E N H Á E S
R B E L Z C T V Q J N O R G E G L S C J
I M O Y L Ó S I A B R Ó X S C Ú E I F J
S A V R A Z S R X R K A C E Y Y R L H Q
X O Y E L F C Á A A J L T N J É A É D B
Y T S M O K T G B P Y Ú I B H J C T E D
L E Á N Y K Ö K Ö R C S I N É T S O A L
K É K P E R J E K R W G S H O T X T N U
R C B T H H R Á M J A K A C L Á P H H W

Veres Emese Gyöngyvér
veresemese70@gmail.com

Év végi étkezési szokások a Barcaságon

Advent, karácsony

A karácsonyi ünnepet megelőző időszakra nem ismerünk tiltásokat vagy megszorításokat. Az ünnepi ebédhez általában a töltött káposzta tartozott, süteményként pedig a diós vagy mákos kalács, esetleg a *rahátos* is, illetve a tejfölös lepény számít hagyományosnak. Mivel ez a disznóvágások ideje is, ebben az időszakban készítik a kocsonyát, disznófősjatot, az ázalékokat, azaz vérest és májast, amelyek szintén hozzátartoznak az ünnepi étkekhez, ám nem kizárólagosan. „*A mi családjunkban az ünnepi töltött káposzta különlegességét a hájszélhurka adta. Disznóvágáskor a hájszélről lefejtett húst sózva, borsozva, jól megtisztított, mosott vastagbélbe töltöttük és megfüstöltük. Ez került a káposztába, különleges ízt adva.*” (Barkó Etelka, Bácsfalu, 2004).

Ha már a disznóvágást említettük, akkor essen egy-két szó a hűtőszekrények előtti idők tartósításáról is. „*Télen karácsonyra mindig vágunk disznót, mert biza hat személynek mindig kellett az étel. Sok kézsokat fog, de sok száj sokat elemészt – így mondja a közmondás. Télen három-négy darab disznót is vágunk. Édesanyám a kemencében megsütötte a húst, és zsírosbödönbe zsír közzé tette, még kolbászt is tett közéje. Nyáron leolvasztotta a zsírt, és vittük merendőbe. A szalonnát, a csontokat felfüstöltük, a kolbászt és a sonkát is. Hát talán a legjobb falatok vol-*

tak, amiket mi elkészítettünk sülve, főve, füstölve a mi disznóinkból.” (Magdó Katalin, Csernátfalva, 2010).

Az év fordulója

„*Óév búcsúztatásakor hideg vacsorát ettünk: kocsonya, disznófőcsaj, véres-, májas hurka savanyúsággal. Az újévi étrend: orjaleves (füstöletlen húsból), disznóhús pityókapürével, savanyúsággal és hájastészta. Baromfihúst nem ettünk Újévkor.”* (Barkó Etelka, Bácsfalva, 2004). Nem véletlen a hús választása, hiszen a disznó kitúrja a szerencsét az újévben, a tyúk viszont elkaparja, a hallal pedig elúszik. Igaz, halételt a legritkább esetben ettek korábban. A kikavart halikra azonban igen gyakran került az előételek köze egy-egy ünnepi asztalon, ám ez is kérdés, hogy vajon mikortól? ■

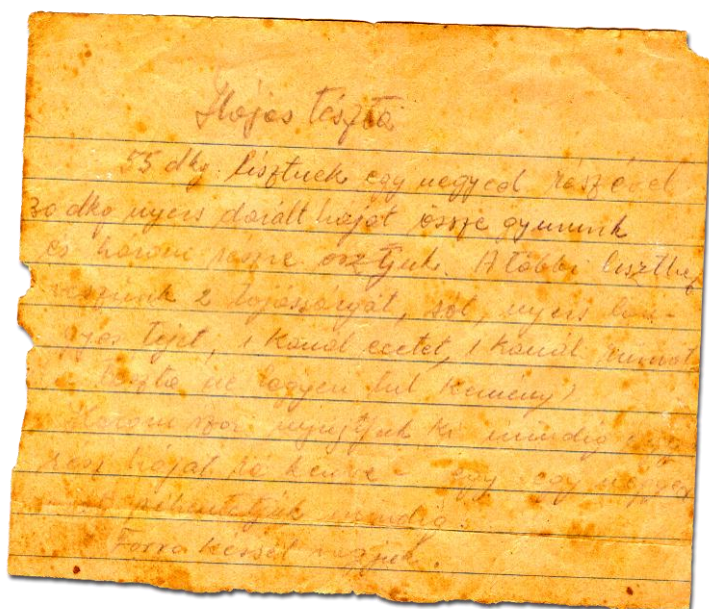
Hájastészta

Disznóvágáskor a hájat félretették, hogy ünnepekre finom, *poronyu* hájastészta készüljön belőle.

Hozzávalók: 550 g liszt, 300 g háj, 2 tojássárgája, 2 kanál ecet, 2 kanál rum, egy borospohár langyos víz, egy kanál zsír.

Elkészítés: A hájat megtisztítjuk a hártálytól, ledaráljuk. A lisztet négyfelé osztjuk, egy részével összekeverjük a hájat, majd ezt három egyenlő részre osztjuk. A borospohárba tesszük a sót, a rumot és az ecetet. A megmaradt liszthez adjuk a két tojássárgáját és a csapott kanál zsírt, valamint a pohár vizet. Összegyúrjuk, jól megverjük (legalább százszor), majd hűvös helyen pihentetjük 15 percig. Vékonyra *siritjük*, majd kézzel egyenletesen rákenjük az egyik adag hájat. Ezután következik az összetúrás. Egy nagy laskadeszkának az oldalait megjelöljük az I–IV. római számokkal: I. letről fel, II. fentről le, III. jobbról balra, IV. balról jobbra tőrést jelent. Letakarjuk és 15 percig hűvös helyen pihentetjük, megtartva a tészta irányát. A pihentetés után ismét vékonyra *siritjük*, megkenjük egyenletesen hájjal, végül összetúrjuk, megismételve az előbb leírtakat, majd megint megismételjük. A legvégén fél napot pihenni hagyjuk hűvös helyen. Amikor letelt a pihentetési idő, újból vékonyra *siritjük* a tésztát, és forró késsel kis téglalapokra vágjuk. Kis kockákra vágott *rahátot* teszünk a téglalapokra, és ráhajtjuk a tésztát. A két oldalán le is nyomkodhatjuk, de az elején ne! Tepsibe tesszük, majd a tészták tetejét kenjük meg felvert tojással, vigyázva, hogy a vá-

gott rész ne kenődjön meg, mert akkor nem nyílik szét. Előmelegített sütőben szép pirosra sütjük, majd miután kissé kihűlt, megszórjuk porcukorral.

Egy másik hájastésztarecept így szól: 10 dkg lisztet 25 dkg hájjal jól meggyúrunk, majd háromfelé osztjuk. Fél deci olajat, fél deci borvizet, fél deci fehérbort, 1 kanál cukrot egy picit sóval és ecettel összeöntünk, majd annyi vizet töltünk hozzá, hogy végül 20 dkg folyadék legyen. Ezt nagyon jól összegyúrjuk 40 dkg liszttel és 1 tojással. Ebből egy lapot nyújtunk, megkenjük sorban háromszor a zsíros tésztával, ugyanabból az irányból kezdjük mindig hajtogatni, és 20 percig pihentetjük hidegben. A hájastésztába krémet is készíthetünk: 4 tojás sárgára, 25 dkg cukorra, 15 dkg lisztre, 1 l tejre és egy kis vaníliára van szükség. A tojást cukorral és negyed liter hideg tejjel elkeverjük. A többi tejet főni tesszük a vaníliával. Kellő sűrűre főzzük a tojássárgás tejjel. A tojásfehérjéket kemény habbá verjük 10 dkg cukorral, és míg meleg a krém, belekeverjük. Melegen töltjük meg vele a hájastésztát. ■

Longauer Diána, Szász Ágnes
agitura@yahoo.com

Látogatóban a gyimesi és a moldvai csángóknál

*„Boldogasszony Anyánk, mennyei patrónánk,
Nagy inségben lévén, így szólunk mü hozzád
Moldováról, édes hazánkról,
Ne felejtkejzél el csángó magyarokról”
(Nyisztor Tinka: Itt van anyánk, Mária)*

Egyesületünk, az EKE Brassó, Szász Ágnes által, 2020. november 7–8. között, kétnapos honismereti kirándulást szervezett mikrobusszal a gyimesi és a moldvai csángókhoz.

Kora reggel már várt reánk a mikrobusz a Gerendi Trans-tól, Sepsiszentgyörgyről, és a sofőr, Attila, gondoskodott arról, hogy mindenki a legnagyobb biztonságba érezze magát: kötelezte, betartotta és betartatta az előírt egészségügyi szabályokat.

A tervnek megfelelően Sepsiszentgyörgy–Kézdivásárhely felé vetük utunkat. Első programpontunk a kézdivásárhelyi Céltörténeti múzeum meglátogatása volt.

Tovább utazva, a buszban emlékeinket, kalandjainkat meséltük, és alig vártuk, hogy Bereckben megcsapja orrunkat a forró kávé illata.

Csodálatos tájakon vezetett útunk tovább: az Ojtozi-szoros erdői elvarázsoltak minket ezerféle árnyalatukkal. Az Ojtoz-patak völgye mindig Erdély egyik legfontosabb kapuja volt: honfoglaló őseink egy része

itt jött be az országba, régen Ojtoz településen vámház működött, katonai ellenőrző pont volt Ojtoz és Sósmező között. A Tatros menti magyar falvak történelmén (Újfalú / Satul Nou) – Szőlőhegy (Pârgărești) és utcáin Lucsika néni kalauzolt végig. Újfalú vendégszeretetét bizonyítja az, hogy megismerhettük a déli csángók szokásait, hagyományait, történelmét, és szerencsénk volt meghallgatni elvarázsló dalaikat is.

Amikor útra keltünk szállásunk felé bizony már alkonyodott. Aknavásáron már a Hold fogadott minket, valamint a fogadós finom vacsorával és puha ággyal.

Aknavásár, a Tratos bánya

Vasárnap Moldova egyik legfiatalabb csángó települése fele vettük útunkat: Pusztinára. Vendéglátónktól, dr. Nyisztor Tinka néprajzkutatótól megtudtuk, hogy ide valószínűleg a mádéfalvi vérengzés után, az 1790-es években vándoroltak magyarok.

Pusztinán meglátogattuk a katolikus templomot és a tájházat. A pusztinai templom 1830 körül épült, Szent István tiszteletére szentelték fel. Betekintést kaptunk a Modvai csángó-magyar konyha ízvilágába, hisz Tinka asszony ebéddel várt a portáján: savanyú leves, töltike szőlőlevélben puliszkával, kalácscsal.

Koradélután indultunk visszafelé, mert várt ránk egy történelmi kirándulás a gyimesbükki Rákóczi-várhoz, valamint a 32-es határvadászok augusztusról elmaradt emléktúrájáról is meg szerettünk volna emlékezni.

Pusztina: Szent István templom és Szent István oltár

A 32-es határvadászok emlékútja a Rákóczi-vártól vezet a Hidegségen és a Naskalaton át Csíkszentdomokosra. A néhány éve kiépített, emlékkereszttel és tájékoztató táblákkal ellátott emlékút azon az útvonalon vezet végig, amelyen a második világháború idején, 1944-ben Sebő Ödön főhadnagy kivezette katonáit az orosz gyűrűből. Az útvonalat Sebő Ödön *A halálra ítélt zászlóalj* című könyvében szereplő térkép alapján rekonstruálták, és jelölték meg.

Emléktúránkat beárnyékolta, hogy november 6-án hunyt el a 97 éves vitéz Orbán Ferenc, az ezeréves határért küzdő katona, aki 19 évesen levontként szolgált, és részt vett a Bilibók-tető visszafoglalásában. Megrendülten fogadtuk az utolsó 32-es hős halálhírét, hisz jól ismertük, számos emléktúra végén várt minket Csíkszentdomokoson.

A gyimesbükki Rákóczi-vár Gyimesbükk és Palánka között található, a Tatros folyó völgyében, a történelmi magyar országhatárnál. Ezen erődhöz 95 lépcsőfok vezet fel oly meredeken, hogy gyalog, nagy fáradtsággal lehet oda feljutni. 1789-ben egy Lacz András nevű székely huszár fel-és lelomagolt azon. A vámhivatal és a szerény kápolna a hegy oldalának a mélyületébe van elrejtve. A másik oldalon meglátogattuk a gyimesi vesztegzárat (kontumác), mely 1730–1740 között épült. Mindenki, aki át akarta lépni a birodalom határát, kötelező módon karanténba kellett vonuljon, hogy kiderüljön róla, hogy egészséges-e. Normál

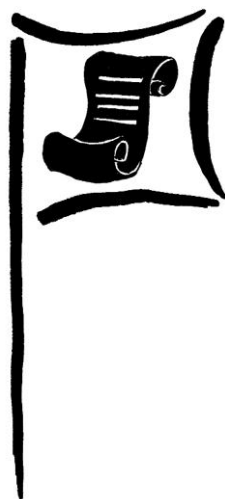
esetben 21 napig kellett itt vesztegelni, pestis-gyanús körülmények esetén 28 napig, és pestises időkben 42 napig.

A kopjafákat is sietve néztük meg, mert a lenyugvó nappal együtt hazafele kellett indulni. Nagyon hálásak vagyunk, hogy részt vehettünk ezen a kiránduláson, hiszen sok élménnyel és tudással gazdagodtunk.

*„Ó, Szent István, dicsértessél,
Menny és földön tiszteltessél,
De főképpen nálunk ma,
Mint országunk oszlopa (istápjja)
Kérünk, mint apostolunkat,
És az első királyunkat,
Szent István, nézz mennyből le
A szép magyar népedre.”*
(Nyisztor Tinka: *Magyarul imádkoznak Szent István
gyermekai a templomban*)

Keresztúton

Az ENCIÁN szótára

A Keresztény-havas és a Pojána helynevei

1 Decembrie: *December elseje*

Absolutist: *Abszolútista*

Albă ca Zăpada: *Hófehérke*

Albăstrele: *Búzavirág*

Alveolist: *Medres*

Amor Subtil: *Érzékeny szerelem*

Amvon: *Szószék (Predigtstuhl)*

Atenție la Buzunare: *Vigyázat a zsebekre!*

Bătrânu': *Az öreg*

Belvedere: *Kilátó-kő, Bálna*

Bisericuța: *Kápolnácska (das Kirchlein)*

Bisericuța Păgânilor vagy Templul Idolilor: *Bálvány-kő
(Götzentempel)*

Bitum: *Bitumen*

Blitzkrieg: *Villámháború*

Bolovanul Prostului: *Az ostoba köve*

Bondarul: *Dongó*

Borcanul: *Befőttésüveg*

Brăduț: *Fenyőcske*

Brâna: *Tüsző*

Burtica: *Hasacska*

Burțile Sodomei: *Szodoma hasai*
Cabana Cheia: *Szoros menedékház (Schutzhütte Cheia)*
Cabana Cheile Cetății: *Vár-szoros menedékház*
Cabana Cristianul Mare: *Nagy-Krisztián menedékház vagy Felsőház (Schutzhütte Cristianul Mare)*
Cabana Fulg de nea: *Hópehely menedékház*
Cabana Postăvaru: *Julius Römer menedékház vagy Alsóház (Julius Römer Hütte)*
Cabana Trei Brazi: *Háromfenyő menedékház*
Cabana Vânătorilor: *Vadászok menedékháza*
Cald și Bine: *Meleg és jó*
Calea Forței: *Az erő útja*
Calypso: *Kalüpszó (Kalypso)*
Camera de Gazare: *Gázkamra*
Cangrena: *Üszök*
Cangurul: *Kenguru*
Cărbunarea: *Szenesbérc*
Cariera Clasică: *Régi bányá*
Cariera: *Bányá*
Cascadepiatră: *Kőesés*
Cascadia: *Vízesés*
Castor: *Hód*
Catran: *Kátrány 2*
Catrinel: *Katerina*
Cenușăreasa: *Hamupipőke*
Cheile Râșnovului vagy Cheile Râșnoavei: *Rozsnyói-sziklaszoros vagy Lidérc-hasadék (Ödwegklamm vagy Öder Weg)*
Cheișoara: *Ördög-árok (Kleine Klamm)*
Cifra șapte: *7-es szám*
Cifra șase: *6-os szám*
Click Dreapta: *Jobbklikk*
Coama Lungă: *Hosszú-gerinc (Lange Rücken)*
Colții Ghimbavului: *Vidombák-szirt (Stein)*
Complex hotelier Timiș: *Tömös menedékház vagy Geizer*
Concurs: *Verseny*
Control: *Kontroll*
Coțofana: *Szarka*

Cotul Donului: *Don-kanyar*
Creasta Frontală: *Elülső orom*
Creasta Generalului: *Tábornok-gerinc (Grat des Generals)*
Creasta Vântului: *Szél orma*
Creasta Vestică: *Nyugati orom*
Cristianul Mare: *Nagy-Krisztián vagy Nagy-Keresztély*
Crucea Mușicoiului: *Mușicoiu keresztje (Mușicoiul-Kreutz)*
Crucurul Mare: *Nagy-Krukk*
Crucurul Mic: *Kis-Krukk*
Cu Moartea spre Moarte Călcând...: *Feltámadás*
Cuib de Cuci: *Kakukkfészek*
Cuie Putrede: *Vásott szegek*
Cumpăna: *Egyensúly*
Cupidon: *Kupidó*
Curmătura: *Várnyak (Burghals)*
Dâmbu Morii: *Malomdombok vagy Malomdomb*
Dealul Bogdan: *Bogdán éle*
Dealul Cernit: *Fekete-hegy (Schwarzer Berg)*
Dealul Crucii: *Kereszt-hegy (Kreutzberg)*
Dealul cu Mesteacăn: *Nyíres (Birken-Berg)*
Dealul Melcilor: *Csigahegy (Schneckenberg)*
Dealul Negru: *Fekete-domb (Schwarzer Berg)*
Dealul Șprenghei: *Fortyogó-hegy vagy Spreng (Gesprengberg)*
Degetarul: *Gyűszű*
Diagonal: *Átlós*
Diedrelor: *Diéder (Verschneidungen der Hohen Wand)*
Diedrul: *Diéder*
Directa Carierei: *Bánya egyenese*
Dosul Pleșii: *Háromszög-hegy (Triangelberg)*
Drumul Albastru: *Kék út (Blauer Weg)*, ez a Családi sípálya
Drumul Cavalerilor (Călăreților): *Lovagok (Lovasok) útja vagy Lovagút*
Drumul de legătură: *Bekötő út*
Drumul Domnilor: *Urak útja (Herrenweg)*
Drumul Galben: *Sárga út (Gelber Weg)*
Drumul grenicerilor: *Határőrök útja*

Drumul lui Gunesch vagy Drumul Pădurarului: *Gunesch útja vagy Erdész útja (Gunesch Weg)*
Drumul lui Julius Römer: *Julius Römer útja*
Drumul lui Lehmann: *Lehmann útja*
Drumul lui Lexen: *Lexen útja*
Drumul Pârtiei „Sulinar”: *Szulinár sípálya útja*
Drumul Peșterii de Lapte: *A Tejbarlang útja*
Drumul Roșu: *Vörös út (Roter Schulerweg)*
Drumul Serpentinelor: *Szerpentinek útja (Serpentinekweg)*
Drumul Șerpilor: *Kígyók útja (Schlangenweg)*
Drumul Stâncos: *Sziklaút*
Drumul Treptelor: *Gáborny-lépcsők (Treppenweg)*
Drumul tunurilor: *Ágyúk útja (Kanonenweg)*
Drumul Vechi al Poienii: *Régi út (Kanonenweg)*
Exodul: *Exodus (Exodus-Kante)*
Extensor: *Expander*
Extrema Stângă: *Bal-szélső*
Fă Pași!: *Mozogj!*
Fântâna cu Brad: *Fenyő-sút*
Fântâna Dreptății vagy Fântânița Popii: *Igazság kútja vagy Pap kútja (Quelle der Gerechtigkeit)*
Fața Gri: *Szürke-oldal*
Fața Înaltă: *Magas fal (Hohe Wand)*
Fetifoiu: *Leányka-havas*
Fisura: *Hasadék*
Fisura cu Copac: *Fás hasadék*
Fisura Verde: *Zöld hasadék*
Fluturele: *Pillangó*
Gâlma Mare: *Nagy-tető*
Găuri: *Lyukak*
Găuroaie: *Lyukacsok*
Gradina Botanică: *Füvészkert*
Groapa Calului: *Ló-árok (Pferdsgraben)*
Groapa de Aur: *Arany-árok*
Groapa de Aur: *Aranylyuk (Goldloch)*
Groapa lui Simion: *Simon gödre*
Grotta: *Barlang (Höhle)*

Gudron: *Kátrány 1*
Hobbitilor: *Hobbitok*
Holocaust: *Holokauszt*
Hornul: *Kürtő*
Hornul Suspendat: *Függő kürtő*
Hotel Căprioara: *Őz szálloda*
Intrare Central: *Középső bejárat*
Islazul Lung: *Hosszúmező*
Izvorul din Pietriș: *Kőkút (Schotter Quelle)*
Jucăria Supremă: *Felsőbb játékszer*
La Cerșit: *Koldulás*
La Epure, La Iepure: *Tompa-vendéglő*
La Pisici: *Macskákhoz címzett menedékház*
Lăcusta: *Sáska*
Lamba Mare: *Nagy-Lámba*
Lăpiașul de Jos: *Felső-Lapjas (Oberer Lapjas)*
Lăpiașul de Sus: *Alsó-Lapjas (Unterer Lapjas)*
Lingura: *Kanál*
Lira: *Lant*
Livada Poștei: *Posta-rét (Postwiese)*
Lumea Animalelor: *Állatok világa*
Lupul cel rău: *Ordas farkas (Böser-Wolf-Kante)*
Mărcișorul: *Márciuska*
Marș Imperial: *Birodalmi menet*
Marșul Morții: *Halálmenet*
Măseaua Lucrată: *Tömött fog*
Masivul Postăvaru: *Keresztény-havas (Schuler)*
Memorial Schuler: *Schuler-Memoár (Schuler-Gedenkführe)*
Memorial Tapirul: *Tapir-Memoár (Tapir-Gedenkführe)*
Merișor: *Almafácska*
Mezomorfizm: *Mezomorfizmus*
Micul Șeptar: *Kis-Hetes*
Mielul cel blând: *Kezesbárány (Zahmes Lamm)*
Mitză: *Gubanc*
Mizantropia: *Embergyűlölet*
Muchia Albă: *Fehér-él (Weiße Kante)*
Muchia Alveolelor: *Medrek éle*

Muchia Bradului: *Fenyő-él*
Muchia Căprioarei: *Őz-él (Reh-Kante)*
Muchia de mijloc: *Hosszú-orr*
Muchia Iepuraşului: *Nyúl-él (Hasen-Kante)*
Muchia Panseluţei: *Árvácska-él (Stiefmütterchen)*
Muchia Salamandrei: *Szalamandra-él (Salamander-Kante)*
Muchia Trei Fetite: *Három kislány él (Dreimädel-Kante)*
Munţii Bârsei: *Barcasági-hegyek (Burzenländer Gebirge)*
Munţii Braşovului: *Brassói-havasok (Kronstädter Gebirge)*
Munţii Poienii Braşov: *Brassó-Pojánai-hegyek (Schulerauer-Berge)*
Munţii Predealului: *Predeáli-hegyek (Predeal-Berge)*
Munţii Predealului: *Predeáli-hegyek (Predeal-Berge)*
Musca: *Légy*
Nicidecum: *Sehogysem*
Nicotina: *Nikotin*
Noua: *Noa (Tannenau)*
Nu Pot să Cred: *Nem hiszem el*
Nunta Zamfirei: *Zamfira menyegzője*
Oradea: *Nagyvárad (Großwardein)*
Orbita: *Pálya*
Pacientul Englez: *Angol beteg*
Păianjenul: *Pók*
Pajiştea lui Báthory: *Báthory-rét (Báthory-berg vagy Schleif)*
Pârăul de Aur: *Arany-patak (Goldbach)*
Pârăul Înfundat: *Fundáta völgye*
Pârăul Rece: *Hidegpatak (Kalter Strom)*
Pârția de ski „Bradul”: *Fenyő sípálya*
Pârția de ski „Drumul Familial”: *Családi sípálya (Familienabfahrt)*
Pârția de ski „Drumul Roşu”: *Vörös út sípálya (Roter Weg)*
Pârția de ski „Kanzel”: *Kanzel sípálya (Kanzel)*
Pârția de ski „Lupului”: *Farkas sípálya (Wolfsschlucht)*
Pârția de ski „Ruia”: *Ruja sípálya (Ruja)*
Pârția de ski „Slalom”: *Szlalom sípálya (Slalom)*
Pârția de ski „Stadion”: *Stadion sípálya (Stadion)*
Pârția de ski „Subteleferic”: *Kabin alatti sípálya (Unter der Seilbahn)*

Pârtia de ski „Sulinar”: *Szulinár sípálya (Telefonschlucht)*
Pasărea Colibri: *Kolibri*
Pătratul Verde: *Zöld négyzet*
Pensiunea Verde Crud: *Nyers Zöld panzió*
Peretele sudic al Postăvarului vagy Muchia Cheii: *Kőkapuk éle (Ödweg Felsen vagy Itwig)*
Peștera Călugăriței: *Bethlen-barlang vagy Apáca-odú (Nonnenloch vagy Bethlengrotte)*
Peștera de Lapte vagy Peștera Laptelui de Piatră: *Tejbarlang vagy Tejkő barlang (Steinmilchhöhle vagy Milchloch)*
Peștera de Ocru: *Okker-barlang*
Peștera din Valea Dracului: *Ördög-völgyi barlang (Teufelshöhle)*
Peștera din valea Fundata: *Fundáta-völgyi barlang*
Peștera Gura-Cheii: *Szoros szája barlang (Höhle im Ödweg am Bache)*
Peștera Gut Heil!: *Gut Heil! barlang (Gut Heil! Höhle)*
Peștera Ödweg: *Ödweg-barlang (Höhle im Ödweg)*
Peșterea Râsnoavei vagy Peșterea Cerna-Deal: *Rozsnyói-barlang vagy Ferenczlik (Ferenczlyuk) (Flintsch-Höhle)*
Peșterea Studenților: *Diákok barlangja*
Piatra Corbului: *Holló-kő vagy Holló-bérc (Rabenspitze)*
Piatra Crinului: *Liliom-kő*
Piatra Scrisă: *Írott-kő (Beschriebene Stein)*
Piciorul Boului: *Ökörláb-szikla (Kalkfelsen)*
Pietrele lui Solomon: *Salamon-kő (Salamon-Felsen)*
Pietriș: *Köves-rét*
Pietrosul: *Piétrosz-patak*
Pintenuț Măgarului: *Szamár sarkantyúja*
Piroman: *Tűzimádó*
Piscul Lung: *Hosszú-bérc*
Pizda Bunicii: *Nagyanyó valaga*
Plăcinta cu mere: *Almáspite*
Plutonul de Execuție: *Kivégző osztag*
Poarta Suler: *Schuler-kapu (Schuler Thor)*
Poiana Aviatorilor: *Repülősök rétje*
Poiana Brașov: *Brassó-Pojána (Schulerau)*
Poiana Cerbului: *Szarvasok tisztása (Hirschwiese)*

Poiana Cristianului: *Hóvirág-rét vagy Keresztényfalvi rét*
(*Keresztényfalvi tető*) (*Triangelwiese*)
Poiana de Jos vagy Poiana Mare: *Alsó-Pojána vagy Nagy-Pojána*
(*Untere Schulerau vagy Große Schulerau*)
Poiana de Sus vagy Poiana Mică: *Felső-Pojána vagy Kis-Pojána*
(*Obere Schulerau vagy Kleine Schulerau*)
Poiana Drester: *Drester-rét* (*Drester-Wiese*)
Poiana Florilor: *Virágok rétje*
Poiana Inului: *Lenföldek tisztása* (*Flachsgarten*)
Poiana lui Brâncă: *Brâncă-rét* (*Fleischerwiese*)
Poiana Mielului: *Bárán yok tisztása*
Poiana Nisipului vagy Poiana lui Gheț: *Homok-rét* (*Sand-Wiese*)
Poiana Popii: *Szócs-rét vagy Pap-rét* (*Sötscher Wiese*)
Poiana Ruia: *Ruja-rét* (*Ruja-Wiese*)
Poiana Secuilor: *Székely-rét*
Poiana Soarelui: *Napos-rét*
Poiana Stavri: *Stavri-rét* (*Stavri-Wiese*)
Poiana Stechil: *Stechil-rét* (*Stechil-Wiese*)
Poiana Sub Padină: *Pádina alatti rét*
Poiana Trei Fetițe: *Három kislány rét* (*Dreimädelwiese*)
Poiana Ursului: *Medvék tisztása* (*Bärenwiese*)
Poienița Cristianului vagy Poiana Cristianul Mare: *Nagy-Krisztián-rét* (*Kleine Wiese*)
Porțile de Piatră ale Postăvarului: *Kőkapuk* (*Steinerne Tor des Schuler*)
Prăpastia Lupului: *Farkas-szakadék* (*Wolfsschlucht*)
Prăpastia Rece: *Hideg-szakadék*
Psihodrama: *Pszichodráma*
Răcirea Vremii: *Lehül az idő*
Râpa Dracului: *Ördög-árok* (*Teufelsgraben*)
Rapelul Suspendat: *Függő-ereszkedő* (*Abseilföhre*)
Râul Ghimbășel: *Vidombák pataka* (*Weidenbach*)
Râul Șcheiu vagy Râul Oabănu: *Bolgárszeg pataka*
Râul Șipot: *Csurgó-völgy*
Rechinul: *Cápa*
Refugiul Salvamont: *Lehmann-ház*
Romuri: *Hernyó-hegy vagy Bácsél* (*Raupenberg*)

Romuri: *Ráma-hegy (Rahmenberg)*
 Runcu: *Runk-havas (Hoher Rong)*
 Santinela Cheii: *A szoros őrszeme*
 Sârmă Ghimpată: *Szegesdrót*
 Şasebe: *Hat Bé*
 Şasece: *Hat Cé*
 Şaua Calului: *Ló-nyereg (Pferdsattel)*
 Şaua Tâmpei: *Cenk-nyereg (Zinnensattel)*
 Scara Scarabeului: *Szkarabeus létrája*
 Şchei vagy Şcheii Braşovului: *Bolgárszeg (Obere Vorstadt vagy Wallachische Vorstadt)*
 Sector A – Peretele Aboland: *A szakasz – Aboland-fal*
 Sector A – Peretele Portalului: *A szakasz – A portál fala*
 Sector A – Peretele Țancului: *A szakasz – A kapóra jött fal*
 Sector A – Poligonul Suspendat: *A szakasz – Függő sokszög*
 Sector B – Turnuleţul: *B szakasz – Tornycska*
 Sector C: *C szakasz*
 Sector D: *D szakasz*
 Sector D Superior: *Felső D szakasz*
 Sector E – Amfiteatrul: *E szakasz – Amfiteátrum*
 Sector E Superior: *Felső E szakasz*
 Sector F – Peretele Lirei: *F szakasz – A lant fala*
 Semiluna: *Félhold*
 Seniorul Apocalipsei: *Az apokalipszis úra*
 Soluția Finală: *Végső megoldás*
 Spaimela Galbene: *Sárga félelmek*
 Spinarea Boului: *Ökör-hát (Ochsenrücken)*
 Spinarea Calului: *Ló-hát vagy Ló-havas (Pferdsrücken)*
 Spinarea Lungă: *Hosszú-hát vagy Hosszú-bérc (Langer Rücken)*
 Stâna Navri: *Navri-esztena (Seenhütte Navri)*
 Stânca Dracului: *Ördög-kő (Teufelsspitze)*
 Stejerisul Mare: *Nagy-Tölgyes vagy Nagy-függő-kő (Große Hangestein)*
 Stejerisul Mic: *Kis-Tölgyes vagy Kis-függő-kő (Kleine Hangestein)*
 Strecurătoarea: *Szűrő*
 Sulfinele: *Somkórók (Steinkleeführe)*
 Superfinala: *Döntő*

Supremist: *Fölényes*
Surplomba: *Áthajló*
Surplomba cu Bavareză: *Bajoros áthajló*
Surplombele de Aur: *Arany-áthajlók (Goldene Überhänge)*
Tâmpa: *Cenk (Zinne vagy Kapellenberg)*
Țânțarul: *Szunyog*
Tăvănelul: *Plafonocska*
Telecabina Capra Neagră : *Zerge-kabin (Seilbahn Gämse)*
Telecabina Kanzel: *Kanzel-kabin (Seilbahn Kanzel)*
Telegondola Postăvaru Expres : *Keresztény-havas Express gondola (Gondelbahn Schuler Expresß)*
Tentația: *Csábítás*
Tentația: *Kísértés*
Terapie Intensivă: *Intenzív osztály*
Timișul Rapid: *Gyors-Tömös*
Timișul Sec: *Száraz-Tömös*
Timișul Sec de Jos: *Alsó-Száraz-Tömös*
Timișul Sec de Sus: *Felső-Száraz-Tömös*
Totatlitar: *Zsarnoki*
Traseul 10: *10-es út*
Traseul 3: *3-as út*
Traseul 4: *4-es út*
Traseul 6: *6-os út*
Traseul 7: *7-es út*
Traseul 7 Bis: *7/B út*
Traseul 8: *8-as út*
Traseul 9: *9-es út*
Traseul Alveolelor: *Medrek útja*
Traseul Central: *Középső út*
Traseul de Inițiere: *Beavató út*
Traseul Diagonal: *Átlós út*
Traseul Școală: *Tanulóút*
Traseul Scurt: *Rövid út*
Traverseu: *Átszelő*
Troița din Pietriș: *Köves-réti kápolna*
Turnul Alb: *Fehér-torony (Weiße Turm)*
Turnul de Fildes: *Elefántcsonttorony*

Turnul Negru: *Fekete-torony (Schwarze Turm)*
Ulysse: *Odüsszeusz*
Valea Căldării: *Méskő-patak*
Valea Calului: *Ló-völgy (Pferdsgraben)*
Valea Cărbunari: *Szénégetők völgye (Mühlengrund)*
Valea Cetății: *Vár pataka (Burggrund)*
Valea Cetății vagy Răcădău: *Rakodó völgye vagy Honterus-völgy (Schlossberg vagy Honterustal)*
Valea Cheii: *Kőkapuk völgye (Ödwegtal)*
Valea Conacul: *Boérok völgye*
Valea cu Apă: *Hősök völgye vagy Vizes-völgy (Wassertal vagy Heldental)*
Valea cu Noroi: *Sár-patak (Morastigen Graben)*
Valea Dobricei: *Felső-árok (Obergraben)*
Valea Dracului: *Ördög völgye (Teufelsgraben)*
Valea Dragă vagy Răchițeaua: *Drág völgye*
Valea Florilor: *Virágosvölgy-patak*
Valea Hotarului: *Határ pataka*
Valea Hoților: *Tolvajos-völgy*
Valea Joaderului: *Fekete-patak (Kurmesgrund)*
Valea Lamba: *Lámba-völgy vagy Limba-völgy*
Valea Lăpiașu: *Lapjas völgye*
Valea Largă: *Széles-völgy*
Valea Larga Mare: *Nagy-Széles-völgy*
Valea Larga Mică: *Kis-Széles-völgy*
Valea Lungă vagy Groapa Lungă vagy Sucetu: *Hosszú-árok (Langer Graben)*
Valea Plopilor: *Nyárfavölgye-patak*
Valea Poienii: *Komor-völgy, Pojána völgye vagy Ördög-árok (Seifenbachau)*
Valea Popii: *Pap árka (Kirchgraben)*
Valea Popii: *Pap-völgy (Kirchgraben)*
Valea Putredă: *Puskaporos-patak*
Valea Râșnoavei: *Rozsnyó-völgy*
Valea Rece: *Hideg-völgy*
Valea Săpunului vagy Pârâul Spumos: *Szappanos völgy (Seifenbach)*

Valea Scurtă: *Kurta-patak*
Valea Seacă: *Száráz-völgy vagy Szaka-völgy*
Valea Sticlăriei: *Üveg-völgy (Glasergraben)*
Valea Tei: *Hársvölgye-patak*
Valea Timiș: *Tömös völgye (Tömösch-Tal)*
Valea Tocilă vagy Spurcata: *Köszörű-patak (Graft-Bach)*
Valea Tocilița vagy Pârâul Românilor: *Román-árok (Rumänisches Gräbchen)*
Valea Vlădețului: *Vladic völgye (Vladitz)*
Văleu Mămucă!: *Vigyázat Anyukám!*
Vama: *Vám pataka*
Vanga Mare: *Nagy-Vanga (Großen-Wanga)*
Vanga Mică: *Kis-Vanga (Kleinen-Wanga)*
Vârf: *Csúcs (Spitze)*
Vârful Kermen: *Kermen-csúcs (Kermen-Kamm)*
Vârful Morarului: *Molnár-csúcs (Jäher Stoß)*
Vârful Ruia: *Ruja-csúcs (Ruja-Spitze)*
Varna: *Várnya*
Varna Mare: *Nagy-Várnya (Große Varna)*
Varna Mică: *Kis-Várnya (Kleine Varna)*
Vârtejul Dracului: *Ördög-forgatag*
Zărnești: *Zernyest (Molkendorf vagy Zernescht)*
Zidul Mare: *Nagy-Fal (Große Wand)*
Zidul Mic: *Kis-Fal (Kleine Wand)*
Zion: *Sion*

Hochbauer Gyula
gyula_hochbauer@yahoo.com

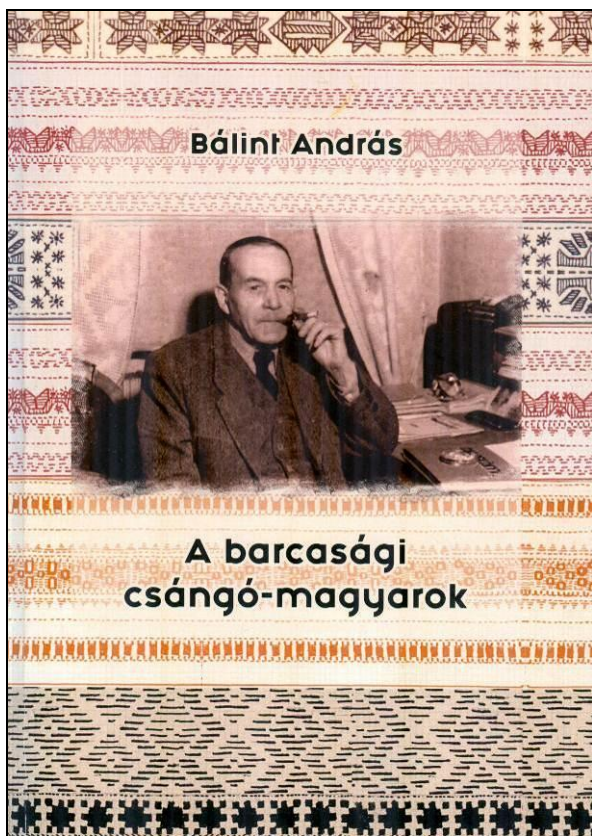
Nagyapám első könyve: *A barcasági csángó-magyarok*

Nagyapám első könyve először az 1950-es évek végén, másodszer az 1970-es évek elején kellett volna, hogy megjelenjen. Életemben nagyon sokszor lapoztam, s különleges, hogy ma egymás mellé tehetem az 1920-as években írt első jegyzeteket, a *Csángó Naptárakban* megjelenő falvankénti történet kéziratát, ennek nyomtatott változatát, az 1959-ben a bukaresti Tudományos Könyvkiadó szaklektori véleménye szerint átdolgozott egységesített történetet és a *Disz Tipo Kiadónál* idén kinyomtatott könyvet.

Szerettünk volt nála lenni, mert tele volt titokkal a háza: a konyha, ahonnan fel lehetett menni a padlásra; a mosókonyha, amelyet csángó szobának rendezett be a Ruszken mányiék festette bútorokkal, amiből a saroktéma a Zajzoni Rab István Középiskolában, s ahányszor elmentem mellette, mindig rá emlékeztetett. A csűrön mindig át kellett sietnünk, mert tele volt sötétséggel, de mögötte nyílt a kert piros és fekete ribizlivel, piros belű körtével, ringlőszilvával, hátul diófával, amelyik mögül ki lehetett surranni a mezőre. A pajta tele szerszámokkal: közülük a lábítóson volt érdekes és a két facsavaros gyalupad. A kaputárok mellett a méhészmaszk. A nagyszobában volt egy zongora, s a faragott bútor közül méltósággal tűnt ki rejtett fiókjával az az íróasztal, amelyiken ezt a könyvet is írta. Emellett volt, mintha jobb felől, a cimbalom. Játszott is néha nekünk rajta, s a használtabb ütőkkel ne-

künk is megengedte, hogy próbálgassuk. Édesanyám emlegette, hogy „kiasapám” sokszor mesélte el az I. világháborúból hozott cimbalom történetét, de mi akkor még kicsik voltunk ezekhez, s utána elfelejtettünk rákérdezni. Bálint András szerette a zenét, a dalt. Egy 100 dalos kottafüzete tartalomjegyzékének egy része maradt meg egy fiókban.

Ebben a barcasági csángók történelméről és népi kultúrájáról szóló könyvében több, gyűjtéskor lekottázott dallamot is pontosított a cimbalmos visszajátszásokkor: az apácai kakaslövés, a borica és dalok dal-
lamvonalait. Noha nem volt néprajzos képesítése, adatközlőit mindig megjegyezte, ami a mai néprajzosok számára is növeli e munka jelentőségét. Megjegyzései alapján azonosítható a könyvhöz használt irodalom.

A tudományos kiadó szaklektora kifogásolta a munka szerinte túlzottan helyi jellegét, amin az egyházközségek történetének néhány részletezett eseményét érti (faluégek, árvizek, templomépítések, lelkészváltások, iskolák, tanítók), s ezeknek a legfontosabb szereplőit. Azzal indokolta kifogását, hogy ezek nem érdeklik a helyinél tágabb olvasóközönséget. Itt érzett rá a lektor Bálint András munkájának lényegére: ő a kortárs barcasági csángó-magyaroknak írt a barcasági csángó-magyarokról. Nem tudományos munkát írt, hanem önazonosságtudatokat akarta erősíteni. Amit tudott, azzal ötvözötte, amit olvasott. A múltat sem kívülről szemlélte, hanem közössége megélt történelmeként, s akár a távoli, akár a közelmúltról, vagy jelene eseményeiről írt, hangnemen érzik az igazságtétel számonkérése.

Első bírálója kifogásolta, hogy a boricáról írva Zajzoni Rab Istvánt idézi, de a mai kutató sem tekinthet el ettől, és Bálint András, aki mintegy mellékesen azt is megjegyezte, hogy elkísérte volt háromfalusi gyűjtőútjára a boricakutatásra Budapestről Háromfaluba jövő Domokos Pál Pétert, és ő maga kortárs változatokat is számba vett.

Másik kifogás, hogy a Bukarestben dolgozó hétfalusi csángókról keveset említ, amire Bálint András válasza, hogy csak annyit, amennyit a számára leghitelesebb forrásból, családjától megtudott erről.

A mai néprajzi munkákhoz viszonyítva kevés adatközlőtől gyűjtött. De kevésbé is volt szüksége erre, mert részben saját tapasztalatból ismerte e kultúrát, másrészt meg hiteles forrás volt az a közvetlen környezete, amelyet nem tartott illendőnek folyton megnevezni.

A könyv történetének szereplői közül kiválik: Szentimrei Judit és Beke György (aki távoli rokonként tartotta számon Bálint András), az élete pedig összefonódott a közösségükért felelősséggel munkálkodó korabeli barcasági magyar értelmiségével. Nikodémusz Károly, Deák Sándor, Papp Béla szerkesztőtársa volt a *Csángó Naptárnál*; Kiss Béla lelkész csángó múzeumot szervező munkáját folytatta ennek korai halála után; Mezei István ev. esperessel, Papp Béla orvossal, Bálint Mihály igazgatóval, Raduch György lelkésszel, Halász Kálmán mérnökkel (aki a brassói és a hosszúfalusi evangélikus iskolák épületeit is tervezte), Szemlér Ferenc íróval (aki akkor az írószövetség titkára volt), Sipos András újságíróval 1957–58-ban működött együtt egy Zajzoni Rab Istvánnak szobrot állítani akaró bizottságban. A Romániai Zsinatprezsbiteri Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyház Gyámintézetének fontos

tisztségviselőjeként, a báró Ambróczy Evangélikus Középiskola tanáráként, majd helyettes igazgatójaként támogatta Jakab András és Tóthpál Dániel tehetségének kibontakozását.

Az evangélikus egyházban vállalt sokrétű munkája ismertté tette a barcasági magyarok körében: hitelt adott életének és szavának. Ennek gyümölcse a most megjelent könyv mellett *A Barcasági magyarok az első világháborúban* című névjegyzék az első világháború tízfalusi magyar hősi halottairól, amelyet Tízfalu evangélikus lelkészei és a községek jegyzőinek adatai alapján állított össze, meg a népi kultúra tárgyairól a „házaló füzetekben” megőrzött leltár, melyből ma is lélegzik a vidék lelke. Hány embert szólított meg, s próbált befolyásolni azért, hogy legyen társa e megtartó kalandban.

Erről is szól majd nagyapám második és harmadik könyvében is.

De addig is olvassák ezt, nagyapám első könyvét. ■

Siklóernyőzés a Lempesen

A KÖVETKEZŐ SZÁM TARTALMÁBÓL

Következő lapszámunk tematikája a

Rence és Csuklyon

Kérjük, hogy természetfotóikat, írásaitat küldjék
el szerkesztőségünk címére
2021. március 1-ig.

Köszönjük!

Impresszum

Főszerkesztő: **dr. Kovács Lehel István**
Grafikai szerkesztő: **Tomos Tünde**
Felelős kiadó: **Ambrus Attila**
Olvasó szerkesztő: **Székely Gyöngyi**
Kiadja az Editor BL 49 Kft.
Brassó, General Eremia Grigorescu utca 16.
Tel./fax: 0371 358 206
brassoencian@gmail.com
ISSN 2284-7030